
NOTA VAN ZIENSWIJZEN
op het
Ontwerp-beleidskader Natuur 2030 en planMER

30-8-2022

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Overzicht van wijzigingen.....	4
A. Zienswijzen.....	5
Z1 – Natuurwerkgroep gemeente Rucphen	5
Z2 – Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)	6
Z3 – Staatsbosbeheer	8
Z4 – Gemeente Tilburg	12
Z5 – Gemeente Altena	15
Z6 – Nederlandse jagersvereniging	18
Z7 – Collectieven agrarisch natuur- en landschapsbeheer West-, Midden en Oost-Brabant.....	22
Z8 – ZLTO	26
Z9 – Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Brabantse Milieufederatie & BPG Vereniging Landelijk Brabant	32
Z10 – Regio Noordoost Brabant (RNOB)	36
Z11 – Particulier	39
Z12 – Ledencommissie Natuurmonumenten Noord-Brabant en Rijk van Nijmegen.....	43
Z13 – IVN Brabant.....	47
Z14 – Dierenbescherming.....	50
B. Advies Commissie voor de milieueffectrapportage	59
C. Advies Brabant Advies.....	61
Bijlagen	63
Bijlage 1: Advies Commissie voor de milieueffectrapportage	64
Bijlage 2: Advies Brabant Advies	65

Inleiding

Het ontwerp Beleidskader Natuur 2030 en het planMER hebben van 17 mei tot en met 27 juni 2022 ter inzage gelegen. Gedurende deze termijn zijn er 14 zienswijzen ingediend. Alle zienswijzen zijn tijdig ingekomen en worden bij het te finaliseren Beleidskader Natuur 2030 betrokken. Daarnaast hebben de Commissie voor de milieueffectrapportage en Brabant Advies hun advies uitgebracht over het concept Beleidskader Natuur 2030 en het bijbehorende planMER.

In dit document wordt ingegaan op de ingediende zienswijzen en uitgebrachte adviezen. Eerst wordt een overzicht van de wijzigingen van het beleidskader gegeven naar aanleiding van de ingediende zienswijzen en uitgebrachte adviezen. In deel A een samengevatte weergave van elke zienswijze gepresenteerd. De zienswijzen zijn daarbij van een reactie voorzien. Bij de behandeling van de zienswijzen is steeds de integrale tekst van de ingediende zienswijze betrokken. In deel B en deel C wordt respectievelijk ingegaan op het toetsingsadvies van de Commissie voor de milieueffectrapportage en het advies van Brabant Advies.

N.B. In verband met toepassing van de Wet bescherming persoonsgegevens zijn de zienswijzen van natuurlijke personen in openbare versies van deze nota geanonimiseerd weergegeven.

Overzicht van wijzigingen

De verschillende adviezen en zienswijzen leiden tot de volgende aanpassingen in het Beleidskader Natuur:

- In het beleidskader nemen we duidelijker op dat het beleidskader de ambities en doelen schetst voor de lange termijn, dat voor de concrete uitwerking en het 'hoe' een Uitvoeringsagenda Natuur 2023-2027 wordt opgesteld en dat in de komende jaren wordt ingespeeld op veranderende omstandigheden.
- De verdeling van de bezuinigingsopgave op ambitieniveau wordt beschreven in het beleidskader. De exacte verdeling en onderbouwing van de financiën zal worden uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur 2023-2027. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering.
- In de uitvoeringsagenda gaan wij ook nader in op de rolverdeling tussen overheden: Rijk, provincie, waterschappen, gebiedspartners, gemeenten en andere stakeholders.
- In de uitvoeringsagenda verduidelijken we de combinatie van gebieden voor duurzame opwekking en natuurontwikkeling en onderzoeken we of duurzame energieopwekking toegestaan kan worden in delen van het provinciaal Natuurnetwerk.
- In het beleidskader zullen we de nationale en Europese beleidscontext wat verder toelichten.
- Het beleidskader lopen we na op verwijzingen naar relevante programma's en regelingen en deze vullen waar nodig aan. Daarnaast actualiseren we - waar mogelijk - het beleidskader op basis van de kaders uit de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NLPG).
- In het beleidskader nemen we een verwijzing op naar het Actieplan Brabantse Bomen.
- Voor wat betreft de Brabantse Agenda Natuurinclusief en het natuur- en landschapsinclusief omgevingsbeleid lopen we het beleidskader na op de gebruikte formuleringen en waar nodig zullen we deze verduidelijken.
- In het beleidskader zullen we het kopje op blz. 35 aanpassen naar : "biodiversiteit beschermd".
- Het beleidskader lopen we na op de gebruikte formuleringen ten aanzien van landschap als ontwerpend principe en waar nodig zullen we deze verduidelijken. Het doel voor 10 % groenblauwe dooradering van het landelijk gebied wordt opgenomen.
- In het beleidskader nemen we een verwijzing op dat het faunabeheerplan een uitwerking is van de Brabantse Omgevingsverordening.
- In het beleidskader nemen we op dat we waarnemingen van burgers zien als een waardevolle aanvulling op de monitoring van ons beleid en gebruiken de (meta)data van dergelijke platforms, indien blijkt dat deze onafhankelijk en gevalideerd zijn.
- In het beleidskader zullen we expliciet agrariërs en particuliere grondeigenaren benoemen.
- In het beleidskader opnemen dat de provincie samen met alle stakeholders de gewenste informatie op basis van relevante en beschikbare databronnen verzamelt. En dat we gebruik maken van aanvullende databronnen indien deze relevant zijn voor de opgaven en kansen die er liggen in een gebied.
- Voor enkele gebruikte termen en begrippen zullen we de begrippenlijst uitbreiden.

A. Zienswijzen

Z1 – Natuurwerkgroep gemeente Rucphen

Naam instantie/indiener:		Natuurwerkgroep gemeente Rucphen
Datum zienswijze:		16-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Graag zien we een andere toelichting op hoe u zich het volgende voorstelt: door duurzame opwekking van energie (meer) te combineren met natuurontwikkeling.	Door gebieden voor duurzame energieopwekking natuurinclusief in te richten kan er een betere situatie worden gerealiseerd ten opzichte van de situatie waarin in het gebied het bestaande grondgebruik wordt gehandhaafd. We zullen dit meenemen in de uitvoeringsagenda. Daarnaast onderzoeken we of duurzame energieopwekking toegestaan kan worden in delen van het provinciaal Natuurnetwerk.
2	Wij vragen ons af hoe u 5.000 hectare (bos) in het Natuurnetwerk Brabant denkt te realiseren. Wij nemen aan dat dit niet gebeurt op plekken met een grote bijdrage aan de biodiversiteit, zoals heide, kruidenakkers, bloemenvelden e.d. Gaat het hier om agrarische gronden binnen het NNB dan kan het juist beter voor de biodiversiteit en klimaatbestendigheid zijn door deze plekken open te houden voor heide, kruidenakkers, bloemenvelden e.d. Deze open plekken zorgen tevens voor een betere infiltratie en voor minder verdamping dan bossen.	Een nadere uitwerking van de bossenstrategie staat in het onlangs vastgestelde Actieplan Brabantse Bomen en wordt opgenomen in de Uitvoeringsagenda Natuur die later dit jaar wordt vastgesteld. Nieuw bos wordt niet gerealiseerd op plekken die reeds een grote bijdrage leveren aan de biodiversiteitsdoelstellingen (www.brabant.nl/brabantsebomen). Bestaande of potentieel aan biodiversiteit wordt dus meegewogen. Bovendien is realisatie op basis van vrijwilligheid, in samenspraak met beheerders.
3	Bij de aanplant en vervanging van bomen verdient het o.i. aanbeveling de nadruk te leggen op menging door verschillende soorten loofbomen met een goede bladstrooiselkwaliteit. Hierdoor wordt de bodemkwaliteit verbeterd. Minder eiken en dennen zorgen daarbij voor minder van de verzuring van de bodem.	Dank voor uw aanbeveling. In het Actieplan Brabantse Bomen staat hierover al het volgende: De bossen moeten worden omgevormd naar vitale, gemengde bossen met gebiedseigen boomsoorten, o.a. door aanplant van strooiselrijke soorten. Bij de aanplant en vervanging van bomen houden we rekening met de biodiversiteit en de invloed op de bodemkwaliteit en waterhuishouding. Uw aanbeveling nemen we dus mee bij de uitvoering van het Actieplan Brabantse Bomen.
4	Revitalisering van bestaande bossen vraagt o.i. om aanpassing van diverse subsidieregelingen die grootschalige eenvormige, en daarmee kwetsbare, bossen bevorderen. Revitalisering van bestaande bossen vraagt om gemengde bossen met minstens 3 verschillende soorten loofbomen. Dat is beter voor de bodemstructuur en de waterhuishouding, terwijl de bossen minder gevoelig voor plagen worden.	Dank voor uw aanbeveling. In het Actieplan Brabantse Bomen staat hierover al het volgende: De bossen moeten worden omgevormd naar vitale, gemengde bossen met gebiedseigen boomsoorten, o.a. door aanplant van strooiselrijke soorten. Bij de aanplant en vervanging van bomen houden we rekening met de biodiversiteit en de invloed op de bodemkwaliteit en waterhuishouding. Uw aanbeveling nemen we mee bij de uitvoering van het Actieplan Brabantse Bomen.
Conclusie:		
In het beleidskader nemen we een verwijzing op naar het Actieplan Brabantse Bomen. In de uitvoeringsagenda verduidelijken we de combinatie van gebieden voor duurzame opwek en natuurontwikkeling en onderzoeken we of duurzame energieopwekking toegestaan kan worden in delen van het provinciaal Natuurnetwerk.		

Z2 – Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)

Naam instantie/indieners:		NBWB
Datum zienswijze:		23-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Een goed bodem- en watersysteem als abiotische randvoorwaarde voor klimaatrobuuste natuur positioneren. De provincie onderschrijft het belang van bodem en water, maar gaat ervan uit dat de omgevingskwaliteit zal verbeteren door autonome ontwikkeling. Als waterschappen zijn wij echter van mening dat de veronderstelde autonome ontwikkeling niet autonoom tot verbetering leidt. Wij zien eerder een minder negatieve trend maar nog geen natuurherstel, terwijl dat wel de beleidsopgave is. Daarom is behoefte aan meer sturing in de ruimtelijke ordening zoals ook de minister in zijn brief aangeeft. Als waterschappen ontberen wij de concrete instrumenten in de ruimtelijke ordening, maar de provincie kan hier door verbinding met het beleidskader Leefomgeving en de Brabantse Omgevingsverordening een belangrijke rol in spelen. Dit geldt ook voor het stikstofdossier. Hierbij hopen we ook dat de evaluatie van de uitvoering van het natuurbeleid actief wordt meegenomen bij de verbreding van de instrumentenkoffer. Het denken via de lagenbenadering, waarin bodem en water sturend zijn, is niet vanzelfsprekend maar vraagt om een duidelijke inhoudelijke visie en een actieve sturing vanuit de provincie.	In het RWP is reeds opgenomen dat het bodem- en watersysteem leidend is voor wat kan in een gebied. In de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is deze aanpak nogmaals onderstreept. In het ontwerp beleidskader is diverse malen het belang van een gezond water- en bodemsysteem onderstreept. Wij zullen dit in de definitieve versie van het beleidskader de (beleids)context nog wat nader toelichten. Daarbij gaan we voor het Nederlands beleid in op de Omgevingswet, de Wet stikstofreductie en natuurverbetering en bijbehorend programma (Wsn), natuurdoelanalyses en stikstofanalyses en provinciaal gebiedsplan 2023, het Uitvoeringsprogramma Natuur (LPN), het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en het addendum op het 7e Nitraat Actieprogramma (NAP). Voor het Europees beleid gaat het om de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water (KRW), het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), de Nitraatrichtlijn, de Farm to Fork strategie (landbouw en voedsel) en Fit for 55 (klimaat).
	Daarnaast constateren wij in de realisatie nu al grote achterstanden ten aanzien van de herinrichting van gronden en het bestemmen van gronden voor natuur, waaronder grondverwerving en zelfrealisatie. De abiotische voorwaarden voor natuurontwikkeling worden hierdoor onvoldoende snel gerealiseerd en er ontstaan achterstanden. Ten overvloede wijzen wij erop dat het hierbij niet alleen om achterstanden in de realisatie van natuurdoelen gaat, maar ook om achterstanden bij EU-verplichte KRW doelen. Graag gaan wij met de provincie in gesprek om de aanpak grondverwerving en zelfrealisatie te versnellen en te intensiveren.	We hebben grote stappen gezet voor realisatie van het Natuurnetwerk Brabant en het herstel van de natuur. Toch loopt de realisatiegraad van de nieuwe natuur achter op schema. We zijn nu ongeveer halverwege. Er zijn afspraken gemaakt met trekkers die in grotere gebieden natuur realiseren. Het traject van functieverandering – door grondverwerving of zelfrealisatie – en inrichting als natuur is vaak complex en kent een lange doorlooptijd. We gaan het gesprek graag met u aan om te bespreken hoe we de aanpak gezamenlijk kunnen versnellen en intensiveren.
2	Naar wij vernemen kan de structurele bezuiniging van ruim € 10 miljoen terechtkomen bij de opgave Ecologische VerbindingsZones (EVZ) waar we als waterschappen actief een rol in spelen. De bezuiniging is tegengesteld aan de opgave waar we voor staan; de Brabantse waterschappen vinden deze bezuinigingsdoelstelling dan ook onwenselijk. We zien hierbij dat de opgave EVZ's in de uitvoering wordt vertraagd en de daarmee samenhangende KRW doelen niet tijdig worden gerealiseerd. Deze ontwikkeling lijkt bovendien volledig in tegenspraak met de conclusies en aanbevelingen uit de plan-MER notitie p.191 "Is de gehele EVZ noodzakelijk? Is verkleinen omvang van EVZ mogelijk? Uit de	Wij onderschrijven uw zienswijze. Het belang van de EVZ's als verbinding tussen natuurgebieden, als landschapselement en voor de biodiversiteit is evident. Het feit is dat er een bezuinigingsopgave voor ons ligt en hierbij helaas ook de EVZ's geraakt zullen worden. De totale opgave blijft wel staan en we blijven ons inzetten voor de totale ontwikkelopgave. Door te temporiseren, waardoor er meer tijd is voor de realisatie van de opgave, en door te blijven zoeken naar andere middelen is de verwachting dat op termijn de totale opgave wel gerealiseerd kan worden. Daarnaast zijn er koppelingskansen met andere opgaven die bijdragen aan de groene dooradering van het landschap, zoals bijvoorbeeld de bossenstrategie. De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de

	effectbeoordelingen blijkt dat de EVZ's nog steeds belangrijk zijn en dat het belang wellicht nog toeneemt als gevolg van klimaatverandering, omdat het een meer robuust netwerk biedt om 'calamiteiten' op te vangen. Daarnaast is als positief effect geconstateerd dat de EVZ's kunnen bijdragen aan het verbeteren van de biodiversiteit in het buitengebied."	Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering.
Conclusie:		
In het beleidskader zullen we de nationale en Europese beleidscontext wat verder toelichten. De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering.		

Z3 – Staatsbosbeheer

Naam instantie/indieners:		Staatsbosbeheer
Datum zienswijze:		24-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	De manier waarop natuur als verbindende schakel wordt gezien tussen de verschillende beleidskaders en programma's en hoe deze op hun beurt effect hebben op de natuur is nu goed omschreven, ik mis in deze opsomming echter de BOS (Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof) en het programma rond SSiB en natuurbranden. Niet met het doel compleetheit na te streven, maar om meer balans te brengen in de samenhang van de opsomming en de diversiteit te vergroten.	Het doel van de paragraaf waar u naar verwijst (2.3) is niet om te verwijzen naar specifieke regelingen, maar de relatie aan te geven met andere provinciale programma's. Deze paragraaf zal worden aangevuld met de BOS, het programma SSiB en natuurbranden.
2	Gezien het realisatietempo van het NNB acht ik het haalbaar te streven naar afronding van de belangrijkste gebieden in 2027, met enige ruimte om kleinere restopgaven nog na dit jaar te realiseren. Staatsbosbeheer wil daar, samen met de partners, de schouders onder zetten. Om dit daadwerkelijk te bereiken zal, zoals meermalen en in verschillende overleggen aan u kenbaar is gemaakt, al het beschikbare instrumentarium moeten worden ingezet. Het Ontwerp-beleidskader spreekt over 'beschikbare instrumenten uit de GGA-koffer'. Ik ga ervan uit dat deze ook beschikbaar komen voor de realisatie van NNB in gebiedsprocessen die niet de status van GGA hebben.	Dit klopt. Op pagina 37, onder het kopje 'Versnellen realisatie Natuurnetwerk Brabant' staat het volgende: 'Tegelijkertijd zetten we in op een versnelling van de realisatie door gebruik te maken van alle beschikbare instrumenten uit de GGA-instrumentenkoffer'.
3	Staatsbosbeheer steunt de doelen van de Brabantse bossenstrategie en gaat graag het gesprek met u aan om onze bijdrage (waaronder de aanleg van 1000 ha nieuw bos) aan deze doelen nog verder te concretiseren. Natuurlijk denken we vanuit onze ervaringen ook graag mee over het meest ambitieuze onderdeel, de aanleg van bos buiten het NNB, waarmee, naast vastlegging van CO ₂ , veel natuurwinst te halen is. Ook gaan we op basis van de nog vast te stellen uitvoeringsagenda graag met u in gesprek over de rol die Staatsbosbeheer kan vervullen en de expertise die we kunnen inbrengen.	In het Actieplan Brabantse Bomen is de Bossenstrategie verder geconcretiseerd. Hierin is een belangrijke rol voorzien voor de terreinbeherende organisaties. In dit kader is kortgeleden het gesprek opgestart met Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Brabants Landschap om tot een convenant te komen om de ambities vanuit het klimaatakkoord samen vorm te geven door bos te gaan realiseren binnen NNB.
	De komende jaren zal veel aandacht uitgaan naar de Gebiedsgerichte Aanpak (groenblauwe GGA). De afgelopen maanden zijn hierover door het Rijk duidelijke kaders meegegeven. Het is wenselijk de tekst in het Ontwerp-beleidskader over de GGA en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) te actualiseren en daarmee aan concreetheit te winnen.	De startnotitie NPLG is op 10 juni jl. gepubliceerd. Derhalve was het niet mogelijk om de kaders mee te nemen in het ontwerpbeleidskader. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een beleidsprogramma onder de Nationale Omgevingsvisie. Hierin neemt het Rijk de gebiedsgerichte opgaven en maatregelen op voor natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat. Het NPLG richt zich op internationale (wettelijke) verplichtingen op het terrein van natuur (met als onderliggend doel de stikstofopgave), water en klimaat. In het NPLG worden structurerende, richtinggevende keuzes en (regionale) doelen vastgelegd die als basis dienen voor integrale provinciale gebiedsprogramma's. Als provincie zijn we aan zet om samen met andere overheden en maatschappelijke partijen maatregelen uit te werken in gebiedsprocessen om de doelen uit het NPLG te realiseren. De afspraken worden vastgelegd in de gebiedsprogramma's. De Brabantse GGA-Groenblauw dient als goede basis, maar in de aanpak zal nog een synchronisatieslag gemaakt dienen te worden met het

		NPLG. Gezamenlijk met de andere programma's binnen de provincie werken we de aanpak nader uit. Waar nodig actualiseren we het beleidskader op basis van de kaders uit de startnotitie NPLG.
	De manier waarop u vorm geeft aan het 'natuurinclusief denken' en het verankeren daarvan in de diverse beleidskaders ondersteun ik van harte. Zeker om te zorgen dat 'basisvoorwaarden bodem, water en lucht op orde komen', is meer inzet vanuit andere beleidsvelden noodzakelijk. Om het belang van deze inzet te onderstrepen zie ik graag een meer concrete aanpak of uitwerking van deze inzet in het Beleidskader terug. Wellicht is het een overweging om deze wenselijke concreetheid tekstueel vorm te geven door weg te blijven van algemene bewoordingen als 'verkennen' en 'zoeken naar'.	We onderschrijven dat het thema natuurinclusief denken nog kan winnen aan concreetheid. In de uitvoeringsagenda wordt concreet invulling gegeven aan de ambities en doelen uit het beleidskader. Zo willen we bijvoorbeeld de landelijke agenda Natuurinclusief doorvertalen naar een Brabantse Agenda Natuurinclusief. Wij zullen nog een keer kritisch naar de gebruikte formuleringen kijken.
	De brede inzet op behoud, herstel en uitbreiding van natuurlijke elementen buiten begrensde natuurgebieden is door de achteruitgang van kwaliteit en kwantiteit zeer wenselijk. Ik ben dan ook positief over uw inzet op het versterken van de landschapskwaliteit en het streven naar een natuur- en landschapsinclusief omgevingsbeleid. Naast het zelfstandige belang hiervan is een kwalitatief hoogwaardig landschap een belangrijke voorwaarde voor een hoge biodiversiteit. Ik adviseer u om vanuit het Beleidskader Natuur een krachtige landschapsvisie op te stellen die zowel inzicht geeft in de cultuurhistorisch en ecologisch meest waardevolle landschappen als wel een beeld geeft van mogelijkheden in nog te herstellen en nieuw te ontwikkelen landschapsstructuren. Dit kan vanuit het natuurbeleid belangrijke input leveren aan het op te stellen Beleidskader Leefomgeving. Tevens kan een goede visie op landschap een positieve bijdrage leveren aan gebiedsprocessen.	Vanuit het Programma Natuur blijven we onverminderd een bijdrage leveren aan het herstel en beheer van het karakteristieke Brabantse landschap, door aanleg, inrichting en beheer van het NNB, EVZ's, door beheersubsidies en diverse stimuleringsregelingen. De insteek in het beleidskader is primair gericht op biodiversiteitsherstel en acties gebaseerd op landschapsecologische analyses. Zoals in het beleidskader Natuur is aangegeven zetten we ons in om samen met de andere provinciale programma's toe te werken naar een natuur- en landschapsinclusief omgevingsbeleid. Bij deze benadering wordt natuur- en landschapskwaliteit medebepalend voor ruimtelijke keuzes. De natuur- en landschapskwaliteit dient daarbij volwaardig mee te wegen bij de planning en uitvoering van projecten en gebiedsprocessen. Het opstellen van een brede landschapsvisie is een gemeenschappelijke taak van provincie en Rijk.
	Overigens mis ik het Ontwerp-beleidskader uw visie op Nationale Parken (nieuwe stijl) en het belang daarvan, anders dan Van Gogh NP i.o. die onder deze pijler als voorbeeld wordt genoemd.	Beleid ten aanzien van de Nationale Parken is primair een rijkstaak. Voor wat betreft de Nationale Parken volgen we de lijn van het Rijk en IPO. In afstemming met het ministerie van LNV, de provincies, de Nationale Parken en andere partners wordt overleg gevoerd over een voortzetting van het Programma Nationale Parken vanaf 2023 en de uitwerking van bijbehorende beleidsdocumenten en (financiële) kaders.
	U bevestigt het belang van beleefbare natuur, recreatief aantrekkelijk en met voorzieningen. Staatsbosbeheer deelt dit belang volledig met u, maar heeft ook zorgen over het voorzieningenniveau, de kwaliteit ervan en de toenemende vraag vanuit de samenleving. Graag ga ik met u in gesprek om te komen tot oplossingen.	We gaan graag met u in gespreken om mogelijke oplossingen te bespreken.
	Naar aanleiding van het planMER kiest u voor het alternatief verankeren'. Dit is gericht op het verankeren van natuur en biodiversiteit in alle ontwikkelingen. Het vraagt meer en grotere inzet dan de andere alternatieven. Ik vind het dan ook zeer positief dat u kiest voor dit alternatief. Wel vraag ik mij af hoe deze ambitie vorm krijgt in relatie	De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort

tot de voorgenomen structurele bezuiniging op de uitvoering van het natuurbeleid. Het risico bestaat dat in het verleden behaalde resultaten teniet worden gedaan en er op onderdelen vertraging of stilstand ontstaat. Dit terwijl u in het ontwerp beleidskader uitspreekt veel energie te willen zetten op verbetering van kwaliteit en biodiversiteit in breed perspectief, daar partners bij betrekt en uitnodigt bij de natuuropgaven en tevens vanuit het Rijk de urgentie om de natuur op orde te brengen (KRW, N2000) meer dan voorheen wordt benadrukt.	(29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10 miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025. Voor de periode 2024 t/m 2027 betekent de bezuinigingsopgave een totaalbedrag van € 41,2 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag te vinden binnen het provinciale deel van de natuurambities en daarmee geen afbreuk te doen aan de bestuurlijke afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt met de collega-provincies en de rijksoverheid. Dit betekent een andere (kwalitatieve) invulling van het provinciaal deel van het Natuurnetwerk en een temporisering tot en met 2035 van de realisatie van (een deel van) de ecologische verbindingzones. Voor een deel van het provinciaal deel van het natuurnetwerk zal dit leiden tot een lager ambitieniveau voor natuurdoelen. Voor de EVZ's is door deze bezuiniging voor ongeveer 175 ha van de opgave van totaal 1.325 ha voorlopig geen budget meer. Dit heeft tot gevolg dat (belangrijke) verbindingen in het Natuurnetwerk nu niet volledig gerealiseerd/gegarandeerd kunnen worden. We blijven ons inzetten zodat de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk (zo veel als mogelijk) in 2027 in gang gezet is. De realisatie van het Natuurnetwerk (verwerving en inrichting) is een belangrijk deel van de afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt en waarvoor via het Provinciefonds middelen beschikbaar zijn gesteld. Vanaf 2028 loopt de beschikbaarheid van rijksmiddelen onverminderd door om hiermee te voorzien in de uitvoeringskosten voor de overige afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt. Zoals de oplopende beheerkosten (door realisatie van het Natuurnetwerk), kosten voor N2000-natuurherstel, faunaschade, uitvoering natuurwet, ed. Als onderdeel van deze afspraken heeft de provincie extra financiële structurele middelen gereserveerd staan voor het onderdeel beheer. Voorgesteld wordt om deze provinciale middelen in te zetten voor de bezuinigingsopgave en de kosten voor beheer volledig ten laste te brengen van middelen uit het Provinciefonds. De verminderde beschikbaarheid van provinciale middelen voor natuur staat haaks op de noodzaak die wordt gevoeld om in deze periode juist extra inspanningen te leveren om de natuurkwaliteit te verbeteren. De natuur staat momenteel onder grote druk. We gaan ons maximaal inspannen om onze doelen ambities te realiseren. Daar is het beleidskader op gericht, waarbij we adaptief zullen moeten programmeren. Adaptief door in te spelen op de kansen en budgetten op basis van o.a. het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Agenda Natuurinclusief. En door aan te sluiten bij Europese ontwikkelingen als de uitwerking van de Green Deal, de biodiversiteitsstrategie, de bossenstrategie, het klimaatakkoord en het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Dit vraagt om een flexibel beleidskader voor toekomstige activiteiten en investeringen, dat ruimte laat voor adaptatie.
Conclusie: Het beleidskader lopen we na op verwijzingen naar relevante programma's en regelingen en deze vullen waar nodig aan. Daarnaast actualiseren we - waar nodig - het beleidskader op basis van de kaders uit de startnotitie NPLG. Voor wat betreft de Brabantse Agenda Natuurinclusief en het natuur- en landschapsinclusief omgevingsbeleid lopen we het beleidskader na op de gebruikte formuleringen en waar nodig zullen we deze verduidelijken. De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering.	

Naam instantie/indieners:		Gemeente Tilburg
Datum zienswijze:		24-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Concrete doelen en uitvoeringsprogramma ontbreken grotendeels. U geeft aan dat het ontwerp beleidskader Natuur 2023 omschrijft wat Brabant in 2030 op het gebied van natuur wil bereiken. Het ontwerp-Beleidskader maakt voor ons duidelijk dat natuur belangrijk is in Brabant en dat het al eerder ingezette provinciaal beleid wordt voortgezet. Het is een document dat veel ambitie uitstraalt, maar tegelijkertijd nog erg globaal en abstract is. Een concrete koers wordt niet gegeven. Er wordt vrijwel nergens aangegeven wanneer doelen bereikt moeten zijn (buiten de realisering van het NNB in 2027). Ook de 'hoe-vraag' blijft in het ontwerp-beleidskader veelal onbeantwoord. Wij hebben behoefte aan een concreet uitvoeringsprogramma waarin inzichtelijk wordt gemaakt welke doelen wanneer, met welk budget, op welke wijze en door wie worden gerealiseerd. Hiermee samenhangend: in het ontwerp Beleidskader Natuur wordt de samenwerking met o.a. waterschappen en gemeenten benoemd. Echter, de rollen zijn onduidelijk. Wij vragen u aan te geven wat er moet gebeuren en wie voor welke onderdelen verantwoordelijk is.	In het beleidskader beschrijven we onze ambities en doelen voor de Brabantse natuur voor de lange termijn. In de uitvoeringsagenda voor de periode 2023-2027 werken we uit hoe we uitvoering gaan geven aan dit beleidskader, de Brabantse Omgevingsvisie en de Brabantse opgaven. De uitvoeringsagenda wordt momenteel opgesteld en volgt in de tweede helft van dit jaar. Daarin vindt een nadere uitwerking plaats in termen van tijd, geld, capaciteit e.d. Het Beleidskader Natuur heeft een looptijd van acht jaar. Met de uitvoeringsagenda Natuur 2023-2027 zetten we een eerste stap in realisatie van de strategie en doelstellingen van dit beleidskader. De doelstellingen en de opgaven voor alle partners zullen niet veel veranderen in de periode tot 2030, ze zullen waarschijnlijk nog urgenter worden. De interventies van de provincie zullen in de Uitvoeringsagenda's voor de komende bestuursperiodes mee veranderen met de transities in het landelijk gebied, de veranderingen in de maatschappij en het beleid van andere overheden (Rijk en EU). In de diverse provinciale uitvoeringsagenda's zal in de komende jaren ingespeeld worden op de veranderende omstandigheden bij het halen van de doelen voor 2030. In de uitvoeringsagenda gaan wij nader in op de rolverdeling tussen overheden: Rijk, provincie, waterschappen, gebiedspartners, gemeenten en andere stakeholders.
2	Onderbouwing financiën ontbreekt grotendeels. Er wordt in het ontwerp-Beleidskader Natuur relatief weinig aandacht besteed aan de financiën (slechts 2 van de 70 pagina's gaan hierover). Buiten de verdeling van de budgetten op hoofdthema's ontbreekt in het ontwerp Beleidskader een financiële onderbouwing voor de genoemde ambities.	De verdere verdeling en onderbouwing van de financiën vindt plaats in het kader van de nog op te stellen uitvoeringsagenda natuur voor de periode 2023-2027.
3	Belang van natuurontwikkeling verhoudt zich slecht tot aangekondigde bezuiniging. Wij lezen dat er met ingang van 2024 jaarlijks structureel moet worden bezuinigd. In 2024 is dat € 10 miljoen, vanaf 2025 is dat € 10,47jr. Tot en met 2030 komt dit neer op in totaal € 72,4 miljoen op een budget van € 822 miljoen. De bezuiniging staat haaks op de ambitie die in het ontwerp-Beleidskader Natuur wordt uitgesproken. Natuurontwikkeling is deze dagen belangrijker dan ooit (stikstofreductie en biodiversiteitscrisis). Met de aangekondigde bezuiniging zien wij een groot risico dat de genoemde ambities uit het ontwerp-Beleidskader Natuur niet gehaald gaan worden. Wij verzoeken u daarom dringend om af te zien van de bezuiniging op natuur. Indien dit niet, of slechts gedeeltelijk, mogelijk is, zou een strategie waarmee de doelen desondanks worden bereikt zeer gewenst zijn.	De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort (29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10 miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025. Voor de periode 2024 t/m 2027 betekent de bezuinigingsopgave een totaalbedrag van € 41,2 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag te vinden binnen het provinciale deel van de natuurambities en daarmee geen afbreuk te doen aan de bestuurlijke afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt met de collega-provincies en de rijksoverheid. Dit betekent een andere (kwalitatieve) invulling van het provinciaal deel van het Natuurnetwerk en een temporisering tot en met

		2035 van de realisatie van (een deel van) de ecologische verbindingzones. Voor een deel van het provinciaal deel van het natuurnetwerk zal dit leiden tot een lager ambitieniveau voor natuurdoelen. Voor de EVZ's is door deze bezuiniging voor ongeveer 175 ha van de opgave van totaal 1.325 ha voorlopig geen budget meer. Dit heeft tot gevolg dat (belangrijke) verbindingen in het Natuurnetwerk nu niet volledig gerealiseerd/gegarandeerd kunnen worden. We blijven ons inzetten zodat de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk (zo veel als mogelijk) in 2027 in gang gezet is. De realisatie van het Natuurnetwerk (verwerving en inrichting) is een belangrijk deel van de afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt en waarvoor via het Provinciefonds middelen beschikbaar zijn gesteld. Vanaf 2028 loopt de beschikbaarheid van rijksmiddelen onverminderd door om hiermee te voorzien in de uitvoeringskosten voor de overige afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt. Zoals de oplopende beheerkosten (door realisatie van het Natuurnetwerk), kosten voor N2000-natuurherstel, faunaschade, uitvoering natuurwet, ed. Als onderdeel van deze afspraken heeft de provincie extra financiële structurele middelen gereserveerd staan voor het onderdeel beheer. Voorgesteld wordt om deze provinciale middelen in te zetten voor de bezuinigingsopgave en de kosten voor beheer volledig ten laste te brengen van middelen uit het Provinciefonds. De verminderde beschikbaarheid van provinciale middelen voor natuur staat haaks op de noodzaak die wordt gevoeld om in deze periode juist extra inspanningen te leveren om de natuurkwaliteit te verbeteren. De natuur staat momenteel onder grote druk. We gaan ons maximaal inspannen om onze doelen ambities te realiseren. Daar is het beleidskader op gericht, waarbij we adaptief zullen moeten programmeren. Adaptief door in te spelen op de kansen en budgetten op basis van o.a. het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Agenda Natuurinclusief. En door aan te sluiten bij Europese ontwikkelingen als de uitwerking van de Green Deal, de biodiversiteitsstrategie, de bossenstrategie, het klimaatakkoord en het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Dit vraagt om een flexibel beleidskader voor toekomstige activiteiten en investeringen, dat ruimte laat voor adaptatie.
4	Biodiversiteit beschermd en hersteld: rode lijst soorten. Een van de gestelde doelen is dat in 2030 de biodiversiteit is beschermd en hersteld. Hier wordt o.a. als resultaat omschreven "instandhouding van de zeldzame soorten en leefgebieden gevolgd door de prioritaire en rode lijstsoorten van Noord-Brabant". Wij verzoeken u aan te geven wat dit concreet betekent voor gemeenten en wat er van ons wordt verwacht.	In het beleidskader zullen we het kopje op blz. 35 aanpassen naar: "biodiversiteit beschermd". Doelstelling is om de negatieve trends in 2030 te hebben omgebogen in positieve trends, of minimaal stilstand (geen achteruitgang). Door herstel van leefgebieden en zeker ook bossen. Door de opmars van zuidelijk soorten bestaat de verwachting dat we ook nieuwe soorten gaan aantreffen. Deze soorten zijn naast de Rode Lijst opgenomen in de Brabantse Prioritaire soortenlijst. De ontwikkeling zal moeten blijken uit monitoring. Voor 2050 streven we naar volledig herstel, met voldoende levensvatbare populaties en voldoende leefgebied per soort. Gemeenten spelen een belangrijke rol in alle drie de pijlers van het beleidskader. De rol van de gemeente is om de doelen mee te nemen in het lokale (omgevings)beleid en straks mede uitvoering te geven aan de Brabantse Agenda Natuurinclusief. Via het lokale beleid worden ontwikkelingen mogelijk gemaakt en daarbij moet de natuurkwaliteit in stedelijk en buitengebied worden geborgd. Daarnaast kunnen gemeenten ervoor zorgen dat meekoppelkansen voor de versterking van natuur en landschap worden benut en dragen zij bij aan het realiseren van het NNB en de EVZ's. Daarnaast werken gemeenten mee aan de inzet van stimuleringsregelingen zoals STILA, en de versterking van de biodiversiteit in de stedelijke omgeving.

		In de uitvoeringsagenda gaan wij nader in op de rolverdeling tussen overheden: Rijk, provincie, waterschappen, gebiedspartners, gemeenten en andere stakeholders.
5	Expliciet maken van de randzones horende bij N2000-gebieden. Op pagina 36 wordt ingegaan op de aanpak om het doel om de Natura 2000-gebieden inclusief de randzones hersteld en versterkt te hebben. Onze vraag is of er een kaart is van de begrensde randzones en of deze kan worden toegevoegd. Kunt u daarbij aangegeven hoe ver een randzone strekt (uiteraard afhankelijk van welk Natura 2000-gebied het betreft).	De GGA helpt ons op weg naar een Brabant waarin zowel de condities voor de natuur (voldoende schoon water, schone lucht, gezonde bodem, minder stikstof) als de landbouw goed zijn. In de GGA-gebieden kijken de partners niet alleen in de natuurgebieden en de directe omgeving, maar ook in een ruimere randzone eromheen. Juist in deze randzones liggen kansen voor win-win-oplossingen die de komende decennia het verschil kunnen maken. De term <i>begrensde</i> randzones impliceert wellicht dat deze zones vooraf op kaart zijn vastgelegd. Dit is niet het geval. Als onderdeel van de GGA wordt uitwerking aan de aanpak voor de zones rondom de Natura 2000-gebieden. De aanpak verschilt per gebied en vraagt om maatwerk, want elk gebied is anders. In het beleidskader halen we de term “begrensde” weg bij randzones op blz. 36.
6.	Bossen, natuur- en landschapswinst. De bossenstrategie wordt diverse malen genoemd in het ontwerp-Beleidskader Natuur. Dan gaat het over 'bos' primair als natuur (er wordt vooral in hectares gesproken). Er zou echter kunnen worden gestreefd naar meervoudige opbrengsten; natuurbossen, maar bijv. ook landbouw, boomteelt, recreatie-, woon-, productie- en waterbergingsbossen. Natuur- en landschapswinst zit ook in lijnvormige landschapselementen en het creëren van verbindingen. Hierbij zouden bestaande landschaps-eigenschappen het vertrekpunt moeten zijn. U spreekt op pagina 43 over landschap als ontwerpend principe. Wij verzoeken u dit in het Beleidskader verder te verduidelijken en aan te geven wat hier precies onder wordt verstaan.	Een nadere uitwerking van de bossenstrategie staat in het onlangs vastgestelde Actieplan Brabantse Bomen en wordt opgenomen in de Uitvoeringsagenda Natuur die later dit jaar wordt vastgesteld. In het beleidskader zullen we verwijzen naar het Actieplan Brabantse Bomen www.brabant.nl/brabantsebomen). We koppelen de aanleg van nieuw bos aan grote maatschappelijke opgaven zoals klimaatadaptatie, woningbouw, landbouwtransitie, stikstofaanpak en de energietransitie. Hiermee volgt dit Actieplan de domeinen die in de landelijke agenda Natuurinclusief worden beschreven. Landschap als ontwerpend principe wordt in de navolgende zin nader beschreven. “Wanneer de kwaliteit van het landschap in het buitengebied niet verbetert, neemt ook de biodiversiteit verder af en bestaat de kans dat de leefomgeving, het vestigingsklimaat en de mogelijkheden voor recreatie en toerisme onder druk komt te staan”. Tevens staat op de volgende pagina (44) dat we landschapsonwerpprincipes mee willen geven in de GGA. Ook in de uitwerking van het (ruimtelijk) Beleidskader Leefomgeving wordt dit meegenomen via de gebiedspaspoorten. Voor dit beleidskader is met name de landschapsecologische benadering van belang, waarbij de relatie tussen abiotische en biotische factoren centraal staat. Zo is de begrenzing van het Natuurnetwerk Brabant nadrukkelijk gebaseerd op de geomorfologische opbouw van Brabant (zoals bijvoorbeeld beekdalen, natuurlijke laagtes), alsmede specifieke abiotische standplaatsfactoren (zoals de aanwezigheid van kwel, schrale gronden, etc). Het beleidskader lopen we na op de gebruikte formuleringen ten aanzien van landschap als ontwerpend principe en waar nodig zullen we deze verduidelijken.

Conclusie:

In het beleidskader nemen we duidelijker op dat het Beleidskader de ambities en doelen schetst voor de lange termijn, dat voor de concrete uitwerking en het ‘hoe’ een uitvoeringsagenda natuur 2023-2027 wordt opgesteld en dat in de komende jaren wordt ingespeeld op veranderende omstandigheden. In het beleidskader zullen we het kopje op blz. 35 aanpassen naar: “biodiversiteit beschermd”. In het beleidskader nemen we een verwijzing op naar het Actieplan Brabantse Bomen. Het beleidskader lopen we na op de gebruikte formuleringen ten aanzien van landschap als ontwerpend principe en waar nodig zullen we deze verduidelijken. De uitwerking van de rolverdeling wordt meegenomen bij de uitwerking van de uitvoeringsagenda. Dat geldt ook voor de verdere verdeling en onderbouwing van de financiën en de invulling van de bezuinigingsopgave.

Naam instantie/indieners:		Gemeente Altena
Datum zienswijze:		27 juni 2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Rol- en taakverdeling provincie en gemeente. Het ontwerp beleidskader benoemt in verschillende hoofdstukken natuur in de 'stedelijke' omgeving, 'steden', de 'woon- en leefomgeving' en 'dorpen'. Ten aanzien van deze aspecten lijkt de provincie in het ontwerp beleidskader een sturende rol te willen innemen. Er wordt aangegeven dat de provincie mogelijk concrete maatregelen kan opnemen, waarmee meer groen in de directe leefomgeving wordt voorzien. Ook wordt benoemd dat de provincie natuur en biodiversiteit gaat koppelen aan ontwikkelingen in het stedelijk gebied. De inrichting van stedelijk gebied behoort volgens ons niet tot de taken van de provincie maar is een taak van de gemeente. Wij verzoeken u om een duidelijk onderscheid te maken tussen dat waar de provincie over gaat en dat wat u van gemeenten verwacht. Wij vinden dat in het ontwerp beleidskader te veel door elkaar heen lopen.	In het beleidskader natuur gaan we in algemene zin en vervolgens per pijler in op de rol van de provincie. In de uitvoeringsagenda werken we de rolverdeling en samenwerking met andere partijen nader uit. Naar aanleiding van uw opmerking zullen wij de tekst van het beleidskader nalopen en waar nodig verduidelijken.
2	Natuurnetwerk Brabant. In het ontwerpbeleidskader wordt ingegaan op de voltooiing van het Natuurnetwerk Brabant. Hierbij wordt aangegeven dat er nog ruim 9.000 hectare van het aangewezen natuurnetwerk ingericht dient te worden. Een onderdeel hiervan is de inrichting van ecologische verbindingzones (EVZ's). Daarbij geeft u aan de gemeenten "uit te dagen" om hier eindbeheerder van te worden. Echter heeft de provincie een groot belang bij het beheren van EVZ's. Dit gezien de verantwoordelijkheid die de provincie heeft voor het ecologisch functioneren van EVZ's. De provincie is immers verantwoordelijk voor de realisatie en het behoud van natuur. Een meer betrokken rol van de provincie bij het beheer van EVZ's is dan ook passend en kan helpen bij het zorgen voor een ingebedde rol als bewaker van de ecologische effectiviteit van eerder gepleegde provinciale (co)investeringen. Wij verzoeken u om de taakverdeling binnen de realisatie en het beheer van EVZ's nader te overwegen en het provinciale belang bij goed functionerend ecologisch netwerk in ogenschouw te nemen.	Naast de opgave van een kleine 9000 ha NNB ligt er een opgave van 1325 ha EVZ. Voor een deel van deze 9000 ha is nog geen eindbeheerder in beeld, er wordt gewerkt aan oplossingen zodat meer verschillende doelgroepen zich aangesproken voelen om eindebeheerder te willen worden. Voor de EVZ-opgave ligt dit iets anders en zijn veelal waterschappen en gemeenten grondeigenaar en daarmee trekker voor de realisatie van een EVZ en tevens eindbeheerder. Daar waar onduidelijk is wie de trekker is zullen veelal het waterschap en gemeente met elkaar moeten afstemmen. Vorig jaar is een verkenning afgerond waarin is nagegaan welke behoefte bij gemeenten speelt. Hieruit is naar voren gekomen dat ondersteuning op het gebied van kennis, regelingen, projectplannen, processen grond, bestuurlijk draagvlak en financiering belangrijke punten zijn waar gemeenten behoefte aan hebben. Vanuit deze verkenning is dit jaar het Projectteam Ondersteuning Natuurontwikkeling Gemeenten (PONG) opgericht. Gemeenten kunnen gebruik maken van de kennis vanuit de provincie (https://www.groenontwikkelingsbrabant.nl/over-gob/werkeenheden-natuurnetwerk-brabant-het-team). Tussentijdse beleidsevaluaties geven ons inzicht in de effectiviteit van de gerealiseerde EVZ's. In een volgende evaluatie kunnen we ieders rol en effectiviteit daarvan meenemen.
3	Natuurnetwerk Brabant. In het ter inzage liggende ontwerpbeleidskader is het effect van de stikstofreductiedoelen uit de startnota Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) nog niet verwerkt. Daarom vragen wij u helderheid te scheppen in de relatie tussen de doelen voor het terugdringen van de stikstofemissie en de ambities ten aanzien van het Natuurnetwerk Brabant.	Gedurende het opstellen van het ontwerpbeleidskader was de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied nog niet beschikbaar. In de definitieve versie van het beleidskader zullen we de (beleids)context nog wat nader toelichten. Daarbij gaan we voor het Nederlands beleid in op de Omgevingswet, de Wet stikstofreductie en natuurverbetering en bijbehorend programma (Wsn), natuurdoelanalyses en stikstofanalyses en provinciaal gebiedsplan 2023, het Uitvoeringsprogramma Natuur (LPN), het klimaatakkoord, het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en het addendum op het 7e Nitraat Actieprogramma (NAP). Voor het Europees beleid gaat het om de Vogel- en Habitatrichtlijn, de

		Kaderrichtlijn Water (KRW), het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), de Nitraatrichtlijn, de Farm to Fork strategie (landbouw en voedsel) en Fit for 55 (klimaat). In het beleidskader zullen we de nationale en Europese beleidscontext wat verder toelichten.
4	Bezuiniging. Tot slot vragen wij u om aan te geven welk effect de structurele bezuiniging op het programma Natuur, van € 10 miljoen per jaar, heeft op uw ambities ten aanzien van natuur.	De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort (29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10 miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025. Voor de periode 2024 t/m 2027 betekent de bezuinigingsopgave een totaalbedrag van € 41,2 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag te vinden binnen het provinciale deel van de natuurambities en daarmee geen afbreuk te doen aan de bestuurlijke afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt met de collega-provincies en de rijksoverheid. Dit betekent een andere (kwalitatieve) invulling van het provinciaal deel van het Natuurnetwerk en een temporisering tot en met 2035 van de realisatie van (een deel van) de ecologische verbindingzones. Voor een deel van het provinciaal deel van het natuurnetwerk zal dit leiden tot een lager ambitieniveau voor natuurdoelen. Voor de EVZ's is door deze bezuiniging voor ongeveer 175 ha van de opgave van totaal 1.325 ha voorlopig geen budget meer. Dit heeft tot gevolg dat (belangrijke) verbindingen in het Natuurnetwerk nu niet volledig gerealiseerd/gegarandeerd kunnen worden. We blijven ons inzetten zodat de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk (zo veel als mogelijk) in 2027 in gang gezet is. De realisatie van het Natuurnetwerk (verwerving en inrichting) is een belangrijk deel van de afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt en waarvoor via het Provinciefonds middelen beschikbaar zijn gesteld. Vanaf 2028 loopt de beschikbaarheid van rijksmiddelen onverminderd door om hiermee te voorzien in de uitvoeringskosten voor de overige afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt. Zoals de oplopende beheerkosten (door realisatie van het Natuurnetwerk), kosten voor N2000-natuurherstel, faunaschade, uitvoering natuurwet, ed. Als onderdeel van deze afspraken heeft de provincie extra financiële structurele middelen gereserveerd staan voor het onderdeel beheer. Voorgesteld wordt om deze provinciale middelen in te zetten voor de bezuinigingsopgave en de kosten voor beheer volledig ten laste te brengen van middelen uit het Provinciefonds. De verminderde beschikbaarheid van provinciale middelen voor natuur staat haaks op de noodzaak die wordt gevoeld om in deze periode juist extra inspanningen te leveren om de natuurkwaliteit te verbeteren. De natuur staat momenteel onder grote druk. We gaan ons maximaal inspannen om onze doelen ambities te realiseren. Daar is het beleidskader op gericht, waarbij we adaptief zullen moeten programmeren. Adaptief door in te spelen op de kansen en budgetten op basis van o.a. het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Agenda Natuurinclusief. En door aan te sluiten bij Europese ontwikkelingen als de uitwerking van de Green Deal, de biodiversiteitsstrategie, de

		bossenstrategie, het klimaatakkoord en het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Dit vraagt om een flexibel beleidskader voor toekomstige activiteiten en investeringen, dat ruimte laat voor adaptatie.
Conclusie:		
In de uitvoeringsagenda gaan wij nader in op de rolverdeling tussen overheden: Rijk, provincie, waterschappen, gebiedspartners, gemeenten en andere stakeholders. Ook zullen wij de tekst van het beleidskader nalopen en waar nodig verduidelijken. In het beleidskader zullen we de nationale en Europese beleidscontext wat verder toelichten. De invulling van de bezuinigingsopgave zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur.		

Z6 – Nederlandse jagersvereniging

Naam instantie/indieners:		Nederlandse Jagersvereniging
Datum zienswijze:		27-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	p.7; Waarom een nieuw beleidskader Een veilige en gezonde leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit is de basis voor al het handelen volgens de Brabantse Omgevingsvisie. Dat wil zeggen dat we in alle delen van Brabant schade aan natuur voorkomen en de mogelijkheden natuur benutten. Ook wij omarmen deze gedachte en zijn van mening dat schade aan natuur voorkomen moet worden door een goed en verstandig beheer te voeren. De Jagersvereniging streeft voor de uitvoering van de jacht naar het optimale (wettelijke) regime met als uitgangspunt duurzaam benutten waar dat kan en beheren waar dat moet. "... In een verder uitwerking van het beleidskader Natuur 2030 denken wij hier graag vanuit de praktijk over met u mee.	Dank voor uw aanbod om mee te denken over de uitwerking van het beleidskader natuur.
2	T.a.v. "in het wild levende dieren" graag een nuance maken. Deze dieren staan op de lijst omdat ze niet in hun voortbestaan worden bedreigd of gevaar lopen, en in het gehele land schade veroorzaken. Dat houdt in dat deze dieren het hele jaar mogen worden gedood, indien er binnen tenminste één perceel schade is of dreigt in het huidige of het komende jaar aan landbouw en/of fauna. In totaal mag er op basis van landelijke wet- en regelgeving op 9 dieren gejaagd worden (Konijn en Houtduif zijn zowel o.g.v. artikel 3.15 als artikel 3.20 van de Wet Natuurbescherming vrijgesteld c.q. vrij bejaagbaar). Wij missen daarnaast ook de verwijzing naar het faunabeheerplan Noord-Brabant als onderdeel binnen het bredere geheel, graag deze toevoeging hierin opnemen.	In de Brabantse Omgevingsverordening staan de regels met betrekking tot de jacht beschreven. Het Faunabeheerplan is hier een uitwerking van. In het beleidskader natuur zullen wij een verwijzing toevoegen. U maakt terecht een verwijzing naar de landelijke wet- en regelgeving voor wat betreft de jachtwildsoorten en de landelijke lijst van vrijgestelde soorten. Het rijk is daarin bevoegd en de provincie volgt daarin de actuele ontwikkelingen rond haas en konijn. Voor de soorten waarvoor de provincie bevoegd is, vormt inderdaad het Faunabeheerplan zoals dat door de Faunabeheereenheid Noord-Brabant momenteel wordt geactualiseerd voor de periode 2023-2029, de basis voor beheer en schadebestrijding.
3	2.5 Natuurbeleid in een dynamische omgeving. Adaptief beleid en beleidsevaluaties vereisen ook een goede monitoring. Met data kunnen we een gemeenschappelijk beeld van onze omgeving schetsen, terugkijkend naar hoe het was, om ons heen kijkend hoe het is en vooruitkijkend naar wat gaat komen. Hierover willen wij graag in gesprek, om een duidelijk een eenduidig datamodel/telprotocollen te ontwikkelen en te valideren, iets waar het in het huidige faunabeheerplan nog aan schort. De jagersvereniging werkt daarom in samenwerking met essentiële partners (o.a. SOVON, Zoogdierverseniging, LNV) aan een onafhankelijk telprotocol met als doelstelling dit met deze samenwerkingspartners in 2023 landelijk uit te rollen (bijv. via het oprichten van een Nationale Fauna Autoriteit).	Zoals reeds omschreven in het beleidskader onderschrijven we het belang van monitoring. In het kader van de uitvoeringsagenda zullen we daar nadere uitwerking aan geven. Wij zijn inmiddels, samen met u en andere provincies met het Ministerie in gesprek over data en telprotocollen.

4	U constateert op pagina 24 dat: “Ongeveer een kwart van de habitatrictlijnsoorten verkeert in een gunstige staat van instandhouding. Het aantal soorten met verslechterende trends is groter dan het aantal soorten waarvan de populatietrend verbetert (CLO, 2021). Voor de toekomst zijn er positieve verwachtingen door de stikstofaanpak die wordt ingevoerd en de gebiedsgerichte aanpak.” Dit is een onjuist beeld, welke niet de situatie voor Brabant beschrijft, maar voor heel Nederland. Het faunabeheerplan voor de provincie Noord- Brabant geeft hier een veel positiever gedifferentieerd beeld per soort van, graag hiernaar verwijzen.	Het betreft hier niet uitsluitend de bejaagbare soorten uit het Faunabeheerplan maar de Nederlandse soorten die onder Habitatrictlijnen vallen. Sommigen daarvan nemen in aantal toe maar de staat van instandhouding is daarmee nog niet altijd gunstig. Daarnaast zijn er kwetsbare soorten (o.a. zoogdieren, vlinders, planten, amfibieën, reptielen etc.) die een negatieve trend laten zien. Samen bepalen ze het totaalbeeld. Er zijn geen aanwijzingen dat dit beeld in Brabant anders is dan landelijk.
5	Data en digitalisering “Data en digitalisering Er komen steeds meer data beschikbaar. Door deze data slim te benutten kunnen we de natuur en de resultaten van ons beleid steeds beter monitoren, en waar mogelijk ons beleid aanpassen. Een voorbeeld hiervan is het platform waarneming.nl waarop natuurwaarnemingen worden verzameld en gedeeld.” Zoals hierboven al beschreven, willen wij er als Jagersvereniging voor pleiten dat er een onafhankelijk, gevalideerd en gecertificeerd protocol komt, waarnemingen.nl is een mooie website, maar de vraag is of op basis van deze waarnemingen (waarnemingen.nl) verantwoorde wetenschappelijke onderzoeken kunnen worden gedaan en daarmee beleid bepaald. Wij zijn van mening dat dit wetenschappelijk onjuist is.	Waarnemingen.nl is in dezen slechts genoemd als een voorbeeld. Desalniettemin zijn we van mening dat data die vergaard wordt door burgers wél nuttig kunnen zijn. Het gaat hier niet zo zeer over de data zelf maar de vraag of verzamelde gegevens van natuurwaarnemingen door burgers kunnen worden gebruikt voor onderzoeksdoeleinden of voor monitoring. Wij wachten de landelijke discussie af over of op basis van natuurwaarnemingen verantwoorde (wetenschappelijke) onderzoeken kunnen worden gedaan.
6	U constateert op pagina 33 dat: Daarnaast werken we gericht door aan de maatregelen voor de bescherming van leefgebieden en (kwetsbare) soorten, aan faunabeheer en exotenbestrijding. Wij zouden hier graag zien dat hier een verwijzing naar het faunabeheerplan wordt opgenomen.	Het beleidskader natuur gaat in het betreffende deel in algemene zin in op de doelen en ambities voor deze pijler en bevat geen verwijzingen naar het specifieke plannen zoals het faunabeheerplan. Wel zullen wij het faunabeheerplan toevoegen bij de opsomming op blz. 39 van het beleidskader.
7	U stelt op pagina 39; “We zullen de eigen verantwoordelijkheid stimuleren om faunaschades te voorkomen en om de kosten te dragen wanneer schade toch optreedt. De provincie is het bevoegd gezag en verantwoordelijk voor het faunabeleid, maar wilde dieren zijn van niemand en de verantwoordelijkheid om gewassen en dieren daartegen te beschermen ligt volgens de wet bij de eigenaar. De provincie zal, volgens het advies van de Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade, onderzoeken welke beleidspraktijken ingebouwd kunnen worden om de eigen verantwoordelijkheid van de diverse betrokken partijen bij het faunabeheer te bevorderen en de vrijblijvendheid daarbij te verminderen.” Wij vinden het goed, dat de Provincie Noord – Brabant dezelfde mening is toegedaan als de Adviesraad Faunaschade. De Adviesraad geeft aan, dat het huidige (ganzen) beheer tegen zijn grenzen aanloopt. Ook zijn wij positief over het feit dat breed draagvlak bestaat voor een bovengrens aan de stand populatie t.a.v. de grauwe ganzen. Twee ontwikkelingen die de Jagersvereniging herkent en onderschrijft. De oplossingsrichting die de Adviesraad aangeeft –	Uw reactie nemen wij voor kennisgeving aan.

	een aanpak die de provincie- en zelfs landsgrenzen overstijgt – ondersteunen wij volledig. Het huidige, gedecentraliseerde (ganzen) beheer is complex, onduidelijk en soms zelfs tegenstrijdig. Het opstellen van één landelijk faunabeheerplan op initiatief van gezamenlijke provincies zien wij als een zeer grote stap in de goede richting.	
8	Ook ondersteunen wij het advies om steviger in te zetten op populatiebeheer van met name grauwe ganzen. En tevens steunen wij het advies om door te praten over het plaatsen van de grauwe gans op de wildlijst. Door het instellen van een jachtseizoen voor de grauwe gans komt Nederland tegemoet aan de Europese richtlijnen van ganzenbejaging. Op dit moment is Nederland het enige land dat deze richtlijn negeert door ganzen te bejagen in de periode dat de soort extra bescherming zou moeten genieten. Uit onderzoek onder Nederlanders blijkt dat een meerderheid voorstander is voor het uitbreiden van verantwoordelijkheden van jagers in de vorm van een jachtseizoen voor ganzen.	Uw reactie nemen wij voor kennisgeving aan.
	Wel zijn wij van mening dat het niet zo kan zijn dat bij herintroductie van soorten (waaronder de wolf) de provincie zich niet mag en kan verschuilen achter “eigenverantwoordelijkheid”. Als regisseur van het landelijk gebied dient men hier ook verantwoordelijkheid te nemen door eigenaren en beheerders de middelen en/of instrumenten te verschaffen, die daadwerkelijk effectief zijn.	Er vindt geen herintroductie van wolven plaats in Nederland. De dispersie van wolven naar Nederland is onderdeel van een natuurlijk proces. De provincies zijn wettelijk verantwoordelijk voor het natuurbeleid in relatie tot wolven. Dit omvat de aspecten soortenbescherming, monitoring, tegemoetkomingen in faunaschade en het verlenen van ontheffingen. De provincies hebben een gezamenlijk Interprovinciaal Wolvenplan vastgesteld. Om samen met betrokken Brabantse partijen te zoeken naar de beste oplossingen om goed met de wolf samen te leven, heeft de provincie een Adviescommissie Wolven ingesteld. Deze adviescommissie adviseert in haar eindrapport om preventieve maatregelen te nemen waardoor een wolf minder schade aan kan richten. De provincie ondersteunt dierhouders bij het nemen van preventieve maatregelen met behulp van een subsidieregeling en het in bruikleen stellen van wolfwerende rasters. Daarnaast geven we voorlichting en advies en communiceren we over de aanwezigheid van gevestigde en zwervende wolven in Brabant. Voor de wolf: https://www.brabant.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/natuur/wolf-in-brabant.
	U stelt op pagina 39; Uitvoeren maatregelen behoud en herstel biodiversiteit. In het kader van herstel en bevordering van de biodiversiteit bestaat het beleid uit soortenbescherming, bescherming leefgebieden, faunabeheer en exotenbestrijding. De volgende maatregelen worden uitgevoerd: waarna een opsomming van maatregelen volgt. Wij zien bij de opsomming die volgt ook graag het faunabeheerplan Noord-Brabant hier opgenomen, daar dit een breed maatschappelijk gedragen plan is welke integraal onderdeel uitmaakt van het ‘beleidskader natuur 2030’.	Wij zullen het Faunabeheerplan toevoegen bij de opsomming op blz. 39.
Conclusie:		

In het beleidskader nemen we een verwijzing op dat het Faunabeheerplan een uitwerking is van de Brabantse Omgevingsverordening. Daarnaast zullen we opnemen dat we waarnemingen van burgers zien als een waardevolle aanvulling op de monitoring van ons beleid en gebruiken de (meta)data van dergelijke platforms, indien blijkt dat deze onafhankelijk en gevalideerd zijn.

Z7 – Collectieven agrarisch natuur- en landschapsbeheer West-, Midden en Oost-Brabant

Naam instantie/indieners:		Collectieven agrarisch natuur- en landschapsbeheer West-, Midden en Oost-Brabant
Datum zienswijze:		27-06-22
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Algemeen Wij zijn blij dat u aan de collectieven een belangrijke rol heeft toebedeeld m.b.t. het versterken van de biodiversiteit in het agrarisch gebied. In het beleidskader is aangegeven dat met een slimme aanpak, inzet van een uitgekiende instrumentenmix en goede samenwerking op basis van heldere financiële spelregels we veel kunnen bereiken. Dit is zeker belangrijk, maar zonder een forse financiële impuls verwachten wij dat de toch nog negatieve trend in de populaties van soorten, die afhankelijk zijn van het agrarisch cultuurlandschap, niet wordt doorbroken. Ook het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid met de zogenaamde eco-regeling zal onzes inziens onvoldoende effect hebben op de populaties van boerenlandsoorten. De bezuiniging op Programma Natuur is volgens ons niet in overeenstemming met uw ambities in het beleidskader. Zoals verder door ons wordt aangegeven is juist een financiële impuls nodig bij dit ambitieuze beleidskader.	De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort (29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10 miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025. Voor de periode 2024 t/m 2027 betekent de bezuinigingsopgave een totaalbedrag van € 41,2 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag te vinden binnen het provinciale deel van de natuurambities en daarmee geen afbreuk te doen aan de bestuurlijke afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt met de collega-provincies en de rijksoverheid. Dit betekent een andere (kwalitatieve) invulling van het provinciaal deel van het Natuurnetwerk en een temporisering tot en met 2035 van de realisatie van (een deel van) de ecologische verbindingzones. Voor een deel van het provinciaal deel van het natuurnetwerk zal dit leiden tot een lager ambitieniveau voor natuurdoelen. Voor de EVZ's is door deze bezuiniging voor ongeveer 175 ha van de opgave van totaal 1.325 ha voorlopig geen budget meer. Dit heeft tot gevolg dat (belangrijke) verbindingen in het Natuurnetwerk nu niet volledig gerealiseerd/gegarandeerd kunnen worden. We blijven ons inzetten zodat de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk (zo veel als mogelijk) in 2027 in gang gezet is. De realisatie van het Natuurnetwerk (verwerving en inrichting) is een belangrijk deel van de afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt en waarvoor via het Provinciefonds middelen beschikbaar zijn gesteld. Vanaf 2028 loopt de beschikbaarheid van rijksmiddelen onverminderd door om hiermee te voorzien in de uitvoeringskosten voor de overige afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt. Zoals de lopende beheerkosten (door realisatie van het Natuurnetwerk), kosten voor N2000-natuurherstel, faunaschade, uitvoering natuurwet, ed. Als onderdeel van deze afspraken heeft de provincie extra financiële structurele middelen gereserveerd staan voor het onderdeel beheer. Voorgesteld wordt om deze provinciale middelen in te zetten voor de bezuinigingsopgave en de kosten voor beheer volledig ten laste te brengen van middelen uit het Provinciefonds. De verminderde beschikbaarheid van provinciale middelen voor natuur staat haaks op de noodzaak die wordt gevoeld om in deze periode juist extra inspanningen te leveren om de natuurkwaliteit te verbeteren. De natuur staat momenteel onder grote druk. We gaan ons maximaal inspannen om onze doelen ambities te realiseren. Daar is het beleidskader op gericht, waarbij we adaptief zullen moeten programmeren. Adaptief door in te spelen op de kansen en budgetten op basis van o.a. het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Agenda Natuurinclusief. En door aan te sluiten bij Europese ontwikkelingen als de

		uitwerking van de Green Deal, de biodiversiteitsstrategie, de bossenstrategie, het klimaatakkoord en het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Dit vraagt om een flexibel beleidskader voor toekomstige activiteiten en investeringen, dat ruimte laat voor adaptatie.
2	Doelstellingen en middelen Een belangrijk doel in uw beleidskader is de bescherming van leefgebieden en soorten in het buitengebied. Zonder extra inzet buiten natuurgebieden blijven in met name de agrarische gebieden neerwaartse trends voor de biodiversiteit aanwezig. U geeft aan dat, gezien de achterliggende doelstellingen, dit niet wenselijk is en dat inzet buiten het natuurnetwerk ook nodig is omdat een deel van de soorten flora en fauna specifiek is gebonden aan agrarische gebieden. Willen wij de trend in Brabant, doorbreken dan is stimulering naar natuurinclusieve landbouwbedrijven belangrijk. In uw beleidskader 'Landbouw en Voedsel' is de realisatie van 500 natuurinclusieve landbouwbedrijven als doelstelling opgenomen. Wij willen graag de uitdaging aangaan om samen met boeren en andere particuliere (landgoed)eigenaren maatregelen te nemen die bijdragen aan goede bedrijfsvoering én biodiversiteit van het agrarisch gebied. Voor deze stimulans zal ook geld uit de markt moeten komen, maar de basis zal moeten bestaan uit vergoedingen voor ecosysteemdiensten, anders gaan we de doelen-500 natuurinclusieve bedrijven en stoppen achteruitgang boerenlandvogels- niet halen. Op pagina 18 is in het beleidskader is aangegeven dat de samenleving bereid is om voor een scala aan diensten te betalen. Dit biedt volgens het beleidskader kansen voor nieuwe groenblauwe diensten zoals waterberging, CO2-opslag, biodiversiteit, natuur- en landschapsbeheer, energieproductie en multifunctionele activiteiten zoals voedselverwerking, retail en zorgdiensten. Voor bepaalde diensten, zoals het vastleggen van CO2 in landbouwbodems zien wij zeker kansen voor particuliere financiering, maar wij zouden graag zien dat u aangeeft waar de aanname dat de samenleving bereid is om voor bepaalde diensten te betalen op gestoeld is en welke inzet u pleegt om dit resultaat te bewerkstelligen. Wij constateren dat de huidige financiële middelen niet in overeenstemming zijn met de doelstellingen voor het agrarisch gebied in uw Beleidskader. De huidige middelen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) zijn zo beperkt van omvang, waardoor het ANLb maar op een zeer beperkte oppervlakte toegepast kan worden. Binnen onze werkgebieden met voldoende beheer zien wij een positieve trend (geen achteruitgang en lichte vooruitgang van doelsoorten), maar dit is ruimschoots onvoldoende om de algemene trend van achteruitgang een halt toe te roepen. Wij roepen uw college dan ook op om extra financiële middelen voor het ANLb beschikbaar te stellen, om	We delen met u het beeld dat de algehele trend met betrekking tot biodiversiteit in het agrarisch gebied negatief is. Een mix van maatregelen is nodig om de voortgaande negatieve trend met betrekking tot biodiversiteit van het agrarisch gebied te stoppen: verbetering van abiotische omstandigheden, landschappelijke versterking, specifiek beheer en inrichting voor enkele soorten, een groter aantal natuurinclusieve bedrijven etc. De beschikbare middelen voor ANLB zijn gelimiteerd en moeten ingezet worden op de plaatsen waar maatregelen het meest effectief en efficiënt bijdragen aan duurzame instandhouding van populaties. Daarnaast proberen we 'meeliften' op het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van Europa dat meer in zet op verduurzaming, onder andere via ecoregelingen maar dat er ook interventies aan komen vanuit het NSP die moeten zorgen voor een kwaliteitsimpuls. Ook daarbij willen we zorgen voor een soepele implementatie en faciliteren dat het terecht komt op de plaatsen waar maatregelen het meest effectief en efficiënt bijdragen aan duurzame instandhouding van populaties. Ook verwachten we een verbetering als gevolg van het NPLG.

	te beginnen voor de nieuwe ANLb-periode die op 1 januari 2023 van start gaat. Wij constateren nu dat de provincie geen geld heeft om de extra middelen voor ANLb voortkomend uit het advies van de commissie Beukema te co-financieren. Dit betreuren wij ten zeerste en is niet in overeenstemming met uw doelstellingen voor het agrarisch gebied in uw beleidskader.	
3	Samenwerking In uw beleidskader geeft u aan dat er nauwer samengewerkt moet worden met gemeenten, waterschappen en maatschappelijke partners. Dit ondersteunen we van harte. U schrijft dat de samenwerking belangrijk is om de omvangrijke opgave te kunnen realiseren. Wij missen in dit verhaal de samenwerking met agrariërs en particuliere (landgoed)eigenaren. We zien in Nederland, maar ook in Brabant, steeds meer voorbeelden waarbij agrariërs natuurgebieden (Hilverboeren) of ecologische verbindingzones beheren (Pielis, Run). Op kleine schaal zijn er ook agrariërs die zelf natuur in het Natuurnetwerk Brabant (NNB) realiseren. Binnen ons land zijn er ook voorbeelden waarbij een groep boeren zelf nieuwe natuur realiseert en beheert. In het kader van het streven naar een extensievere en natuurinclusieve bedrijven denken wij dat individuele agrariërs en/of groepen van agrariërs een grotere rol kunnen gaan spelen bij de omvangrijke opgave en wij zien dit graag terugkomen in uw beleidskader.	Wij zijn het met u eens dat agrariërs (individueel en collectief) en particuliere grondeigenaren een belangrijke rol kunnen spelen bij het realiseren van de opgaven. Wij zullen het beleidskader hierop nalopen waar nodig aanvullen.
4	Overgangszones (GGA) In het beleidskader komt de betrokkenheid van agrarische ondernemers bij de realisatie van natuur/biodiversiteitsdoelen in de overgangszones van de GGA gebieden (m.n. Natura2000 gebieden) nauwelijks aan de orde. Wel wordt er gewezen op win-winoplossingen. Wij zien mogelijkheden voor extensivering in de overgangszones, waarbij ook de natuurgebieden betrokken worden bij de omschakeling naar natuurinclusieve landbouwbedrijven. Wij zien graag voorstellen in het beleidskader waarbij de omgeving van natuurgebieden intensief betrokken wordt bij de realisering en beheer van natuur.	Net als u zien wij mogelijkheden voor extensivering in de overgangszones. Wij zullen dat oppakken samen met de betrokken partijen en ondernemers in het gebied. Wij zullen het beleidskader hierop nalopen waar nodig aanvullen.
5	Landschap Eén van de doelstellingen is 'Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen' bij het onderdeel 'Brabant Natuurinclusief'. U geeft aan actief mee te willen werken aan het behoud, herstel en de ontwikkeling van Brabantse landschappen. Daar blijft het wat ons betreft ook bij. Wij missen in uw beleidskader concrete acties, zoals het aanhaken op het landelijke 'Aanvalsplan Landschap' waarbij op landelijk niveau gestreefd wordt naar 10% groenblauwe dooradering. Bij deze ambitie zullen naast rijksmiddelen ook provinciale middelen nodig zijn.	Wij zijn het met u eens dat in het beleidskader met betrekking tot landschap meer concrete doelen benoemd kunnen worden. Wij zullen het beleidskader hierop nalopen en waar nodig aanvullen. In ieder geval willen wij aanhaken bij de startnotitie NPLG waarin op landelijk niveau gestreefd wordt naar 10 % groenblauwe dooradering. Bij deze ambitie zullen naast rijksmiddelen ook provinciale middelen nodig zijn. Op basis van concreter doelen zullen we in de uitvoeringsagenda nader uitwerken welke concrete acties we met betrekking tot landschap kunnen oppakken. In de uitvoeringsagenda willen we verder uitwerken hoe er – door inzet van diverse acties op basis van het beleidskader Natuur - een aanzienlijke vergroening van het buitengebied kan plaatsvinden. Vanuit dit beleidskader wordt al een flinke impuls aan deze vergroening gegeven: door de aanleg van het natuurnetwerk en Ecologische Verbindingzones

	Hèt middel om een verdere impuls te geven aan de landschappelijke kwaliteit in het buitengebied is het Stila en het ANLb. Wij hebben bij de overgang van de Stika-regeling naar de Stimuleringsregeling Landschap (Stila) bij de provincie gepleit om de uitvoering van het Stila ook onder te brengen van de collectieven, maar daar is toentertijd niet positief op gereageerd. De collectieven denken dat zij kosteneffectiever de middelen voor het Stila in kunnen zetten dan op dit moment de praktijk is, waarbij de provincie zelf de administratieve uitvoering verzorgt. De provincie geeft aan het Stila te willen herijken en de focus te willen leggen op bosaanleg en biodiversiteit. Wij vragen ons af waarom deze herijking nodig is, omdat aanleg van landschapselementen (vastleggen CO2) en biodiversiteit nu als een rode draad door het Stila lopen. De Stila-regeling is een voor ons land unieke regeling die zeker moet blijven bestaan. Misschien in een iets ander jasje, maar wel als belangrijke regeling om een impuls aan het landschap te geven.	te stimuleren, door uitvoering van het Actieplan Brabantse Bomen, door het verstrekken van landschapsubsidies en het voortzetten van ANLB en de ondersteuning van collectieven, door het treffen van kleinschalige inrichtingsmaatregelen maatregelen ten behoeve van specifieke soorten en leefgebieden, door het bieden van wettelijke bescherming van landschapselementen en door het stimuleren van kleinschalige groene burgerinitiatieven. Ook de Stila-regeling is inderdaad een van de instrumenten die ingezet kan worden om een impuls aan het landschap te geven. Bij een herijking van deze regeling kan gezien worden hoe de regeling toegankelijker kan worden gemaakt voor gezamenlijke aanvragen voor collectieven en welke rol de collectieven kunnen spelen bij het ondersteunen van aanvragers. Overigens zullen er aanvullende impulsen nodig zijn om de na te streven 10 % groenblauwe dooradering van het landschap te bereiken: door beheer van bermen, impulsen vanuit een natuurinclusievere landbouw, initiatieven vanuit burgers en bedrijfsleven, meekoppeling met aanleg van woningen en infrastructuur, klimaatmaatregelen etc. Samen met LNV en TBO's werken we samen aan de uitwerking van een aanvalsplan 10% groenblauwe dooradering om daarna ook te kunnen vertalen naar Brabant.
Conclusie:		
De invulling van de bezuinigingsopgave zal uitgewerkt worden in de uitvoeringsagenda. In het beleidskader zullen we expliciet agrariërs en particuliere grondeigenaren benoemen. Het doel voor 10 % groenblauwe dooradering van het landelijk gebied wordt opgenomen.		

Naam instantie/indieners:		ZLTO
Datum zienswijze:		27-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	(Gebrek aan) mogelijkheden agrarisch natuurbeheer provinciale deel NNB en EVZ's Op pagina 39 geeft u aan dat het agrarisch natuurbeheer een belangrijke basis vormt voor de biodiversiteit in het agrarisch gebied. De uitwerking hiervan in het beleidskader vinden wij heel mager. Sterker nog: de rol van de agrarische sector in deze wordt gemarginaliseerd. Wat het provinciale deel van het Natuurnetwerk betreft wordt er met geen woord meer gerept over mogelijkheden voor Ondernemend Natuurnetwerk Brabant in het provinciale gedeelte van het Natuurnetwerk. Het is in het beleidskader zoeken naar mogelijkheden voor de agrarische sector om invulling te geven aan het NNB en het lijkt te zijn weggeschreven onder de noemer dat u in het provinciaal gedeelte van het NNB ruimte ziet voor laag-dynamische functies. Gemeenten worden wél expliciet uitgedaagd eindbeheerder te worden in het NNB of bij opgaven voor Ecologische Verbindingszones. Waarom worden agrarische ondernemers hier niet voor gevraagd? Er zijn immers succesvolle voorbeelden te noemen van groepen van agrarische ondernemers die het beheer van delen Natuurnetwerk op zich hebben genomen, denk daarbij aan de Goorloop in Bergeijk of de Run bij Bergeijk en Eersel. Inmiddels zijn de Collectieven van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer flink op stoom. Het is goed dat de provincie collectief agrarisch natuurbeheer wil versterken, maar hoe zij dat gaat doen blijft in het beleidskader vaag. Om biodiversiteit in het agrarisch gebied een grotere positieve impuls te geven zijn er concreet grotere gebieden en grotere budgetten nodig voor ANLB.	Het was zeker niet onze bedoeling om de rol van de agrarische sector te marginaliseren zoals u schetst. Met laag dynamische functies hebben we enkel getracht meerdere vormen van extensief ruimtegebruik in één term te proberen ondervangen. Het is zeker zo dat agrariërs (individueel en collectief) hier invulling aan (kunnen) geven. Wij zullen het beleidskader hierop nalopen waar nodig aanvullen.
2	Zeer grote ambitie bosstrategie leidt tot nog meer gronddruk Waar het de bosstrategie betreft is het beleidskader juist wel heel concreet: 13000 hectare, waarvan 5000 hectare gerealiseerd moet worden buiten het huidig begrensde natuurnetwerk. U schrijft hierover "elke kans om bos aan te leggen binnen en buiten het NNB aan te grijpen". Hierboven hebben wij het dilemma al geschetst waarmee een agrarische ondernemer te maken heeft. Bos is op dit moment niet goed inpasbaar in agrarische bedrijfsvoering. De grote ambities uit de bosstrategie maken de opgave om de landbouw verder te extensiveren alleen maar lastiger. Een extensievere vorm van landbouw vraagt immers ook om grond. In het licht hiervan vragen wij u nogmaals om de huidige overbegrenzing van het natuurnetwerk zo snel mogelijk, zoals afgesproken, terug te brengen naar nul hectare.	Het realiseren van bos buiten het NNB is onderdeel van de door Gedeputeerde Staten vastgestelde bossenstrategie. In het beleidskader verwijzen we naar het Actieplan Brabantse Bomen (www.brabant.nl/brabantsebomen). We geven ook aan dat een koppeling nodig is met andere maatschappelijke opgaven zoals de transitie van de landbouw. De ambitie van het beleidskader blijft om het NNB volledig te realiseren. Daarvan kan een deel ook gerealiseerd worden vanuit groene dooraderingen van landschappen in combinatie met het GLB en is er ruimte voor voedselbossen en agroforestry. Wij onderkennen dat de gronddruk hoog en onzeker is door alle opgaven die, en beleid dat, op het landelijk gebied afkomen. Dat vraagt dan ook om een zeer zorgvuldige afweging van grondgebruik in en bij het NNB, inclusief de overbegrensde hectares. De afspraak is om de overbegrenzing eind 2027 teruggebracht te hebben tot nul. Echter, de impact van de recente uitspraak van de Raad van State (dat de in de IOV begrensde NNB niet verkleind mag worden) is nog onduidelijk.

3	Transparant proces actualisatie landelijke doelensystematiek Op pagina 33 vermeldt u dat er gewerkt wordt aan een actualisatie van de landelijke doelensystematiek. Wij hebben bij herhaling aangegeven dat dit proces in alle transparantie dient plaats te vinden. Helaas is dit proces voor ons nog steeds een “black box”. Wij vragen u nogmaals om bij dit proces betrokken te worden.	Dit is een landelijk, interbestuurlijk traject dat door LNV wordt gecoördineerd. Hierbij zijn IPO, RWS en LNV nu betrokken. Het verzoek om transparantie zou aan de landelijke organisatie c.q. LNV of IPO gericht moeten worden.
4	Zwaarder instrumentarium ook buiten de N2000 gebieden? Zoals hierboven al aangegeven. In diverse passages hint het beleidskader naar de inzet van zwaarder instrumentarium, ook buiten de zones rondom N2000 gebieden, en naar meer reguleren. Zie bijvoorbeeld pagina 36 waarin wordt beschreven dat wanneer er te weinig op vrijwillige basis gebeurt er mogelijk regels gesteld kunnen worden, of pagina 37 waarin voor het hele NNB de GGA instrumentenkoffer beschikbaar wordt gesteld. Nog afgezien van praktische bezwaren over de werkbaarheid van een GGA aanpak buiten de prioritaire gebieden (daarover later meer) vinden wij het niet wenselijk om de GGA instrumentenkoffer in te zetten buiten de prioritaire gebieden. De gedachte om bottom-up met de streek tot invulling van opgaven te komen is overigens prima, dat is de enige wijze om tot draagvlak te komen voor gebiedsprocessen, maar waar u het woord onteigening in het beleidskader zoveel mogelijk mijdt zullen wij man en paard noemen: onteigening buiten de N2000 gebiedsprocessen vinden wij een brug te ver, tenzij de ondernemers zelf vragen om een regeling op basis van volledige schadeloosstelling. Ook het dreigen met het stellen van regels vinden wij niet passen bij de wijze waarop wij in Brabant zoeken naar gedragen oplossingen in complexe gebiedsprocessen. Dit ondermijnt het draagvlak voor de opgaven waarvoor oplossingen gezocht moeten worden.	De door uw organisatie genoemde passages hebben betrekking op 'het uitvoeren van herstelmaatregelen in en rondom N2000-gebieden' en de 'realisatie van het Natuurnetwerk Brabant'. Voor beide onderwerpen wordt in het ontwerp-beleidskader vastgehouden aan de reeds bestaande geformuleerde doelen en de inzet van het beschikbare instrumentarium.
5	Gebieden die grenzen aan N2000 gebieden zijn (en blijven) agrarische gebieden Het valt ons op dat in de gehanteerde terminologie al wordt geschreven alsof het huidige agrarische gebied wat grenst aan de Natura2000 gebieden een nieuwe planologische status heeft gekregen (p. 36, begrensde randzones) of gaat krijgen (p. 30 landschapgrond). Er zijn echter nog geen “begrensde randzones” vastgesteld. Het betreft agrarisch gebied, en wij pleiten ervoor dat dit agrarisch gebied blijft. Dat dit gebied zich leent voor extensievere landbouw mag de deur niet open zetten voor nieuwe zoneringsdiscussies die het risico met zich mee brengen dat de planologische uitstraling van Natura 2000 gebieden steeds verder het agrarisch gebied inschuift. Dit ondermijnt immers de bereidheid van ondernemers om mee te werken aan planvorming. Voorbeelden uit de praktijk waarbij ondernemers door mee te werken	De GGA helpt ons op weg naar een Brabant waarin zowel de condities voor de natuur (voldoende schoon water, schone lucht, gezonde bodem, minder stikstof) als de landbouw goed zijn. In de GGA-gebieden kijken de partners niet alleen in de natuurgebieden en de directe omgeving, maar ook in een ruimere randzone eromheen. Juist in deze randzones liggen kansen voor win-win-oplossingen die de komende decennia het verschil kunnen maken. De term <i>begrensde</i> randzones impliceert wellicht dat deze zones vooraf op kaart zijn vastgelegd. Dit is niet het geval. Als onderdeel van de GGA wordt uitwerking aan de aanpak voor de zones rondom de Natura 2000-gebieden. De aanpak verschilt per gebied en vraagt om maatwerk, want elk gebied is anders. In het beleidskader halen we de term “begrensde” weg bij randzones op blz. 36.

	aan natuurontwikkeling zichzelf in de voet hebben geschoten werken in dat opzicht niet mee.	
6	Meer regels ten behoeve van landschappelijke kwaliteit? De druk om met regels bepaalde ontwikkelingen af te dwingen lezen wij ook terug op het thema landschap. Op pagina 43 en 44 staan een aantal passages die daar direct naar verwijzen: “Wij gaan meer sturen op de landschappelijke kwaliteit van ons buitengebied, om zo ruimte te bieden aan generieke natuurwaarden in onze leefomgeving”, en “we verkennen of we kaders kunnen meegeven voor het ruimtelijk beleid”. Wij vinden het ontzettend jammer dat het beleidskader een negatief waardeoordeel uitsprekt over de landschappelijke kwaliteit buitengebied blijkens de volgende passage: “wanneer de kwaliteit van het landschap in het buitengebied niet verbetert, neemt ook de biodiversiteit af en bestaat de kans dat de leefomgeving, het vestigingsklimaat en de mogelijkheden voor recreatie en toerisme onder druk komen te staan”. Wat verstaat de provincie hierbij onder landschappelijke kwaliteit? Naar onze mening is een landschap niet een statisch geheel maar iets wat altijd in ontwikkeling zal blijven. Een terugtrekkende agrarische sector uit het buitengebied zal echter leiden tot meer verrommeling en een minder vitaal buitengebied. Overigens is het niet zo dat er wat het buitengebied betreft geen regels zijn met betrekking tot landschappelijke kwaliteit. Voor agrarische ontwikkelingen geldt al de BZV, waar de provincie Noord-Brabant verder gaat dan menig andere provincie, en uiteraard is er een eis van landschappelijke inpassing. Nog meer stapeling van regelgeving lijkt ons onwenselijk. In plaats daarvan vragen wij de provincie meer middelen vrij te maken voor het Stila.	Met de tekst waar u naar verwijst bedoelen we dat de ecologische kwaliteit van het Brabantse landschap de afgelopen decennia ernstig achteruit is gegaan, resulterend in een sterke achteruitgang van soorten die oorspronkelijk verbonden zijn aan het agrarisch gebied. Het betreft hier onder andere weide- en akkervogels, insecten (bijvoorbeeld dagvlinders) en flora. Dit beleidskader blijft voorzien in diverse regelingen en instrumenten om de biodiversiteit van het landelijk gebied te versterken: zoals subsidies voor het realiseren van het natuurnetwerk en Ecologische Verbindingszones, door het verstrekken van landschapssubsidies, het voortzetten van ANLB en de ondersteuning van collectieven, door het treffen van kleinschalige inrichtingsmaatregelen maatregelen t.b.v. specifieke soorten en leefgebieden, door het bieden van wettelijke bescherming van landschapselementen en door het stimuleren van kleinschalige groene burgerinitiatieven, de inzet van de Stila-regeling. In ieder geval willen wij aanhaken bij de startnotitie NPLG waarin op landelijk niveau gestreefd wordt naar 10% groenblauwe dooradering. Bij deze ambitie zullen naast rijksmiddelen ook provinciale middelen nodig zijn. Graag willen we met de agrarische sector kijken hoe de kwaliteit van het landschap versterkt kan worden en we gezamenlijk kunnen zorgen voor meer biodiversiteit in het buitengebied. Tot slot: In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort (29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10 miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025.
7	Herijking Stila Hèt middel om een verdere impuls te geven aan de landschappelijke kwaliteit in het buitengebied is het Stila. De provincie geeft aan het Stila te willen herijken en de focus te willen leggen op bosaanleg en biodiversiteit. Wat de consequenties hiervan concreet zijn voor agrarische ondernemers die aan de slag willen met het Stila kunnen we zo niet overzien, maar het lijkt er niet op dat er meer middelen richting Stila gaan vloeien. Wanneer dat het geval is kunnen wij dat niet rijmen met de opgave die uw college schetst op het gebied van landschap en vinden wij dat een gemiste kans.	De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort (29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10 miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025. Voor de periode 2024 t/m 2027 betekent de bezuinigingsopgave een totaalbedrag van € 41,2 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag te vinden binnen het provinciale deel van de natuurambities en daarmee geen afbreuk te doen aan de bestuurlijke afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt met de collega-provincies en de rijksoverheid. Dit betekent een andere (kwalitatieve) invulling van het provinciaal deel van het Natuurnetwerk en een temporisering tot en met 2035 van de realisatie van (een deel van) de ecologische

		verbindingzones. Voor een deel van het provinciaal deel van het natuurnetwerk zal dit leiden tot een lager ambitieniveau voor natuurdoelen. Voor de EVZ's is door deze bezuiniging voor ongeveer 175 ha van de opgave van totaal 1.325 ha voorlopig geen budget meer. Dit heeft tot gevolg dat (belangrijke) verbindingen in het Natuurnetwerk nu niet volledig gerealiseerd/gegarandeerd kunnen worden. We blijven ons inzetten zodat de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk (zo veel als mogelijk) in 2027 in gang gezet is. De realisatie van het Natuurnetwerk (verwerving en inrichting) is een belangrijk deel van de afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt en waarvoor via het Provinciefonds middelen beschikbaar zijn gesteld. Vanaf 2028 loopt de beschikbaarheid van rijksmiddelen onverminderd door om hiermee te voorzien in de uitvoeringskosten voor de overige afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt. Zoals de oplopende beheerkosten (door realisatie van het Natuurnetwerk), kosten voor N2000-natuurherstel, faunaschade, uitvoering natuurwet, ed. Als onderdeel van deze afspraken heeft de provincie extra financiële structurele middelen gereserveerd staan voor het onderdeel beheer. Voorgesteld wordt om deze provinciale middelen in te zetten voor de bezuinigingsopgave en de kosten voor beheer volledig ten laste te brengen van middelen uit het Provinciefonds. De verminderde beschikbaarheid van provinciale middelen voor natuur staat haaks op de noodzaak die wordt gevoeld om in deze periode juist extra inspanningen te leveren om de natuurkwaliteit te verbeteren. De natuur staat momenteel onder grote druk. We gaan ons maximaal inspannen om onze doelen ambities te realiseren. Daar is het beleidskader op gericht, waarbij we adaptief zullen moeten programmeren. Adaptief door in te spelen op de kansen en budgetten op basis van o.a. het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Agenda Natuurinclusief. En door aan te sluiten bij Europese ontwikkelingen als de uitwerking van de Green Deal, de biodiversiteitsstrategie, de bossenstrategie, het klimaatakkoord en het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Dit vraagt om een flexibel beleidskader voor toekomstige activiteiten en investeringen, dat ruimte laat voor adaptatie.
8	Afschuiven verantwoordelijkheid bij Faunaschade Terecht schetst u in uw beleidskader de keerzijde van succesvol natuurbeleid. (Niet alleen) agrarische ondernemers ondervinden dit aan den lijve. Het is prima om qua bewustwording en kennisdeling de aandacht te richten op preventie. Agrarische ondernemers hebben hun aandacht liever bij dier en gewas dan bij computerzaken zoals het melden van faunaschade. Dit laatste is echter wel van belang als het gaat om goed inzicht te krijgen in de overlast door fauna, om daar het faunabeleid beter op in te richten. ZLTO heeft gesteund door andere partijen in de FBE een verzoek neergelegd om het behandelbedrag van 300 euro te laten vervallen, of in een restitutieregeling onder te brengen. Wij bespeuren echter dat u de verantwoordelijkheid met betrekking tot faunaschade helemaal doorschuift naar de agrarische ondernemer. Wij vinden echter dat hier op zijn minst sprake dient te zijn van een gedeelde verantwoordelijkheid. Het draagvlak voor meer natuur is niet gebaat bij een terugtrekkende provincie op het gebied van faunabeleid: op dit moment zien wij al dat ondernemers moedeloos	De provincie heeft een verantwoordelijkheid ten aanzien van het faunabeleid. Dit omvat de aspecten soortenbescherming, monitoring, tegemoetkomingen in faunaschade en het verlenen van ontheffingen. Maar dierhouders en agrarisch ondernemers kennen zelf ook wettelijke verantwoordelijkheden om schade door wilde dieren te voorkomen. Afhankelijk van de beschermde status van wilde dieren, ondersteunt de provincie daarbij. De kosten voor tegemoetkomingen van faunaschade lopen op, daarom streven we naar preventie van schade en het stimuleren van eigen verantwoordelijkheid om eigendommen te beschermen. Het laten vervallen van het behandelbedrag past daar niet in. Kleine faunaschades onder het behandelbedrag kunnen overigens ook gemeld worden om daarmee goed zicht te krijgen op het totaal aan faunaschades. Ter voorkoming van de risico's op Afrikaanse Varkenspest onder wilde zijnen heeft de provincie alle wettelijke middelen toegestaan en de Faunabeheereenheid Noord-Brabant de opdracht verleend om waar nodig te interveniëren als de uitvoering achter blijft. Bij de uitwerking van dit beleidskader in de uitvoeringsagenda zal nader worden ingegaan op het stimuleren van schadepreventie.

	worden van nieuwe soorten die tot veel overlast en schade leiden, niet alleen aan gewassen maar ook aan vee. Het niet thuis geven bij faunaschade door bijvoorbeeld wolf, wild zwijn, das, bever en ganzen leidt tot alleen maar meer weerstand om mee te werken aan natuurontwikkeling. Wanneer het gaat om de risico's van besmettelijke dierziekten, waarbij de impact van bijvoorbeeld Afrikaanse Varkenspest onder wilde zwijnen enorm is en veel verder gaat dan de agrarische sector, dient de provincie sowieso verantwoordelijk te blijven voor een faunabeleid wat de risico's hierop kleiner maakt. Daarnaast vragen wij u het behandelbedrag voor het vermelden van faunaschade te laten vervallen.	
9	Bottom-up werken versus GGA aanpak Op dit moment is er in Noord-Brabant voor nagenoeg alle stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden een GGA proces opgestart. De werkwijze om in een gebied integraal te werken aan de natuur- en wateropgaven, met perspectief voor de agrarische sector onderschrijven wij. Dit vraagt echter veel inzet van alle partners. Wij vragen ons daarom af of het in de praktijk werkbaar zal zijn om ook de restantopgave voor het Natuurnetwerk langs deze lijn te realiseren. Dit laatste lijkt wel de werkwijze te zijn die uw college voorstaat. Wat ZLTO betreft dient in deze gebieden een bottom-up aanpak centraal te staan, zonder een zware governance structuur zoals bij de GGA. Betrek zoveel mogelijk de ondernemers bij de plannen, en bekijk met hen hoe er invulling aan de gebiedsopgaven gegeven kan worden, met perspectief voor de agrarische bedrijven.	Een integrale werkwijze zoals bij de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak vraagt inderdaad veel inzet van alle partners. Onze aanpak is gericht op vrijwillige samenwerking en inbreng van alle belangen. We maken bij de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak onderscheid in drie categorieën, variërend van gebieden met een enkelvoudige opgave tot gebieden met een stapeling van complexe opgaven. We werken overal gebiedsgericht en integraal samen met de partners en partijen in het gebied.
10	Basisvoorwaarden op orde Wat betreft de GGA aanpak wordt het Ulvenhoutse Bos er uitgelicht als voorbeeld van gezamenlijk zoeken naar oplossingen om de basisvoorwaarden op het gebied van natuur, water en lucht op orde te krijgen. In dit kader is het opmerkelijk dat de provincie juist het Ulvenhoutse Bos als voorbeeld aanhaalt: Het Ulvenhoutse Bos ligt ingeklemd tussen snelweg, Ulvenhout en Bavel. De basisvoorwaarden op orde krijgen is in een dergelijk gebied een nagenoeg onmogelijke opgave. Een memo van het RIVM van 6 juni over het nieuwe kabinetsbeleid bevestigt dit en laat duidelijk zien dat doelrealisatie op het gebied van stikstof voor het Ulvenhoutse Bos een utopie is. Uw college stelt in het beleidskader ook de noodzaak van monitoring aan de orde. Dit onderschrijven wij. Monitoring over hoe de Natura 2000 gebieden zich ontwikkelen dient de basis te zijn van de GGA aanpak, en niet kritische depositiewaarden die in een aantal gebieden onhaalbaar zijn.	Op grond van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn moet Nederland de in het wild levende dier- en plantsoorten en habitattypen in een gunstige staat van instandhouding brengen en houden. Als onderdeel van de richtlijn hebben de Europese lidstaten speciale beschermingszones aangewezen voor het Europese Natura 2000-netwerk. Binnen de Brabantse provinciegrenzen liggen 21 Natura 2000-gebieden, sommige deels, sommige helemaal. Ulvenhoutse Bos maakt hiervan onderdeel uit.
11	Natuur voor en door Brabanders In uw beleidskader schetst u vooral de mogelijkheden voor natuurinclusieve landbouw. Voor veel bedrijven is dit perspectief momenteel niet weggelegd. Wij hebben echter de overtuiging dat ook "gangbare" bedrijven een bijdrage kunnen	We onderschrijven dat gangbare bedrijven ook een bijdrage kunnen leveren aan de biodiversiteit. Initiatieven zoals het project Fabulous Farmers juichen we dan ook toe.

	leveren als het gaat om meer biodiversiteit op het bedrijf en op het boeren erf. Hierin trekken we samen op met de collectieven, en we nemen ook zelf projecten ter hand. Een voorbeeld is het inzaaien van akkerranden in de gemeente Oss in het kader van het project Fabulous Farmers, waarbij de financiering grotendeels via crowdfunding tot stand is gekomen. De landbouw zal naar onze overtuiging verschillende transitiepaden kennen. Natuurinclusief is daar één van. Naast een hoogtechnologische, een regeneratieve of een multifunctionele variant bijvoorbeeld. Wij delen niet uw schijnbare opvatting dat alleen een natuurinclusieve landbouw het beste past bij uw beleidskader. Overigens zou dat ook in strijd zijn met uw eigen beleidskader landbouw en voedsel dat u onlangs heeft vastgesteld. De grote interesse voor de biodiversiteitsmonitor melkveehouderij laat overigens zien dat veel ondernemers biodiversiteit onderdeel willen maken van hun bedrijfsvoering. Nu er ook een biodiversiteitsmonitor voor de akkerbouw wordt ontwikkeld is dit wat ons betreft een opmaat naar een biodiversiteitsmonitor voor nog meer sectoren, waar wij graag samen met de provincie werk van gaan maken.	
Conclusie:		
In het beleidskader zullen we de rol van agrariërs en particuliere grondeigenaren benoemen. In het beleidskader verwijzen naar Actieplan Brabantse Bomen). In het beleidskader halen we de term “begrensd” weg bij randzones op blz. 36. De invulling van de bezuinigingsopgave zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering.		

Z9 – Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Brabantse Milieufederatie & BPG Vereniging
Landelijk Brabant

Naam instantie/indieners:		Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Brabantse Milieufederatie & BPG Vereniging Landelijk Brabant
Datum zienswijze:		24-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Pijler 1 Robuuste Natuur De termijn waarop het NNB gerealiseerd had moeten zijn is helaas al verschillende keren uitgesteld. Gezien het realisatietempo van het NNB achten wij het echter realistisch te zorgen voor afronding van de belangrijkste gebieden in 2027, met enige ruimte om kleinere restopgaven nog na dit jaar te realiseren, maar uiterlijk voor 2030. Om dit daadwerkelijk te bereiken zal naar onze overtuiging al het beschikbare instrumentarium moeten worden ingezet. Ook het voortzetten van inzet op betrokkenheid van particuliere eigenaren, burgers en (agrarische) ondernemers steunen we zeer. We steunen de doelen van de Brabantse bossenstrategie, en gaan graag het gesprek met u aan om onze bijdrage aan de doelen te concretiseren. Wij denken ook graag mee over het meest ambitieuze onderdeel, de aanleg van bos buiten het NNB, waarmee veel natuurwinst te halen is mede in combinatie met landschapsgrond, natuurinclusieve landbouw en groene verdienmodellen. De komende jaren zal veel aandacht uit gaan naar de GGA. De afgelopen maanden zijn hierover door het Rijk duidelijke kaders meegegeven. Op basis hiervan kan de tekst in het ontwerp-beleidskader over de GGA en het NPLG worden geactualiseerd en daarmee tevens winnen aan concreetheid. Overigens beseffen wij dat ook nog veel niet duidelijk is voor de GGA en is de spanning op dit onderwerp zeer voelbaar. We blijven ons actief en constructief inzetten voor het samen bereiken van de doelen voor het landelijk gebied.	We onderschrijven uw zienswijze dat het beschikbare instrumentarium dient te worden ingezet om de prioritaire delen van het NNB te realiseren. Dit staat ook zodanig beschreven in het beleidskader. Ten aanzien van de bossenstrategie en de aanleg van bos buiten het NNB gaan we graag met u in gesprek. Met Brabants Landschap en Natuurmonumenten (samen met SSB) is het gesprek opgestart over een convenant over realisatie van bossen binnen NNB. In het beleidskader staat reeds beschreven dat we in het landelijk gebied winst is te behalen door functies te combineren. De startnotitie NPLG was nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van het ontwerp beleidskader. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een beleidsprogramma onder de Nationale Omgevingsvisie. Hierin neemt het Rijk de gebiedsgerichte opgaven en maatregelen op voor natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat. Het NPLG richt zich op internationale (wettelijke) verplichtingen op het terrein van natuur (met als onderliggend doel de stikstofopgave), water en klimaat. In het NPLG worden structurerende, richtinggevend keuzes en (regionale) doelen vastgelegd die als basis dienen voor integrale provinciale gebiedsprogramma's. Als provincie zijn we aan zet om samen met andere overheden en maatschappelijke partijen maatregelen uit te werken in gebiedsprocessen om de doelen uit het NPLG te realiseren. De afspraken worden vastgelegd in de gebiedsprogramma's. De Brabantse GGA-Groenblauw dient als goede basis, maar in de aanpak zal nog een synchronisatieslag gemaakt dienen te worden met het NPLG. Gezamenlijk met de andere programma's binnen de provincie werken we de aanpak nader uit.
2	Pijler 2- Brabant Natuurinclusief Juist omdat de natuurkwaliteit buiten de natuurgebieden hard is achteruit gegaan steunen wij de brede inzet op herstel in agrarisch gebied dorp en stad. Het is cruciaal dat de door u nagestreefde verbinding van natuur met andere beleidsvelden en kaders, zoals het beleidskader landbouw en voedsel, het RWP, de visie klimaatadaptatie, het beleidskader milieu en het beleidskader leefomgeving slaagt. De praktijk is naar onze ervaring op dit punt echter zeer weerbarstig. Juist in bredere beleidsafwegingen of ontwikkelingen delft het natuurbelang vaak het onderspit. Zeker om te zorgen dat 'basisvoorwaarden bodem, water en lucht op orde komen' is meer inzet vanuit andere beleidsvelden dringend noodzakelijk. Om het belang van deze inzet	We danken u voor uw zienswijze en uw aanbod om mee te denken. Om de verbinding te zoeken met de andere beleidsvelden zijn we voornemens een Brabantse Agenda Natuurinclusief op te stellen. Hierin moet duidelijk worden welke bijdrage andere beleidsvelden kunnen leveren en wat van hen verwacht wordt. In de uitvoeringsagenda voor het beleidskader natuur wordt het proces om tot deze Brabantse Agenda Natuurinclusief te komen nader beschreven. Graag zien wij uw gedurende het opstellen van de Agenda met u in gesprek. Zoals reeds aangegeven in het beleidskader gaan we samen met de andere programma's binnen de provincie aan de slag. De inzet vanuit Natuur is de realisatie van het NNB en EVZ's die ervoor zorgen dat de kwaliteit van het landschap wordt versterkt. Momenteel zijn er echter geen voornemens om vanuit Natuur een landschapsvisie op te stellen. In de geest van de Brabantse Omgevingsvisie willen we dit juist breder trekken.

	te onderstrepen zien wij graag een maar concrete aanpak of uitwerking van deze inzet in het beleidskader terug. Te veel blijft het 'Richting geven en regie nemen' in dit hoofdstuk nog hangen in algemene bewoordingen als 'verkennen' en zoeken naar. Wij vragen u om aan te geven hoe u de afweging gaat maken als er spanning zit op een gebied of tussen beleidsvelden. Niet alles zal met volledig draagvlak te realiseren zijn. Nu het vijf voor twaalf is voor de biodiversiteit, is snelle actie noodzakelijk. Uw voornemen voor een Brabantse Agenda Natuurinclusief hopen wij snel tegemoet te kunnen zien. Wij denken graag met u mee over de concrete invulling van die agenda. Wij zijn positief over uw inzet op het versterken van de landschapskwaliteit en het streven naar een natuur- en landschapsinclusief omgevingsbeleid. Naast het zelfstandige belang hiervan is een kwalitatief hoogwaardig landschap een belangrijke voorwaarde voor een hoge biodiversiteit. Wij adviseren om vanuit het beleidskader natuur een krachtige landschapsvisie op te stellen die inzicht geeft in de cultuurhistorisch en ecologisch meest waardevolle landschappen die beschermd en ontwikkeld kunnen worden. Dit kan vanuit het natuurbeleid belangrijke input zijn voor het op te stellen Beleidskader Leefomgeving. Wij verzoeken u daarnaast om 10% groene dooradering van het boerenland als doel in het Beleidskader op te nemen, in lijn met het Aanvalsplan Landschapselementen van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel en voornemens vanuit het Rijk.	Het doel voor 10 % groenblauwe dooradering van het landelijk gebied wordt opgenomen.
3	Pijler 3 – Natuur voor en door Brabanders De afgelopen jaren zijn al mooie initiatieven en projecten ontstaan binnen 'natuur en samenleving'. Onze organisaties hebben hierin goed met u kunnen optrekken, bijvoorbeeld met betrekking tot Groene vrijwilligers. Graag zetten we dit met meer kracht voort, om de brede groene beweging te versterken. Wij doen graag mee in het Uitvoeringsprogramma, onder meer door te inspireren met goede voorbeelden en betrokken Brabanders te ondersteunen bij het realiseren van een Natuurinclusieve samenleving Wij zijn blij dat u het belang van intermediaire maatschappelijke organisaties bij de beweging van vergroening expliciet erkent en wilt blijven ondersteunen.	We willen de samenwerking ten aanzien van de brede groene beweging graag continueren en waarderen uw aanbod om hierin samen op te trekken.
4	Contrast ambitieniveau en voorgenomen bezuiniging Naar aanleiding van de PlanMER kiest u voor het alternatief 'verankeren'. Dit is gericht op het verankeren van natuur en biodiversiteit in alle ontwikkelingen. Het vraagt meer en grotere inzet dan de andere alternatieven. Wij vinden het positief maar gezien de analyse ook minimaal noodzakelijk dat u kiest voor dit alternatief. Ons moet in dit	De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort (29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10

verband echter wel een grote zorg van het hart. In schril contrast met deze ambitie staat de in uw Bestuursakkoord overeind gebleven zeer forse en structurele bezuiniging op het natuurbeleid, van ruim 10 miljoen euro per jaar, ingaand in 2024, dus opgeteld 72,4 miljoen euro in de planperiode van dit Beleidskader Natuur. Buiten de financiële middelen voor het Natuurnetwerk Brabant bedraagt die bezuiniging maar liefst de helft van uw totale begroting voor natuur. Gelet op de doelstellingen voor natuur en biodiversiteit is deze bezuiniging naar onze mening onverantwoord. Door die bezuiniging dreigen op de eerste plaats zeer waardevolle onderdelen van het natuurbeleid, waar het afgelopen prachtige resultaten mee zijn bereikt, afgeslankt te worden, tot vertragen te komen of geheel tot stilstand te komen. Wij kennen nog geen concrete uitwerking, maar maken ons grote zorgen over de Biodiversiteitsregeling, de Ecologische verbindingzones, het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLB en Stimuleringsregeling Landschap), het ontsnipperingsbeleid en de inzet van verschillende intermediaire organisaties. Terwijl in het bijzonder de biodiversiteit juist buiten de natuurgebieden hard achteruit is gegaan en u daarom juist ook wilt inzetten op de kwaliteit van het gehele buitengebied ('verbreding'), dreigen met name regelingen die betrekking hebben op de kwaliteit van de natuur en de leefomgeving buiten natuurgebieden, het slachtoffer te worden van de bezuiniging. Ook geeft u zelf aan dat om de natuurkwaliteit in natuurgebieden te waarborgen, er maatregelen buiten de grenzen van de natuurgebieden nodig zijn. Daarnaast is het in onze ogen ongeloofwaardig om enerzijds in het Beleidskader de ambitie op te nemen om andere partners (bedrijven, burgers) meer te betrekken bij de natuuropgaven ('verbinding'), en anderzijds zelf fors te bezuinigen op de eigen natuurinzet van de Provincie. De bezuiniging staat ook haaks op het advies 'Van voordeur tot en met Natura 2000' van Brabant Advies (januari 2022). Tot slot is het ook een slecht signaal om te bezuinigen op natuur op een moment dat vanuit het Rijk de urgentie om de natuur op orde te brengen (KRW, N2000) meer dan voorheen wordt benadrukt, zie o.a. de recente brieven van ministers Van der Wal en Staghouver. Hierbij past een gelijkwaardige ambitie van de Provincie die niet te rijmen is met een bezuiniging. Een sterke en mooie natuur is niet alleen van belang voor de biodiversiteit, maar ook voor de kwaliteit van leven in Brabant, zoals uzelf ook telkens benadrukt. Op grond van het bovenstaande roepen wij u dringend op om de natuurbezuiniging alsnog ongedaan te maken om daarmee de ambities uit het Beleidskader Natuur echt waar te kunnen maken. Ga voor het ambitieniveau zoals in het Ontwerp-	miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025. Voor de periode 2024 t/m 2027 betekent de bezuinigingsopgave een totaalbedrag van € 41,2 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag te vinden binnen het provinciale deel van de natuurambities en daarmee geen afbreuk te doen aan de bestuurlijke afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt met de collega-provincies en de rijksoverheid. Dit betekent een andere (kwalitatieve) invulling van het provinciaal deel van het Natuurnetwerk en een temporisering tot en met 2035 van de realisatie van (een deel van) de ecologische verbindingzones. Voor een deel van het provinciaal deel van het natuurnetwerk zal dit leiden tot een lager ambitieniveau voor natuurdoelen. Voor de EVZ's is door deze bezuiniging voor ongeveer 175 ha van de opgave van totaal 1.325 ha voorlopig geen budget meer. Dit heeft tot gevolg dat (belangrijke) verbindingen in het Natuurnetwerk nu niet volledig gerealiseerd/gegarandeerd kunnen worden. We blijven ons inzetten zodat de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk (zo veel als mogelijk) in 2027 in gang gezet is. De realisatie van het Natuurnetwerk (verwerving en inrichting) is een belangrijk deel van de afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt en waarvoor via het Provinciefonds middelen beschikbaar zijn gesteld. Vanaf 2028 loopt de beschikbaarheid van rijksmiddelen onverminderd door om hiermee te voorzien in de uitvoeringskosten voor de overige afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt. Zoals de oplopende beheerkosten (door realisatie van het Natuurnetwerk), kosten voor N2000-natuurherstel, faunaschade, uitvoering natuurwet, ed. Als onderdeel van deze afspraken heeft de provincie extra financiële structurele middelen gereserveerd staan voor het onderdeel beheer. Voorgesteld wordt om deze provinciale middelen in te zetten voor de bezuinigingsopgave en de kosten voor beheer volledig ten laste te brengen van middelen uit het Provinciefonds. De verminderde beschikbaarheid van provinciale middelen voor natuur staat haaks op de noodzaak die wordt gevoeld om in deze periode juist extra inspanningen te leveren om de natuurkwaliteit te verbeteren. De natuur staat momenteel onder grote druk. We gaan ons maximaal inspannen om onze doelen ambities te realiseren. Daar is het beleidskader op gericht, waarbij we adaptief zullen moeten programmeren. Adaptief door in te spelen op de kansen en budgetten op basis van o.a. het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Agenda Natuurinclusief. En door aan te sluiten bij Europese ontwikkelingen als de uitwerking van de Green Deal, de biodiversiteitsstrategie, de bossenstrategie, het klimaatakkoord en het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Dit vraagt om een flexibel beleidskader voor toekomstige activiteiten en investeringen, dat ruimte laat voor adaptatie.
---	---

	beleidskader is aangegeven en draai de voorgenomen bezuinigingen op het natuur- en landschapsbeleid terug.	
Conclusie:		
Waar nodig actualiseren we het beleidskader op basis van de kaders uit de startnotitie NPLG. De invulling van de bezuinigingsopgave zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Het doel voor 10% groenblauwe dooradering van het landelijk gebied wordt opgenomen.		

Z10 – Regio Noordoost Brabant (RNOB)

Naam instantie/indieners:		RNOB
Datum zienswijze:		27-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Uiteraard onderstrepen wij het belang van een nauwe samenwerking tussen de provincie, gemeenten en RNOB. U geeft aan dat u een regisseursrol heeft bij de veelvoud aan processen op het gebied van natuurontwikkeling, wij vragen u om deze rol stevig in te zetten en echt regie te nemen. Niet elke gemeente heeft de slagkracht, capaciteit en middelen om actief aan de slag te gaan met uw beleid en de opgaven die er liggen.	We herkennen de problematiek die u schetst ten aanzien van capaciteit bij gemeenten. We gaan graag met u in gesprek over hoe we de samenwerking met de gemeenten kunnen verbeteren. In het beleidskader is de GGA reeds al voorbeeld genoemd waar de we als provincie als regisseur opstellen.
2	We zijn benieuwd op welke manier u nauwer wilt samenwerken met de regio (RNOB). Zoals hiervoor aangegeven willen we een actieve rol spelen en graag met u bepalen hoe we die het beste vorm kunnen geven zodat we gezamenlijk kunnen werken aan de beleidsdoelen. Wij bieden graag een 'regionale tafel' voor die gezamenlijke aanpak.	In de uitvoeringsagenda gaan wij nader in op de rolverdeling tussen overheden: Rijk, provincie, waterschappen, gebiedspartners, gemeenten en andere stakeholders.
3	We vragen u om concrete doelen voor de GGA processen en richting te geven vanuit het NPLG, om te voorkomen dat deze processen verzanden in discussies tussen de diverse partijen. De GGA processen zijn ingestoken vanuit de stikstofopgaven, maar ze moeten er ons inziens ook op gericht zijn om samen te werken aan een leefbare en werkbare toekomst voor alle betrokkenen, maatschappelijke organisaties en partners in het gebied. Het NPLG vraagt om een brede, integrale aanpak met de provincies in de regierol. Wij zijn benieuwd hoe u die regierol wil gaan invullen en organiseren en hoe u de afzonderlijke ruimteveragende en -biedende sectoren in het landelijk gebied wil gaan afstemmen en afwegen. Ook hier geldt dat wij een 'regionale tafel' bieden om regio en haar partners mee te nemen in de aanpak.	De startnotitie NPLG was nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van het ontwerp beleidskader. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een beleidsprogramma onder de Nationale Omgevingsvisie. Hierin neemt het Rijk de gebiedsgerichte opgaven en maatregelen op voor natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat. Het NPLG richt zich op internationale (wettelijke) verplichtingen op het terrein van natuur (met als onderliggend doel de stikstofopgave), water en klimaat. In het NPLG worden structurerende, richtinggevend keuzes en (regionale) doelen vastgelegd die als basis dienen voor integrale provinciale gebiedsprogramma's. Als provincie zijn we aan zet om samen met andere overheden en maatschappelijke partijen maatregelen uit te werken in gebiedsprocessen om de doelen uit het NPLG te realiseren. De afspraken worden vastgelegd in de gebiedsprogramma's. De Brabantse GGA-Groenblauw dient als goede basis, maar in de aanpak zal nog een synchronisatieslag gemaakt dienen te worden met het NPLG. Gezamenlijk met de andere programma's binnen de provincie werken we de aanpak nader uit.
4	RNOB onderstreept het belang om op een brede manier in te zetten op natuur. Wij kunnen ons vinden in de hoofddoelen die in het beleidskader natuur worden gesteld. Robuuste natuur, Brabant natuurinclusief en Natuur voor en door Brabanders zijn doelen waar wij ons achter scharen. Voor ons is het begrip natuur breder dan het natuurnetwerk en de Natura 2000 gebieden. Binnen ons begrip van natuur is ook plek is voor natuurinclusieve landbouw en andere vormen van natuurvriendelijk ruimtegebruik. Natuur is daarnaast de ruggengraat van onze steden. Niet voor niets is natuur één van de vijf ontwikkelingsprincipes voor het verstedelijkingsakkoord van de stedelijke regio's-Hertogenbosch (groen en blauw groeien mee met verstedelijking). En ook in de verstedelijkingsstrategie voor Brabant is natuur als ontwikkelingsprincipe opgenomen (Landschap en natuur groeien mee met verstedelijking). Een bredere	We onderschrijven uw zienswijze. Het stedelijk en landelijk gebied kunnen een bijdrage leveren aan biodiversiteitsdoelstellingen. Ten aanzien van de planMER geldt dat we door te kiezen voor het alternatief 'verankeren' er voor willen zorgen dat natuurbelangen mee worden genomen in alle ontwikkelingen. Zoals in het beleidskader natuur is aangegeven willen we de landelijke agenda natuurinclusief gaan vertalen in een Brabantse Agenda Natuurinclusief. Die agenda richt zich op het versterken van de natuur overal in Brabant, niet alleen in de natuurgebieden. Doel is dat natuur en biodiversiteit als vanzelf worden verweven in alle maatschappelijke sectoren, in ons denken en doen als samenleving. Natuur als oplossing zien voor de grote opgaven waar we als Brabant voor staan, natuur op haar werkelijke (economische) waarde schatten, en natuur standaard onderdeel laten zijn van keuzes die we maken. In dit beleidskader zijn de bouwstenen opgenomen die we in de Brabantse Agenda Natuurinclusief verder zullen uitwerken tot concrete inzet en acties, als onderdeel van de op te stellen uitvoeringsagenda.

	definitie van natuur, vanuit een meer integrale blik op de verschillende opgaven die in het landelijk gebied spelen, maakt ons inziens de realisatie van het NNB ook makkelijker en tijdsuiker mogelijk. Wij vragen u dan ook om aandacht te besteden aan de alternatieve natuurdoelen die uit de planMER komen en aan de ontwikkelprincipes in het kader van de verstedelijgingsstrategie en het verstedelijgingsakkoord.	
5	Zoals u kunt lezen kunnen wij ons vinden in de richting die u met het ontwerp-beleidskader natuur 2030 geeft aan het ontwikkelen van robuuste, gezonde en toekomstgerichte natuur in Noord-Brabant. Dit is gezien de huidige staat van de natuur en bijvoorbeeld het maatschappelijke debat over stikstof een enorme opgave. Wij lezen dan ook met enige zorgen en verbazing dat u van plan bent om tot 2030 een bedrag van 72,4 miljoen te bezuinigen op natuur. Dit staat lijnrecht tegenover de doelen die u benoemt in het beleidskader en de urgentie die bij de RNOB, maar zeker ook maatschappelijk gevoeld wordt om de natuurdoelen te halen. Wij vragen ons af hoe wij samen als regio en provincie met deze bezuiniging toch de natuurdoelen kunt halen. Denkt u andere fondsen te kunnen aanwenden? Hoe kunt u met zo'n forse bezuiniging borgen dat de doelen uit uw beleid ook werkelijk worden behaald?	De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort (29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10 miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025. Voor de periode 2024 t/m 2027 betekent de bezuinigingsopgave een totaalbedrag van € 41,2 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag te vinden binnen het provinciale deel van de natuurambities en daarmee geen afbreuk te doen aan de bestuurlijke afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt met de collega-provincies en de rijksoverheid. Dit betekent een andere (kwalitatieve) invulling van het provinciaal deel van het Natuurnetwerk en een temporisering tot en met 2035 van de realisatie van (een deel van) de ecologische verbindingzones. Voor een deel van het provinciaal deel van het natuurnetwerk zal dit leiden tot een lager ambitieniveau voor natuurdoelen. Voor de EVZ's is door deze bezuiniging voor ongeveer 175 ha van de opgave van totaal 1.325 ha voorlopig geen budget meer. Dit heeft tot gevolg dat (belangrijke) verbindingen in het Natuurnetwerk nu niet volledig gerealiseerd/gegarandeerd kunnen worden. We blijven ons inzetten zodat de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk (zo veel als mogelijk) in 2027 in gang gezet is. De realisatie van het Natuurnetwerk (verwerving en inrichting) is een belangrijk deel van de afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt en waarvoor via het Provinciefonds middelen beschikbaar zijn gesteld. Vanaf 2028 loopt de beschikbaarheid van rijksmiddelen onverminderd door om hiermee te voorzien in de uitvoeringskosten voor de overige afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt. Zoals de oplopende beheerkosten (door realisatie van het Natuurnetwerk), kosten voor N2000-natuurherstel, faunaschade, uitvoering natuurwet, ed. Als onderdeel van deze afspraken heeft de provincie extra financiële structurele middelen gereserveerd staan voor het onderdeel beheer. Voorgesteld wordt om deze provinciale middelen in te zetten voor de bezuinigingsopgave en de kosten voor beheer volledig ten laste te brengen van middelen uit het Provinciefonds. De verminderde beschikbaarheid van provinciale middelen voor natuur staat haaks op de noodzaak die wordt gevoeld om in deze periode juist extra inspanningen te leveren om de natuurkwaliteit te verbeteren. De natuur staat momenteel onder grote druk. We gaan ons maximaal inspannen om onze doelen ambities te realiseren. Daar is het beleidskader op gericht, waarbij we adaptief zullen moeten programmeren. Adaptief door in te spelen op de kansen en budgetten

		op basis van o.a. het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Agenda Natuurinclusief. En door aan te sluiten bij Europese ontwikkelingen als de uitwerking van de Green Deal, de biodiversiteitsstrategie, de bossenstrategie, het klimaatakkoord en het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Dit vraagt om een flexibel beleidskader voor toekomstige activiteiten en investeringen, dat ruimte laat voor adaptatie.
6	Als laatste willen we specifiek inzoomen op de ecologische verbindingzones. Wij hechten er met u veel waarde aan dat deze verbindingen tussen natuurgebieden worden gerealiseerd. Temeer, omdat met die ecologische verbindingzones ook direct een bijdrage kan worden geleverd aan andere doelen zoals biodiversiteit, water, klimaat, stikstof, bossenstrategie, recreatie, etc. In de praktijk zien wij dat we steeds vaker de financiën voor het realiseren van de evz's niet rond krijgen en dat het instrumentarium niet toereikend is om de benodigde gronden te verwerven. De voorgenomen bezuiniging op het provinciale budget voor natuur maakt onze zorgen rondom de realisatie van ecologische verbindingzones nog groter. In het ontwerp beleidskader vinden wij helaas niet terug hoe u er voor gaat zorgen dat de evz's, ondanks de knelpunten die in de praktijk ervaren worden, toch gerealiseerd gaan worden en wat u daarbij van ons (gemeenten en waterschappen) verwacht.	Wij onderschrijven uw zienswijze. Het belang van de EVZ's zoals u aangeeft is evident. Het feit is dat er een bezuinigingsopgave voor ons ligt en hierbij helaas ook de EVZ's geraakt zullen worden. De totale opgave blijft wel staan en we blijven ons inzetten voor de totale ontwikkelopgave. Door te temporiseren, waardoor er meer tijd is voor de realisatie van de opgave, en door daarnaast te blijven zoeken naar andere middelen is de verwachting dat op termijn de totale opgave wel gerealiseerd kan worden. Daarnaast zijn er koppelingskansen met andere opgaven die bijdragen aan de groene dooradering van het landschap, zoals bijvoorbeeld de bossenstrategie. De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering.
Conclusie:		
In de uitvoeringsagenda gaan wij nader in op de rolverdeling tussen overheden: Rijk, provincie, waterschappen, gebiedspartners, gemeenten en andere stakeholders. Hetzelfde geldt voor de invulling van de bezuinigingsopgave, algemeen en ten aanzien van de EVZ's. Waar nodig actualiseren we het beleidskader op basis van de kaders uit de startnotitie NPLG.		

Naam instantie/indiener:		Particulier
Datum zienswijze:		21-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Op pagina 8 van het ontwerp-beleidskader 2030 lezen wij de missie van de Provincie: "Omdat we het samen willen doen" en "Omdat we moeten kiezen". Ik ben van mening dat de Provincie zich met deze opstelling wel heel erg gemakkelijk van haar eindverantwoordelijkheid afmaakt. Natuurlijk heeft de Provincie als bevoegd gezag de Brabanders nodig om bij te dragen aan de door haar geformuleerde doelen en natuurlijk is begrijpelijk dat keuzes gemaakt moeten worden omdat de ambitie groot is en de budgetten beperkt zijn. Dit laat onverlet dat de Provincie niet (gedeeltelijk) kan weglomen voor haar eindverantwoordelijkheid; niet zomaar als "primus inter pares" willen optreden, maar in alle fasen van het proces van behoud en versterken van de natuur- en landschappelijke waarden (inclusief "de onderste lagen" bodem, water en lucht) optreden als regievoerder en veel nadrukkelijker gebruik maken van alle haar ten dienste staande instrumenten.	Het is niet onze bedoeling om weg te lopen voor onze eindverantwoordelijkheid. De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling, het beheer en de bescherming van natuur ligt bij de provincies. De provincie heeft de wettelijke taak om de natuur te beschermen. De basis hiervoor bieden onder andere Europese wetten en richtlijnen, de Omgevingswet, de Wet natuurbescherming en de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. De provincie neemt maatregelen om de soortenrijkdom te behouden en het natuurbeheer te stimuleren. Door breder te kijken en een bredere inzet te hanteren proberen we meer voor elkaar te krijgen. Vandaar willen we inzetten op natuurinclusiviteit en het betrekken van Brabanders bij de Natuur.
2	Vanuit dit perspectief heb ik dan ook speciaal gekeken naar wat er in Hoofdstuk 8 en 9 van het gepresenteerde Ontwerp-Beleidskader staat. Ambities en doelen voor de Brabantse natuur zijn in de eerste 56 pagina's van het document mooi en duidelijk beschreven, het is "goud op snee". Maar het gaat natuurlijk om de vervolgfase, de daadwerkelijke uitvoering van het gehele pakket zoals aangeduid: het beleidskader, de omgevingsvisie en de Brabantse opgaven. Vooralsnog kunnen wij nog niet enthousiast worden over dit gedeelte van het nu gepresenteerde beleidskader. De Hoofdstukken 8 (Samen werken aan Uitvoering) en 9 (Monitoring en Bijsturing) zijn veel te vaag en summier en hiermee te vrijblijvend. Het is voor mij volstrekt onbegrijpelijk dat in het beleidskader niet al een (voorlopige) vertaalslag gemaakt wordt naar gebiedsplannen, de Groenblauwe gebiedsgerichte aanpak (GGA) en een uitvoeringsprogramma. Onduidelijk is wanneer, ergens na 2022, het uitvoeringsprogramma er komt en wat de waarde ervan is. Er zal "garen op de klos" moeten komen: Het juridische spoor moet beter worden ingevuld conform de eisen van de Omgevingswet en er zullen projecten moeten worden uitgevoerd "waarbij de schop de grond ingaat". Deze projecten zullen daadwerkelijk en binnen gestelde termijnen moeten bijdragen aan het herstel en de integrale versterking van de natuurwaarden.	Het beleidskader zelf is een visie document waarin onze ambities en doelen beschreven voor de Brabantse Natuur. De concrete doorvertaling daarvan volgt in de uitvoeringsagenda voor het beleidskader natuur, die momenteel wordt opgesteld. Daarin wordt concreet gemaakt hoe wij invulling geven aan de doelen en ambities in het beleidskader natuur zijn opgenomen.
4	<i>Robuuste natuur; aanpak 2022-2030; doel: Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd.</i>	Wij houden vast aan de realisatie en inrichting van het NNB. Ook in de gemeente Waalre. We hebben grote stappen gezet voor realisatie van het Natuurnetwerk Brabant en het herstel van de natuur. Toch loopt de realisatiegraad van de nieuwe natuur achter op schema. We zijn nu

	Een substantieel gedeelte van het grondgebied van de gemeente Waalre ligt binnen het begrensde Natuurnetwerk Brabant (NNB). Een aanzienlijk percentage daar weer van (en veel meer dan het gemiddelde provinciale percentage van het NNB) is helaas nog niet gerealiseerd/ingericht. In het vigerende bestemmingsplan “Buitengebied Waalre” hebben deze gronden een aantal jaren geleden de enkelbestemming “Agrarisch met waarden” en een dubbelbestemming “Waarde NNB” gekregen, elk met hun eigen Regel. Met name in het Dommeldal moet nog veel gebeuren aan functieverandering van gronden, bij voorbeeld door al dan niet vrijwillige kavelruil; De functie Natuur moet in elk geval leidend worden op iedere plek in het NNB, het groenblauwe kerngebied. Uiteraard begrijpen wij, evenals de Provincie, dat dit geen eenvoudig proces is. Maar het moet wel krachtig aangepakt worden: Het primaat in het NNB ligt bij “Natuur”. Combineren met andere functies (ONNB, en zelfs “rode” functies) moet mogelijk zijn. Dit echter onder zeer stringente voorwaarden, die door de Provincie daadwerkelijk worden gecontroleerd en gehandhaafd. Als bijlagen bij mijn zienswijze voeg ik enkele relevante documenten toe die ik van de websites van de Provincie en het GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant) heb gehaald. Hopelijk zijn deze voldoende illustratief voor mijn zorgen. De gebiedsprocessen in de gemeente Waalre werken tot nu toe voor geen meter. De “trekkers” zijn niet geëquipeerd om als zodanig op te treden en zijn ook niet gemotiveerd. Onduidelijk is welke opdrachten de “trekkers” van de Provincie hebben meegekregen en welke afspraken over resultaatverplichtingen zijn gemaakt. Navraag hierover bij de Provincie en de “trekkers” (gemeente Waalre, Waterschap de Dommel) levert alleen maar ontwijkende en halfslachtige antwoorden op. Voor mij is dit synoniem met: er gebeurt op dit moment niets en versnellen van de volledige realisatie van het NNB in Waalre is al helemaal niet te verwachten. Alle mooie woorden op pagina 37 van het nieuwe beleidskader Natuur 2030 ten spijt: De gewenste realisatie van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) in de gemeente Waalre zal met de huidige werkwijze in het gebiedsproces niet tot stand gekomen. Niet in 2027 en ook niet in 2030. Er is op dit moment ook geen enkel zicht op dat de natuur- en landschappelijke waarden in de gemeente Waalre op korte termijn geborgd worden in een juridisch bindend gemeentelijk Omgevingsplan. De gemeente Waalre laat het in dit opzicht volledig afweten. Kortom: Volledige realisering en inrichting van het NNB in de gemeente Waalre is nog heel ver weg.	ongeveer halverwege. Er zijn afspraken gemaakt met trekkers die in grotere gebieden natuur realiseren. Het traject van functieverandering - door grondverwerving of zelfrealisatie - en inrichting als natuur is vaak complex en kent een lange doorlooptijd. We gaan door met de bestaande aanpak, zoals via het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB). Tegelijkertijd zetten we in op een versnelling van de realisatie door gebruik te maken van alle beschikbare instrumenten uit de GGA-instrumentenkoffer. Waar het kan is het zaak snelheid te maken en door te pakken, bijvoorbeeld als er kansen liggen via kavelruil en andere kleine landinrichtingsprojecten.
5	Met name voor het uitvoeren van de duurzame inrichting van het gehele NNB (en voor zover van toepassing ook de gebieden grenzend aan Natura 2000-gebieden) bevat de GGA-instrumentenkoffer die de Provincie in bezit heeft ook nu al in theorie voldoende instrumenten. In de praktijk gebruikt de	We verwijzen naar onze reactie hierboven.

	Provincie naar mijn oordeel deze initiërende, sturende, controlerende, uitvoerings- en handhavinginstrumenten veel te weinig en manifesteert zich uitsluitend als een “papieren tijger”.	
6	De in de hoofdstukken 4, 5, 6 en 7 beschreven koers met uitwerking langs drie pijlers (robuuste natuur, Brabant natuurinclusief, Natuur voor en door Brabanders) omvat in feite het gehele duurzaamheidsspectrum van economie, sociaal en ecologie (people, planet, profit). Het is een koers die vertrouwen geeft. Echter, heeft Natuur (als onderdeel van “planet”) in het beleid en de uitvoering hiervan wel de weegfactor die het verdient?	We verwijzen hiervoor naar onze ambitie zoals omschreven in het beleidskader. Onze ambitie is een biodivers en natuurinclusief Brabant, met natuur overal en voor iedereen. Met gezonde natuurgebieden, bijzondere soorten dieren en planten en bijzondere landschappen. Een provincie die ook buiten de wettelijk beschermde natuurgebieden, in agrarische gebieden, in dorpen en steden, royaal is voorzien van groen en water. Waar dieren en planten die er 'thuishoren' ook voorkomen. Waar iedere Brabander in de eigen straat en buurt volop natuurervaringen opdoet en zich fysiek en mentaal gezond voelt. Een provincie waarin het natuurbeleid een integraal onderdeel vormt van ander beleid, zodat het natuurbelang nadrukkelijk meeweegt in de besluitvorming over economische en ruimtelijke opgaven.
7	In de in Hoofdstuk 4, Paragraaf 2 beschreven Basis: Natuur en Biodiversiteitsdoelen hadden de natuurbelangen wel een iets prominentere en meer expliciete, centrale plaats mogen hebben. Er wordt teveel gepreludeerd op een brede inzet, afstemming met andere beleidskaders en het beschikbaar zijn van voldoende middelen voor de brede inzet. De ambities en doelen worden hierdoor in mijn zienswijze al bij voorbaat, bewust of onbewust, afgezwakt. Er worden hiermee allerlei slagen om de arm gehouden en daarmee een voorschot genomen op “politiek polderen”.	De verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling, het beheer en de bescherming van natuur ligt bij de provincies. De provincie heeft de wettelijke taak om de natuur te beschermen. De basis hiervoor bieden onder andere Europese wetten en richtlijnen, de Omgevingswet, de Wet natuurbescherming en de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. De provincie neemt maatregelen om de soortenrijkdom te behouden en het natuurbeheer te stimuleren. Dit is de basis voor het provinciale natuurbeleid. Door breder te kijken en een bredere inzet te hanteren proberen we meer voor elkaar te krijgen. Vandaar willen we inzetten op natuurinclusiviteit en het betrekken van Brabanders bij de Natuur.
8	De in de Hoofdstukken 8, 9 en 10 beschreven thema's uitvoering, monitoring en bijsturing, financiën zijn in feite al een voorschot op de vervolgfases van het vast te stellen beleid. Goed dat deze thema's in het nu gepresenteerde document al worden behandeld en gedeeltelijk worden uitgewerkt. Een en ander zal echter veel explicieter en gedetailleerder gemaakt moeten worden in de uitvoeringsfase van het beleid.	In de uitvoeringsagenda voor de periode 2023-2027 wordt het beleidskader natuur concreet uitgewerkt.
9	De inhoud van het document “Beleidskader Natuur 2030: Brabantse natuur robuust, inclusief en verbonden” geeft mij in zijn totaliteit nog onvoldoende vertrouwen dat de Provincie er alles aan gelegen is om er voor te zorgen dat de natuurwaarden en daarmee de omgevingskwaliteit en biodiversiteit in mijn directe leefomgeving in 2030 substantieel verbeterd zullen zijn. Het provinciale natuurbeleid is de afgelopen jaren in de uitwerking tekort geschoten. Of dit de komende jaren verandert met het nieuwe beleidskader verandert zal moeten blijken. Het provinciebestuur en de politiek zijn nu aan zet.	We verwijzen hiervoor naar onze ambitie zoals omschreven in het beleidskader. Onze ambitie is een biodivers en natuurinclusief Brabant, met natuur overal en voor iedereen. Met gezonde natuurgebieden, bijzondere soorten dieren en planten en bijzondere landschappen. Een provincie die ook buiten de wettelijk beschermde natuurgebieden, in agrarische gebieden, in dorpen en steden, royaal is voorzien van groen en water. Waar dieren en planten die er 'thuishoren' ook voorkomen. Waar iedere Brabander in de eigen straat en buurt volop natuurervaringen opdoet en zich fysiek en mentaal gezond voelt. Een provincie waarin het natuurbeleid een integraal onderdeel vormt van ander beleid, zodat het natuurbelang nadrukkelijk meeweegt in de besluitvorming over economische en ruimtelijke opgaven.
10	Op pagina 69 van het gepresenteerde document kan ik lezen dat in de route, die leidt naar het in september 2022 vaststellen van het Beleidskader Natuur 2020 door Provinciale Staten, vele gesprekken en participatiemomenten hebben plaatsgevonden. Veelal met de Manifestpartijen. Als individuele burger heb ik slechts kunnen deelnemen	Dank voor uw zienswijze en betrokkenheid. Door de tijdsdruk was het niet mogelijk om een uitgebreid participatietraject te doorlopen. Wij nemen dit mee als verbeterpunt voor de volgende keer.

	aan de informatiebijeenkomst op 30 mei jl. in het provinciehuis en kan ik schriftelijk een formele zienswijze indienen. Dat doe ik bij deze. Hierbij heb ik er bewust voor gekozen dit niet elektronisch te doen door het invullen van een nietszeggend e-formulier, maar stuur ik U per post een gedetailleerde brief met mijn gefundeerde zienswijze. Deze is geschreven vanuit mijn, bijna emotionele, betrokkenheid bij de natuur in mijn directe leefomgeving. Ik geniet hier dagelijks van en wil deze met alle mij ten dienste staande middelen behouden en waar mogelijk de omgevingskwaliteit en biodiversiteit versterken. Ik hoop daarom dat mijn brief niet uitsluitend voor kennisgeving wordt aangenomen. Desgewenst ben ik gaarne bereid een nadere, mondelinge toelichting te geven.	
Conclusie: In het beleidskader beschrijven dat het Beleidskader de ambities en doelen schetst voor de lange termijn. Voor de concrete uitwerking en het 'hoe' wordt een uitvoeringsagenda natuur 2023-2027 opgesteld. In de komende jaren zal ingespeeld worden op de veranderende omstandigheden bij het halen van de doelen voor 2030.		

Z12 – Ledencommissie Natuurmonumenten Noord-Brabant en Rijk van Nijmegen

Naam instantie/indiener:		Ledencommissie Natuurmonumenten Noord-Brabant en Rijk van Nijmegen
Datum zienswijze:		25-06-2022
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Twijfels zijn er over met name de financiële haalbaarheid van alle mooie doelen en ambities als in de periode 2024 -2030 de provincie €74 miljoen gaat bezuinigen op het budget voor natuur. Het beroep doen op andere instanties voor medefinanciering wordt daarmee lastig. Een heroverweging van die bezuiniging lijkt ons dan op zijn plaats.	De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. Hiervoor zal afstemming plaatsvinden met de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. In het Bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen dat we als provincie rekening moeten houden met een mogelijke halvering van inkomsten uit vermogen op de middellange termijn. Het afdekken van dit tekort (29 miljoen per jaar) is de bezuinigingsopgave waar we als provincie voor staan. Als gevolg hiervan is vanaf de begroting 2024 jaarlijks € 10 miljoen minder beschikbaar voor het Programma Natuur. In de begroting van 2020 is net als bij de andere programma's een verdere taakstelling van € 0,4 miljoen per jaar opgenomen vanaf 2025. Voor de periode 2024 t/m 2027 betekent de bezuinigingsopgave een totaalbedrag van € 41,2 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag te vinden binnen het provinciale deel van de natuurambities en daarmee geen afbreuk te doen aan de bestuurlijke afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt met de collega-provincies en de rijksoverheid. Dit betekent een andere (kwalitatieve) invulling van het provinciaal deel van het Natuurnetwerk en een temporisering tot en met 2035 van de realisatie van (een deel van) de ecologische verbindingzones. Voor een deel van het provinciaal deel van het natuurnetwerk zal dit leiden tot een lager ambitieniveau voor natuurdoelen. Voor de EVZ's is door deze bezuiniging voor ongeveer 175 ha van de opgave van totaal 1.325 ha voorlopig geen budget meer. Dit heeft tot gevolg dat (belangrijke) verbindingen in het Natuurnetwerk nu niet volledig gerealiseerd/gegarandeerd kunnen worden. We blijven ons inzetten zodat de ontwikkelopgave voor het Natuurnetwerk (zo veel als mogelijk) in 2027 in gang gezet is. De realisatie van het Natuurnetwerk (verwerving en inrichting) is een belangrijk deel van de afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt en waarvoor via het Provinciefonds middelen beschikbaar zijn gesteld. Vanaf 2028 loopt de beschikbaarheid van rijksmiddelen onverminderd door om hiermee te voorzien in de uitvoeringskosten voor de overige afspraken die in het kader van het Natuurpact zijn gemaakt. Zoals de oplopende beheerkosten (door realisatie van het Natuurnetwerk), kosten voor N2000-natuurherstel, faunaschade, uitvoering natuurwet, ed. Als onderdeel van deze afspraken heeft de provincie extra financiële structurele middelen gereserveerd staan voor het onderdeel beheer. Voorgesteld wordt om deze provinciale middelen in te zetten voor de bezuinigingsopgave en de kosten voor beheer volledig ten laste te brengen van middelen uit het Provinciefonds. De verminderde beschikbaarheid van provinciale middelen voor natuur staat haaks op de noodzaak die wordt gevoeld om in deze periode juist extra inspanningen te leveren om de natuurkwaliteit te verbeteren. De natuur staat momenteel onder grote druk. We gaan ons maximaal inspannen om onze doelen ambities te realiseren. Daar is het beleidskader op gericht, waarbij we adaptief zullen moeten programmeren. Adaptief door in te spelen op de kansen en budgetten op basis van o.a. het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Agenda Natuurinclusief. En door aan te sluiten bij Europese

		ontwikkelingen als de uitwerking van de Green Deal, de biodiversiteitsstrategie, de bossenstrategie, het klimaatakkoord en het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Dit vraagt om een flexibel beleidskader voor toekomstige activiteiten en investeringen, dat ruimte laat voor adaptatie.
2	Wat is de reden dat er nu weer een sectoraal beleid wordt opgesteld. Uiteraard zijn er specifieke natuuronderwerpen zoals het natuurnetwerk. Maar bij het Beleidskader Natuur gaat het om een provincie brede benadering van natuur inclusief ontwikkelen, bouwen en beheren, in samenhang met klimaatadaptatie en circulariteit. Waarbij het water- en natuursysteem een van de basislagen van ontwikkeling is. Hiervoor is een (gebiedsgerichte) uitwerking nodig waarbij een samenwerking met andere beleidskaders noodzakelijk is. Dat is ook een van de hoofddoelen van de Omgevingswet/Omgevingsvisie. De vraag is ook op welke wijze de (beoogde) integrale aanpak nu wordt geborgd: voor o.a. stedelijke ontwikkeling, voor omgevingsvisies, voor regionale visies, etc.	In de Statenmededeling Koers 2030 is aangegeven dat de Brabantse Omgevingsvisie nader wordt uitgewerkt in beleidskaders en uitvoeringsagenda's. Ook voor Natuur is een specifiek beleidskader opgesteld, waarmee de Brabantse Omgevingsvisie verder wordt uitgewerkt. Wij onderschrijven de brede en integrale benadering die nodig is. Er gebeurt al veel vanuit de verschillende beleidskaders en in de komende periode zullen we kijken hoe we elkaar verder kunnen versterken. In het beleid, maar natuurlijk ook in de uitvoering zoeken we een samenhangende aanpak van opgaven en financiering op. Dit is ook zo in het beleidskader aangegeven.
3	Aangegeven wordt dat de basiskwaliteiten voor de Natuur nog vastgesteld moeten worden. Terwijl op dit gebied al veel informatie aanwezig is (waarbij dan onderscheid gemaakt kan worden in wettelijke vereisten, streefnormen, etc.). In de gebiedsgerichte aanpak met stakeholders wordt zo duidelijk welke opgaves en kansen er liggen. Wij missen de relatie met belangrijke databronnen zoals van het Planbureau voor de Leefomgeving (Datavisualisatie). Ook de Omgevingsdienst West Brabant en GGD zijn bezig met diverse databronnen. Ook het kadaster maakt gebiedsanalyses en data (b.v. in De Levende Beerze). Is op dit gebied een regierol van de provincie mogelijk en wenselijk?	De provincie geeft aan welke informatie nodig is voor de gebiedsanalyses vanuit de GGA. De provincie verzamelt samen met alle stakeholders de gewenste informatie op basis van relevante en beschikbare databronnen, zo nodig aangevuld met relevante databronnen van andere partijen als PBL, de Omgevingsdienst of het Kadaster. Hiermee stellen we ook de uitgangssituatie vast wat nodig is voor de monitoring van ons beleid.
4	Kan de leefomgevingsfoto/referentie situatie mede een basis vormen voor de monitoring?	De foto van de huidige situatie kan zeker een basis vormen voor de monitoring om te bekijken hoe de impact van dit beleidskader zich verhoudt tot de uitgangssituatie die in het planMER is opgenomen.
5	Aangegeven wordt dat er geen overkoepelend provinciaal beleid is voor de kwaliteit van het landschap. Nu ontbreekt een integrale blik op het Brabants landschap. En dus ook een belangrijke schakel in uw ambitie voor natuur- en landschap inclusief omgevingsbeleid. Kunt u aangeven of en hoe hierin actie genomen gaat worden.	Vanuit het programma natuur blijven we onverminderd een bijdrage leveren aan het herstel en beheer van het karakteristieke Brabantse landschap, door aanleg, inrichting en beheer van het NNB, EVZ's, door beheersubsidies en diverse stimuleringsregelingen. De insteek in het beleidskader is primair gericht op biodiversiteitsherstel en acties gebaseerd op landschapsecologische analyses. Zoals in het beleidskader Natuur is aangegeven werken we samen met de andere provinciale programma's toe naar een natuur- en landschapsinclusief omgevingsbeleid. Bij deze benadering wordt natuur- en landschapskwaliteit medebepalend voor ruimtelijke keuzes. De natuur- en landschapskwaliteit dient daarbij volwaardig mee te wegen bij de planning en uitvoering van projecten en gebiedsprocessen. Het opstellen van een brede landschapsvisie is een gemeenschappelijke taak van provincie en Rijk.
6	Natuurgebieden worden steeds meer ingesloten door bebouwing. Dat vraagt om zonering rondom de natuurgebieden (geluid, landschappelijk, luchtverontreiniging, grondwaterpeil). Maak om elke natuurgebied een zonering voor bedrijven,	Bij de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak werken we aan de klimaat- water- en natuuropgaven in het Brabantse landelijk gebied. Samen met betrokkenen in de gebieden zoeken we maatwerkoplossingen die specifiek in dat gebied werken. Een vooraf bepaalde zonering past daar niet bij.

	woningen, recreatiebedrijven, intensieve recreatie. Een mee te geven opdracht aan de GGA'n.	
7	blz. 25: Van het Regionaal Programma Water en Bodem wordt gesteld dat de opgaven groot zijn en de effecten onzeker. Dat vraagt om een aanpak die meer zekerheid biedt, gezien de grote afhankelijkheid van de natuur van dat programma! Welke mogelijkheden ziet de provincie?	Met het Regionaal Programma Water en Bodem zetten we beleidsmatig stevig in op herstel van het water- en bodemsysteem, het tegengaan van verdroging, het verbeteren van de bodem. In het Regionaal Programma Water en Bodem maken we omslag van een probleemgerichte naar een systeemgerichte aanpak. Gezien de urgentie en de grootte van de opgaven is een trendbreuk nodig: een nieuwe manier van denken waarbij de draagkracht van het water- en bodemsysteem leidend is. Zodat we kunnen voldoen aan de doelen en ambities voor natuur die zijn opgenomen in het beleidskader.
8	blz. 30: Werken aan nieuwe verdienmodellen moet niet alleen voor natuurbeheer, maar ook voor de boeren. Alternatieven voor de bedrijfsvoering van boeren dient de hoogste prioriteit te krijgen in het kader van de stikstofproblematiek. Zonder die alternatieven wordt het lastig om bij de Gebiedsgerichte aanpak met elkaar plannen te maken.	We onderschrijven uw zienswijze. In het beleidskader Landbouw en Voedsel staan de ambities en doelen ten aanzien van de landbouw beschreven. Samen met de andere programma's binnen de provincie, waterschappen, terrein beherende organisaties, agrarische sector, gemeenten en andere belanghebbenden zoeken we naar samenhangende (middel) lange termijn oplossingen die bijdragen aan natuurherstel én een duurzaam perspectief voor het landelijk gebied.
9	blz. 31: Er moet voor alle plannen gezocht worden naar aanvullende financiering. Voor de Bossenstrategie onder andere is de financiering afhankelijk van derden en het Rijk. Dat is een belangrijk risico!	Een nadere uitwerking van de bossenstrategie staat in het onlangs vastgestelde Actieplan Brabantse Bomen en wordt opgenomen in de Uitvoeringsagenda Natuur die later dit jaar wordt vastgesteld. In het beleidskader verwijzen we naar het Actieplan Brabantse Bomen (www.brabant.nl/brabantsebomen). Voor veel van de totale ambitie moeten nog middelen gezocht moeten worden. We hebben ons echter gecommitteerd aan het klimaatakkoord. Met de Bossenstrategie kunnen we invulling geven aan dit klimaatakkoord.
10	blz. 36: In de 6e regel van onderen ontbreekt volgens ons het woord "niet". Er moet staan: "Daar waar dit nog NIET is gebeurd..".	Dank voor uw oplettendheid. We passen de tekst aan.
11	blz. 38: ". 60.000 ha bestaand bos gezond maken. Dat is een opdracht met een looptijd tot 2050". Dat klinkt niet erg ambitieus en lijkt ons ook voor het bos te lang duren. Kan het sneller? En als dat niet goed mogelijk is, is prioritering dan mogelijk: de meest bedreigde bossen het eerste aanpakken.	De provincie voelt de urgentie ook, dat is de aanleiding om het Actieplan Brabantse Bomen op te stellen. In het beleidskader verwijzen we naar het Actieplan Brabantse Bomen (www.brabant.nl/brabantsebomen). De opgave is groot, waarvoor de nodige middelen vrijgemaakt of gezocht moeten worden. Hiervoor is de inzet van alle beheerders nodig. Revitalisering van bossen is een langdurig proces, omdat hiervoor veelal systeemmaatregelen genomen moeten worden. Deze kunnen binnen de complexe gebiedsgerichte aanpak opgepakt worden.
12	blz. 38: De laatste zin is niet correct/volledig.	Dank voor uw oplettendheid. We passen de tekst aan.
13	blz. 56: Verzoek is per GGA duidelijke uitgangspunten/doelstellingen mee met betrekking tot de aanpak van de stikstofreductie, om eindeloze discussies en juridische procedures in de hele provincie te voorkomen. Geen decentralisatie van de zoektocht naar oplossingen voor de stikstofproblematiek dus.	Wij voeren onze Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof uit en voeren de generieke bronmaatregelen uit die daar reeds in opgenomen zijn. In de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak brengen we de opgaven samen die ook in het NPLG een rol spelen; natuur-, water-, klimaatopgaven. De gebieden zijn te klein om de doelstellingen op stikstof te halen. We kijken wel samen met partners naar de mogelijkheden voor gebiedsgerichte stikstofreductie.

Conclusie:

De invulling van de bezuinigingsopgave op de EVZ's zal uitgewerkt worden in de Uitvoeringsagenda Natuur. In het beleidskader opnemen dat de provincie samen met alle stakeholders de gewenste informatie op basis van relevante en beschikbare databronnen verzamelt. En dat we gebruik maken van aanvullende databronnen indien deze relevant zijn voor de opgaven en kansen die er liggen in een gebied. In het beleidskader verwijzen naar Actieplan Brabantse Bomen en het beleidskader nalopen op de gebruikte formuleringen ten aanzien van natuur- en landschapsinclusief omgevingsbeleid en waar nodig zullen we deze verduidelijken.

Naam instantie/indieners:		IVN Brabant
Datum zienswijze:		27-06-2022
Zienswijze:		
<i>Nr.</i>	<i>Tekst uit zienswijze</i>	<i>Reactie</i>
1	1. Samenwerking beperkt In H3. 'De Toestand van de Brabantse natuur' wordt een aantal trends en ontwikkelingen beschreven. Ten aanzien van de 'Rol van de natuur in de samenleving' (p. 26) wordt gesteld dat samenwerking met de maatschappij cruciaal is om het natuurbeleid te laten slagen. Ook wordt gesteld dat de waardering voor natuur groter is dan ooit, en dat inwoners en ondernemers interesse hebben om zich in te zetten voor natuurdoelen. Dit herkennen wij. Hier wordt ook gesteld dat de samenwerking momenteel nog beperkt is... Wij vragen ons af wat er onder beperkt wordt verstaan. Brabant heeft bijvoorbeeld in 2,5 jaar meer dan eenderde van haar schoolpleinen weten te vergroenen dankzij slimme en intensieve samenwerking van diverse partners. Op vele tientallen plekken in Brabant zijn groene buurtinitiatieven ontstaan, ondersteund door publieke en private organisaties. Diverse groene gezondheidsinitiatieven zijn tot stand gekomen in eendrachtige samenwerking. Brabantse terreinbeherende organisaties, BMF en IVN Brabant hebben structureel overleg en werken nauw samen. We herkennen echter ook dat juist brede en structurele samenwerking met Brabanders uit alle sectoren onmisbaar is om het natuurbeleid te doen slagen. Wij onderschrijven ook de behoefte om nóg meer samen te werken om de doelen te bereiken en adviseren de Provincie om deze samenwerking de aandacht, middelen en energie te geven die het verdient in plaats van dit onderdeel het sluitstuk op de begroting te laten zijn.	We onderschrijven het succes met het vergroenen van schoolpleinen en groene buurtinitiatieven. Groene schoolpleinen worden vandaar genoemd als voorbeeld in het beleidskader. De aanpak willen we continueren. Echter willen we de samenwerking graag breder trekken. Met beperkte samenwerking bedoelen we inderdaad dat een brede structurele samenwerking uit alle sectoren nodig is zoals u zelf schetst. Graag continueren we de samenwerking met IVN Brabant.
2	2. Brabant natuurinclusief IVN Brabant is verheugd dat het onderdeel 'Brabant natuurinclusief' een stevig onderdeel is van het Beleidskader Natuur. In 2030 meer natuur in de steden en op het platteland, de basisvoorwaarden (water, bodem, lucht) voor het behalen van de natuurdoelen zijn geschept, natuur draagt bij aan maatschappelijke opgaven als de energietransitie, verstedelijkingsstrategie, recreatie en toerisme en brede welvaart: IVN ondersteunt deze ambitie volledig. De beschrijving van de aanpak geeft ons echter niet het vertrouwen dat de ambities zullen worden bereikt. Wij missen hierin de benodigde concreetheid, doordat de uitwerking blijft steken op procesvoorstellen. Het natuurinclusiever maken van Brabant onder alle sectoren vraagt een grote inzet, lange adem, samenwerking en een duidelijke	We onderschrijven uw zienswijze dat het natuurinclusiever maken van Brabant vraagt om een grote inzet, lange adem, samenwerking en een duidelijke richting. Vandaar zijn we voornemens om een agenda Brabant Natuurinclusief op te stellen waarin dit nader wordt uitgewerkt. In de uitvoeringsagenda wordt dit nader beschreven en uitgewerkt.

	richting. Wat moet er in 2030 zijn bereikt, wat gaat de provincie concreet en meetbaar doen en wat is de concrete rol en verantwoordelijkheid van actoren ten aanzien van 1. Integraal meenemen van natuur in ruimtelijke en economische ontwikkelingen, en 2. Het combineren maatschappelijke opgaven als natuur, water, landbouw, wonen, energie en bedrijventerreinen natuurinclusief aan te pakken.	
3	3. Brabant natuurinclusief In de aanpak van 'Brabant natuurinclusief' zien wij terecht een grote rol weggelegd voor overheden, waterschappen en terreinbeherende organisaties. Een kans die naar onze mening nog te weinig wordt belicht is de grote bereidheid van het bedrijfsleven, onderwijs, woon- en zorginstellingen om hun terreinen groen-blauwer in te richten en zo bij te dragen aan meer natuur en biodiversiteit en in sommige gevallen aan het Natuurnetwerk. In samenwerking met deze bedrijven en instellingen is een flink aantal nieuwe hectares te realiseren. De Provincie kan nog veel meer dan nu het geval is als vliegwiel werken tussen maatschappelijke en natuurorganisaties en deze sectoren. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat er voldoende middelen, tijd en energie beschikbaar is. Ook signaleert IVN een toenemende bereidheid in de recreatiesector om zorg te dragen voor de natuur, zowel op hun eigen bedrijf als in het landschap waarin zij ondernemen. Op dit moment loopt een behoefteonderzoek onder de 350 Brabantse Gastheren van het Landschap naar de bereidheid om natuurinclusiever te gaan ondernemen en hierbij te worden ondersteund door IVN en partnerorganisaties. Wij vragen aan de Provincie Noord-Brabant om in de aanpak van de lijn 'Brabant natuurinclusief' meer aandacht op te nemen voor het faciliteren van de samenwerking tussen natuurorganisaties en bovenstaande sectoren om samen niet alleen een groen/blauwer Brabant te realiseren maar óók te bouwen aan een aantrekkelijk woon- en werk klimaat en een gezonde toekomst van zowel de Brabanders als de natuur.	Met de 3^e pijler Natuur voor en door Brabanders geven we invulling aan groene initiatieven van particulieren en ondernemers en andere instellingen. We onderschrijven daarbij dat we als provincie hier als vliegwiel kunnen werken tussen maatschappelijke organisaties en natuurorganisaties. We staan positief tegenover natuurinclusieve initiatieven. Uit alle geledingen in de samenleving. Waarbij we ons realiseren dat de recreatieve sector een belangrijke rol kan spelen bij de beleving van burgers van natuur en daarmee bij de bewustwording van het belang ervan.
4	4. Natuur voor en door Brabanders Als vereniging die mensen actief verbindt met natuur, spreekt deze programmalijn IVN Brabant zeer aan! De provinciale ambitie is dat natuur en biodiversiteit in 2030 als essentieel worden gezien voor ons welzijn en onze brede welvaart. Brabanders voelen zich verbonden met natuur, dragen er zelf aan bij en natuur heeft een plek in de wijk. Het aantal inwoners dat bijdraagt aan natuur is toegenomen en ook bedrijven dragen bij. Dit levert een positieve bijdrage aan gezondheid, vrije tijd en sociale cohesie. In de aanpak richt de provincie Noord-Brabant zich op: 1. Meer groen in de directe omgeving (vergroening van wijken; ondersteunen initiatieven voor nieuw bos)	Een van de doelen is juist ervoor te zorgen dat er meer groene vrijwilligers komen, in aantal en diversiteit. In de uitvoeringsagenda wordt dit concreter uitgewerkt. Een middel hiervoor is de Impuls Groene Vrijwilligers, die dit jaar afloopt en die wij graag zouden willen continueren. We gaan daarover graag in gesprek met de samenwerkende organisaties binnen de Impuls, waaronder IVN.

	2. Versterken vergroeningsbeweging (ondersteunen maatschappelijke organisaties, zoals IVN; versterken kwaliteit groene vrijwilligers; uitvoeren project natuur en gezondheid; nieuwe financieringsbronnen; opzetten hulpstructuren initiatiefnemers). Het stimuleren van vergroening in wijken, het activeren van bewoners en andere stakeholders en het werven en binden van groene vrijwilligers gaat niet vanzelf en vraagt enorme inzet en expertise. Burgerparticipatie is een werkwoord. Wil Provincie Noord- Brabant deze programmalijn tot een succes maken, dan is het goed faciliteren van natuurorganisaties en bijbehorende vrijwilligers essentieel. Op dit moment geeft het merendeel van de ruim 6.000 IVN-vrijwilligers aan dat er veel kansen blijven liggen sinds de bezuiniging op de ondersteuning van de vrijwilligers in 2013. Ook geven zij aan dat vernieuwing essentieel is vanwege de vergrijzing van de vrijwilligers. In tegenstelling tot andere sectoren waar vergrijzing een rol speelt, zijn er veel kansen om meer vrijwilligers in Brabant te activeren en enthousiasmeren voor natuur. Aan de slag in de natuur is hot! Alleen is dan wel structurele ondersteuning, middelen en aandacht vanuit de Provincie nodig.	
Conclusie:		
N.v.t.		

Naam instantie/indieners:		Dierenbescherming
Datum zienswijze:		XX
Zienswijze:		
Nr.	Tekst uit zienswijze	Reactie
1	Dank voor de geboden gelegenheid om te mogen reageren op het ontwerp Beleidskader Natuur. Wat de Dierenbescherming betreft is dit wel 'eindelijk', want hoewel in paragraaf 1.4 wordt gemeld dat 'vele externe partners en belanghebbenden actief hebben meegedacht in dialoogsessies' gaat dit niet op voor de Dierenbescherming. Meerdere malen hebben wij aangeboden om (o.a. in dialoogsessies) mee te denken over de totstandkoming van dit Beleidskader, maar de Dierenbescherming werd niet uitgenodigd. Niet bepaald 'een actieve en uitnodigende houding' van de provincie (2.2), ondanks de huidige 'groene' gedeputeerde voor natuur. Helaas geldt die teleurstelling ook voor een belangrijk deel van de inhoud van dit Beleidskader.	We begrijpen uw teleurstelling. Vanwege de korte doorlooptijd hebben we (helaas) geen uitgebreid participatietraject kunnen doorlopen. We nemen dit mee als verbeterpunt voor de volgende keer.
2	Intrinsieke waarde natuur en soorten daarin, los van nut of schade Het Voorwoord begint hoopgevend met de woorden 'De natuur is waardevol van zichzelf. Dit lijkt een erkenning van de intrinsieke waarde van de natuur en de soorten die daarin leven, dus waarde los van nut of schade voor mens en samenleving. In de daarna volgende paragrafen en hoofdstukken ontvouwt zich echter een ander beeld: natuur lijkt uitsluitend te worden gezien vanuit de optiek van de mens, gereduceerd tot leefomgeving, waarvan de kwaliteit primair wordt beoordeeld op nut (en schade) voor mens en samenleving. Het Beleidskader negeert het feit dat de natuur en de daarin levende soorten in principe bestaan óndanks ingrijpen door mens en samenleving, en óndanks beheer, niet dānkzij. Het is juist eerder zo dat mens en samenleving (kunnen) bestaan dankzij de natuur. Naast de intrinsieke waarde is het de principiële, onlosmakelijke verbondenheid (en wederzijdse invloed) van enerzijds mens en samenleving en anderzijds natuur en daarin levende soorten die noopt tot respect voor al wat leeft en voor andere levende wezens. Als je natuur en biodiversiteit wilt behouden en versterken, en de 'balans wilt vinden tussen natuur en andere Brabantse opgaven', betekent dat in de optiek van de Dierenbescherming vooral het herstellen van de verstoorde balans tussen samenleving (economie, landbouw, energie, wonen, infrastructuur en ander ruimtegebruik) en natuur. De natuur en alle soorten flora en fauna daarin, hebben immers al geruime tijd te lijden onder genoemde menselijke activiteiten, zeker ook in Brabant.	We zien natuur niet enkel vanuit de optiek van de mens. Zoals aangegeven in het beleidskader is natuur intrinsiek waardevol. We onderschrijven dat het zaak is om de verstoorde balans tussen samenleving en natuur te herstellen. Dit doen we bijvoorbeeld via de GGA. Buiten natuurgebieden zetten we in op natuurinclusiviteit waardoor de natuur in zowel landelijk als stedelijk gebied voortaan meegenomen wordt bij nieuwe ontwikkelingen.

3	Robuuste natuur en soorten: minder beheer nodig In hoofdstuk 2, paragraaf 2.1 stelt het Beleidskader als ambitie een biodiverse natuur die robuust, inclusief en verbonden is. Deze ambities kan de Dierenbescherming uiteraard in grote lijnen onderschrijven, zij het dat de uitleg die het Beleidskader hieraan geeft wat betreft de Dierenbescherming wat mager is. Robuuste natuur en dito soorten zijn in de optiek van de Dierenbescherming primair natuur en soorten die overeind weten te blijven ondanks eventuele menselijke invloeden en zonder menselijk ingrijpen/beheer. Hoe meer onderhoud, ingrijpen en beheer er - al dan niet noodzakelijk - plaatsvindt, hoe minder 'robuust' en hoe minder je eigenlijk van natuur kunt spreken - eerder van een park of cultuurlandschap. Zo bezien zijn investeringen in de van de natuur voorwaardenscheppend, en op den duur kostenbesparend.	We erkennen dat term robuuste natuur meerdere associaties op kan roepen. In dit beleidskader is de term robuust vooral bedoeld als natuur die beschermd is en met een voldoende omvang en samenhang om bestand te zijn tegen invloeden van buitenaf.
4	Inclusieve natuur: soorten accepteren, conflicten voorkomen Een inclusieve natuur (2.1) betekent in de optiek van de Dierenbescherming dat natuur en soorten daarin deel uitmaken van de menselijke samenleving (zoals andersom de menselijke samenleving deel uitmaakt van en invloed heeft op de natuur en soorten daarin). Inclusief wil óók zeggen dat mens en samenleving natuur en de daarin levende soorten principieel accepteren en respecteren zoals die zich aandienen (meestal ondanks, soms ook als gevolg van menselijk handelen, bedoeld of onbedoeld - denk aan ganzenoverlast ten gevolge van overvloedig aanbod van eiwitrijk Engels raaigras). Een natuurinclusieve en dus ook diervriendelijke omgang met potentieel schadeveroorzakende diersoorten betekent dan primair dat je streeft naar middelen en maatregelen die vreedzame coëxistentie, conflictarm samenleven met die soorten bevorderen. Schade door dieren voor mens en samenleving moet zoveel mogelijk voorkómen worden met (niet-dodende) werende en verjagende maatregelen in gebieden waar ze (potentieel) schade kunnen veroorzaken, met daarnaast het aanwijzen en/of creëren/herstellen van gebieden met gunstige leefomstandigheden, waar deze dieren weinig schade kunnen doen en ongestoord kunnen leven. Bij een verbetering van de kwaliteit van een habitat waar bepaalde diersoorten zich graag ophouden (bv. de bever in kwalitatief goede waterrijke gebieden, ganzen in rust- en foerageergebieden en de wolf in gebieden met dagrustplaatsen) zullen zij minder snel geneigd zijn te vertrekken naar gebieden waar zij eerder schade en overlast kunnen veroorzaken, en op werende en verjagende middelen zullen stuiten.	We onderschrijven dat met inclusieve natuur bedoeld wordt dat natuur en soorten deel uitmaken van de menselijke samenleving en dat we overlast en schade deels dienen te accepteren als gevolg van het herstellen van natuurlijke processen en ecosystemen. Schade dient zoals u schetst zoveel mogelijk aan de voorkant voorkomen te worden. Een particulier of ondernemer heeft zelf een wettelijke verantwoordelijkheid om eigendommen en belangen te beschermen tegen schade. Voor sommige strikt beschermde soorten verleend de provincie een tegemoetkoming bij schades.
5	Verbonden natuur: wederzijdse afhankelijkheid, respectvolle omgang	We onderschrijven uw zienswijze. Vandaar continueren we onze ambities ten aanzien van de realisatie van het NNB, EVZ's en faunapassages.

	Een verbonden natuur is in de optiek van de Dierenbescherming een natuur en soorten waarmee mens en samenleving zich verbonden weten, vanuit het bewustzijn dat mens en samenleving voor hun bestaan afhankelijk zijn van de natuur en menselijk handelen van invloed is op de natuur en op de soorten die daar leven. Gezien de vele menselijke verstoringen dienen natuur en soorten ook ruimte en mogelijkheden geboden te worden om 'onderling verbonden' te blijven of worden (door ecologische verbindingen, corridors, faunapassages). Dit komt ook de verkeersveiligheid ten goede; immers dieren hebben dan meer kans veilig door te trekken van gebied naar gebied. De verbondenheid van onze samenleving met de natuur noopt tot een respectvolle omgang met de natuur en de soorten die daarin leven (in het bijzonder diersoorten, omdat die immers ook het vermogen hebben te lijden en een zeker welzijn te ervaren) - ook als die in bepaalde gevallen schade veroorzaken.	
6	Criteria voor 'bijzondere' soorten en of die hier 'thuishoren'? Aan het slot van paragraaf 2.1 stelt het Beleidskader: "Onze ambitie is een biodivers en natuurinclusief Brabant, met natuur overal en voor iedereen. Met gezonde natuurgebieden, bijzondere soorten dieren en planten en bijzondere landschappen, ook buiten de wettelijk beschermde natuurgebieden, in agrarische gebieden, in dorpen en steden, royaal is voorzien van groen en water. Waar dieren en planten die er 'thuishoren' ook voorkomen." Hoe bepaalt de provincie op basis van welke criteria welke soorten dieren 'bijzonder' zijn en 'thuishoren' in de Brabantse natuur? Dat is niet helder gedefinieerd en klinkt zo nogal selectief en niet erg biodivers en 'inclusief. Mogen de natuur en die soorten dat (deels) ook zelf bepalen? Weliswaar stelt Europese wetgeving dat uitheemse soorten die in onze natuur leven 'uit de natuur verwijderd moeten worden', maar in de praktijk van een dichtbevolkte regio in een mobiele geglobaliseerde open samenleving zal het niet haalbaar en houdbaar blijken om alle individuele uitheemse soorten en exemplaren die in onze natuur leven te 'verwijderen' (ook als zij niets schadelijks doen, en ook al leven zij in onze natuur als gevolg van menselijk handelen). En wat de Dierenbescherming betreft is dat ook niet per definitie noodzakelijk of wenselijk. Waarom horen soorten die hier ooit voor benutting zijn uitgezet (zoals de fazant, of de tamme kastanje) hier 'thuis' en waarom dient van andere uitheemse soorten elk exemplaar uit de natuur verwijderd te worden, ook als zij niet aantoonbaar aanzienlijke schade veroorzaken? En wat als die soorten zo robuust blijken dat ze overleven? Op grond van welke criteria zijn Wilde Katten welkom in de Brabantse natuur en moeten de daaraan nauw verwante en de daarvan (ook qua predatie) nauwelijks te onderscheiden verwilderde huiskatten eruit verwijderd? In de visie van het Beleidskader	We hanteren bij het opstellen en uitvoeren van beleid de Rode lijsten die zijn vastgesteld door de Minister van Economische Zaken (https://mininv.nederlandsesoorten.nl/content/rode-lijsten).

	ontbreekt een verhelderende, expliciete visie op dergelijke problematieken.	
7	Ook respect voor veelvoorkomende, schadeveroorzakende, uitheemse en verwilderde dieren Wat de Dierenbescherming betreft hebben alle dieren die in de natuur en leefomgeving van de mens leven in principe recht om daar te leven (dus niet alleen 'bijzondere' en inheemse maar ook uitheemse en verwilderde dieren), ténzij zij aantoonbaar aanzienlijke schade veroorzaken aan andere kwetsbaarder soorten biodiversiteit of menselijke belangen én als die overlast niet te voorkomen is met niet-dodende preventieve maatregelen. Met álle dieren dient in onze provincie altijd respectvol en zorgvuldig omgegaan te worden, dus ook veelvoorkomende, schadeveroorzakende, uitheemse en verwilderde dieren. En er dient altijd voor de meest diervriendelijke oplossing gekozen te worden, volgens een zorgvuldig na te lopen 'escalatieladder'. Niets rechtvaardigt een nietsontziende, kostbare en arbeidsintensieve klopjacht op - al dan niet schadeveroorzakende - uitheemse en verwilderde dieren.	Het is onze wettelijke plicht om exoten uit de natuur te verwijderen. Het beleid is om daarbij onnodig dierenleed en stress te voorkomen. Deskundigen geven daarbij aan dat het in sommige gevallen voor dieren minder stressvol is om ze te doden, dan ze te vangen en levenslang op te sluiten. Ten aanzien van verwilderde dieren hebben wij geen actieve rol, tenzij het exoten betreft of deze schadelijk zijn voor de biodiversiteit en waarvoor dan dezelfde lijn geldt.
8	Toezicht en handhaving essentieel In paragraaf 2.4 wordt vermeld dat de provincie naast haar formele rol vooral 'richtinggevende, beweging stimulerende en ontwikkeling mogelijk makende' rollen wil spelen. Dat het Beleidskader hierbij niet ook expliciet een rol vermeldt in de sfeer van de toezicht en handhaving (die daarna alleen wordt benoemd als wettelijk belegde taak) is een opmerkelijke keuze. Een limiterende en normerende rol is essentieel voor het realiseren van beleidsdoelstellingen zoals natuurkwaliteit, soortenrijkdom én een zorgvuldige omgang met soorten die in de natuur leven. 'Niet alles kan'.	Op blz. 59 van het ontwerp beleidskader staat het hiernavolgende: We kijken hoe de provincie haar wettelijke instrumenten – verordening, beleidsregels – en bevoegdheden bij de uitvoering van de vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH-taken) zodanig kan inzetten dat deze maximaal bijdragen aan deze opgaven. In de uitvoeringsagenda wordt dit concreet uitgewerkt.
9	Effectiviteit van natuurbeheer stimuleren Paragraaf 2.4 vermeldt ook dat de provincie maatregelen neemt om 'soortenrijkdom te behouden en natuurbeheer te stimuleren'. Uiteraard juicht de Dierenbescherming zeer toe dat er herstelmaatregelen voor de leefomgeving van zeldzame plant- en diersoorten worden genomen (zowel binnen als buiten Natura 2000-gebieden en voor het realiseren van het Natuurnetwerk Brabant, het terugdringen van stikstofbelasting en versnellen van natuurherstel). Echter gaat het hierbij in de optiek van de Dierenbescherming inderdaad eerder om (het versnellen van) natuurherstél en herstél van soortenrijkdom, dan om behóud van de bestáande staat van instandhouding van soorten. Daarnaast is natuurbeheer an sich geen doelstelling, die in die zin ook niet gestimuleerd hoeft te worden. Theoretisch zou een effectief natuurbeheer vooral voorwaardenscheppend moeten zijn en zichzelf op	In dezelfde paragraaf is vermeld dat het ook gaat om het behoud van soortenrijkdom. Verder onderschrijven we uw zienswijze.

	den duur juist min of meer overbodig kunnen maken. Vooral de effectiviteit van natuurbeheer zou zo gezien gestimuleerd moeten worden.	
10	Toestand Brabantse natuur: effectiever natuurbeleid vanuit diverse beleidsterreinen urgent De beschrijving van de huidige toestand van de Brabantse natuur in paragraaf 3.1. schetst helaas terecht een bedroevend beeld: voortdurende achteruitgang, afnemende kwaliteit, driekwart van de habitatrichtlijnsoorten in een ongunstige staat van instandhouding, verslechterende trends voor meeste soorten, fors afnemende biodiversiteit in agrarisch en stedelijk gebied door steeds intensiever gebruik van de ruimte, onder andere door de landbouw en afname van voedselbronnen en planten voor vlinders en bijen. Het toont de urgentie van een meer effectief natuurbeleid. In een natuurinclusieve samenleving betekent dit dat hier vanuit verschillende beleidsterreinen aan bijgedragen zou kunnen en moeten worden.	We kunnen ons vinden in uw zienswijze. Om deze reden is natuurinclusiviteit een van de pijlers van het nieuwe beleidskader.
11	Herstel natuurkwaliteit: gedeeld belang, gedeelde verantwoordelijkheid Natuurbeleid komt ter discussie te staan in het maatschappelijk debat (3.2) en wordt via de rechtsspraak uitgevochten omdat door de urgentie van herstel gevestigde belangen, verworven rechten en privileges immers onder druk komen te staan. Herstel van de natuurkwaliteit is echter een gedeeld belang, waarvoor ook de gehele samenleving verantwoordelijkheid draagt. Mens en samenleving zijn voor (de kwaliteit van) hun bestaan uiteindelijk afhankelijk van (de kwaliteit van) de natuur. Nog afgezien van de intrinsieke waarde van de natuur en soorten daarin valt over het doel van herstel van natuurkwaliteit alleen al om die reden niet te marchanderen. De doelen voor 2030 zoals beschreven in 4.2 onderschrijft de Dierenbescherming dan ook. In het wild levende soorten moeten in een gunstige staat van instandhouding worden gebracht, en de biodiversiteit moet toenemen, met alle daarvoor benodigde maatregelen, zoals speciale beschermingszones voor het Natura 2000 Netwerk en totstandkoming van het Natuur Netwerk Nederland. Wat betreft de te maken keuzes (4.3) mag - gezien voorafgaande - afstemming met andere Beleidskaders niet betekenen dat er nog verder ingeleverd wordt op natuur en biodiversiteit, maar dat er nu in de overige beleidsterreinen meer rekening wordt gehouden met natuur en biodiversiteit.	We zijn net als u van mening dat er vanuit andere beleidsterreinen rekening gehouden dient te worden met natuur en biodiversiteit. Om deze reden is natuurinclusiviteit een van de pijlers van het nieuwe beleidskader
12	Fauna beheren: ook bevorderen van co-existentie met in wild levende dieren De Dierenbescherming onderschrijft de noodzaak van gerichte maatregelen voor de bescherming van leefgebieden en (kwetsbare) soorten (5.2) zowel	Wij onderschrijven dat de bestrijding van invasieve exoten gericht moet zijn op het beschermen van de biodiversiteit. Het exotenbeleid van de provincie is daarom op gebaseerd op de Europese Unielijst voor invasieve exoten en bijlage 10 van de Regeling Natuurbescherming vormen hiervoor de basis. Alleen de invasieve exoten die aantoonbaar een bedreiging vormen voor de biodiversiteit

	binnen als buiten het Natuurnetwerk Brabant (ecologische verbindingzones, bossenstrategie etc.). Exotenbestrijding is wat betreft de Dierenbescherming geen doel op zich, en alleen noodzakelijk als de aanwezigheid van (exemplaren van) zo'n uitheemse soort aantoonbaar ten koste gaat van andere, kwetsbaardere soorten (en dus de biodiversiteit) én als werende en verjagende maatregelen daarbij niet effectief blijken om dat te voorkomen of verminderen. Bij schade aan menselijke belangen door exoten geldt wat de Dierenbescherming betreft geen ander toetsingskader dan bij schade door andere, beschermde soorten. Faunabeheer in een natuurinclusieve samenleving zou op meer gericht kunnen en moeten zijn dan enkel op het bestrijden van potentieel schadeveroorzakende dieren en aantalsreductie daarvan door afschot. Ook de WUR definieert faunabeheer breder, als het bevorderen van co-existentie tussen mens en natuur door maatregelen die soorten betere kansen bieden op overleven en/of schade en overlast beperken. (Zie https://www.wur.nl/nl/Onderzoek-Resultaten/Onderzoeksprojecten-LNV/Expertisegebieden/kennisonline/Faunabeheer-in-de-praktijk.htm).	worden in deze lijst opgenomen. Lidstaten van de EU zijn verplicht om soorten van de Unielijst te bestrijden, dan wel te beheersen. Dit verschilt per soort en is gebaseerd op het voorkomen binnen de lidstaat. Daarnaast kent de provincie enkele invasieve exoten die niet op de Unielijst (en evenmin in bijlage 10 Regeling natuurbescherming) staan, maar waarvoor met oog op behoud van de biodiversiteit, het wenselijk is dat daarvoor in Noord-Brabant maatregelen worden getroffen.
13	Pro-actieve preventie faunaschade, en innovatie daarin Zo gezien vindt de Dierenbescherming het enigszins pijnlijk dat faunabeheer in enge zin (in de zin van uitsluitend afschot van - potentieel - schadeveroorzakende dieren) wordt behandeld in een paragraaf (5.4/ pag. 39) onder de kop 'Biodiversiteit beschermd en hersteld'. Teleurstellend dat het Beleidskader in 1.2 weliswaar verwijst naar de aanpak 'pro-actief en preventief boven gevolgbeperking en herstel' uit de Omgevingsvisie, maar op het terrein van faunabeheer niet in lijn hiermee ingaat op de mogelijkheden die er zijn om te investeren in werende en verjagende maatregelen om schade door (potentieel) schadeveroorzakende faunasoorten te beperken of voorkomen, en evenmin (in lijn met de aanpak 'gaan voor technische en sociale innovatie' uit de Omgevingsvisie) in mogelijkheden om hierin te innoveren. Als de provincie de mogelijkheden tot preventie van faunaschade serieus mee zou nemen in haar natuurbeleid en in dit Beleidskader zou dat de 'steeds sterker polariserende discussie tussen voor- en tegenstanders van faunabeheer' waarover zij zich beklagt aanzienlijk kunnen verminderen, en het draagvlak voor het provinciale beleid en faunabeheer kunnen vergroten. In lijn hiermee, en over verbinden en sociale innovatie gesproken: waarom niet omwonenden en achterbannen van natuur- en dierenbeschermingsorganisaties actief uitnodigen en nauw betrekken bij het nemen en innoveren van maatregelen om faunaschade op	Wilde dieren kunnen schade veroorzaken aan de in de wet genoemde belangen. Een van deze belangen is schade aan flora en fauna. In sommige situaties wordt faunabeheer ingezet als zijnde een biodiversiteitsmaatregel. Voor strikt beschermde soorten zoals de wolf ondersteunt de provincie de aanleg van preventieve maatregelen. Voor minder strikt beschermde soorten ligt de verantwoordelijkheid en wettelijke taak bij terreineigenaren en jachthouders zelf om schade te voorkomen. De provincie bepaalt de beleidskaders voor het faunabeheer en is zich ervan bewust dat wilde dieren een essentiële rol vervullen binnen volledig functionerende ecosystemen. Daarbij geldt een escalatieladder waarbij nadrukkelijk moet worden meegewogen of preventieve maatregelen of versturende maatregelen volstaan of dat aanvullend afschot nodig is. De gunstige staat van instandhouding van soorten mag daarbij nooit in het geding komen. De uitwerking daarvan is wettelijk belegd bij de Faunabeheereenheid en die een brede maatschappelijke samenstelling kent om alle belangen daarbij te behartigen.

	diervriendelijker, biodiverser en natuurinclusiever wijze te voorkomen? Verder zou gericht gekeken moeten worden waarom bepaalde diersoorten op bepaalde plekken schade of overlast veroorzaken. Vaak ligt hieraan ten grondslag dat de gebieden waarin zij zich oorspronkelijk bevonden in kwaliteit achteruit zijn gegaan, vaak niet door toedoen van die dieren zelf. Herstel van de kwaliteit van die gebieden (of natuurwaarden realiseren op andere plekken waar deze dieren geen schade of overlast aan menselijke belangen kunnen aanrichten) kan onnodige schade en conflicten voorkomen. Betreurenswaardig dat in het kader van faunabeheer alleen gekeken wordt naar de negatieve gevolgen die in het wild levende dieren zouden kunnen hebben. Fauna draagt zeker ook op een positieve manier bij aan de waarde van natuur. In het wild levende dieren verspreiden door hun uitwerpselen zaden, nemen pollen en zaden mee in hun vacht naar andere gebieden, houden door hun foerageergedrag stukken land open waardoor insecten meer kans hebben die op hun beurt weer een belangrijke rol hebben in verstuing en hoefdieren bewerken met hun hoeven de bodem op zo'n manier dat deze op een natuurlijke manier wordt geverticuteerd en belucht wat het bodemleven ten goede komt.	
14	Brabantse Agenda Natuurinclusief: inclusief dieren en dierenbeschermers? In hoofdstuk 06 onder de titel Brabant Natuurinclusief komt opmerkelijk genoeg nergens het woord 'dier' of 'fauna' voor (wel 'groen', water, bodem, lucht, stikstof, landbouw, bos, klimaat, ruimte, landschap, bouw infrastructuur, recreatie en toerisme). Natuur is niet alleen 'groen': ziet het Beleidskader natuurinclusief ook wel als fauna-inclusief, inclusief (alle) in het wild levende dieren? Betekent het 'integreren van natuurdoelstellingen in andere ontwikkelingen die van invloed zijn op de fysieke leefomgeving' (6.2), niet dat die natuurdoelstellingen dan per definitie ondergeschikt zijn en blijven? Die 'andere ontwikkelingen' zijn overigens niet autonoom, maar altijd ook maatschappelijke, politieke en beleidskeuzes. 'Een bijdrage aan de versterking van het landschap' doet een nogal smal natuurbegrip vermoeden, natuur is niet alleen landschap! Zeker ook in stad en dorp kan het stukken natuurinclusiever, en inclusief flora én fauna dus! Positief dat het Beleidskader aankondigt voor de nog te ontwikkelen Brabantse Agenda Natuurinclusief, samen te willen gaan werken met maatschappelijke organisaties, overheden, particulieren, bedrijven en inwoners aan een natuurinclusieve maatschappij. De Dierenbescherming verwacht nu dus wél een uitnodiging, ook voor vertegenwoordigers van haar achterban - onder de inwoners van Brabant zijn dat er tienduizenden! Dan gaat het met die aandacht	Het doel is om door in te zetten op natuurinclusiviteit de biodiversiteit (flora én fauna) te versterken. De landelijke agenda natuurinclusief gaan we vertalen in een Brabantse Agenda Natuurinclusief. Die agenda richt zich op het versterken van de natuur overal in Brabant, niet alleen in de natuurgebieden. Doel is dat natuur en biodiversiteit als vanzelf worden verweven in alle maatschappelijke sectoren, in ons denken en doen als samenleving. Natuur als oplossing zien voor de grote opgaven waar we als Brabant voor staan, natuur op haar werkelijke (economische) waarde schatten, en natuur standaard onderdeel laten zijn van keuzes die we maken.

	voor fauna-inclusiviteit vast de goede kant op. Dan worden de 'juiste (basis)voorwaarden gecreëerd voor bescherming en versterking van natuur en landschap' (6.3), inclusief de bescherming van de dieren die in die natuur en dat landschap leven. Ook in hoofdstuk 07 is het zoeken naar dieren en fauna; alleen in verband met tiny forests worden ze genoemd, terwijl weinig de belevingswaarde van en betrokkenheid bij natuur zo kan bevorderen als het waarnemen van in het wild levende dieren. Paragraaf 7.1 meldt dat de provincie samenwerkt met 'ondernemers, natuurorganisaties, kennisinstellingen, waterschappen, gemeenten en andere partijen' - ook hier ontbreekt weer de aandacht voor de belangen van de fauna. Ook bij het versterken van de beweging van vergroening (7.4., pag. 52) schitteren dierenorganisaties als de Dierenbescherming door afwezigheid bij de opsomming van maatschappelijke organisaties die de provincie wil ondersteunen.	
15	In 8.3 blijkt hoe eenzijdig de provincie en dit Beleidskader kijken naar kritische juridische toetsen van de onderbouwing die voor het verlenen van een ontheffing voor afschot van in wild levende dieren noodzakelijk is. Ze ziet hierbij uitsluitend 'het risico dat schades daardoor toenemen' (evenals tegemoetkomingen door de provincie) terwijl zulke kritische toetsen juist ook het inzetten en innoveren van preventieve, werende en verjagende maatregelen zou kunnen en moeten stimuleren, en daarmee zowel onnodige schades (en daarmee tegemoetkomingen) als onnodig afschot zouden kunnen voorkomen. En dat laatste moet de provincie, nu natuurinclusief een van de pijlers van haar nieuwe natuurbeleid is, toch ook aanspreken! De Dierenbescherming vecht ontheffingen niet voor de rechter aan, maar is vertegenwoordigd in het bestuur van de Faunabeheereenheid en probeert daar vanuit een minderheidspositie te bewaken dat ontheffingen alléén worden aangevraagd als daarvoor voldoende onderbouwing is, dus als er ook echt voldoende reden is om als laatste middel een ontheffing tot afschot aan te vragen. Dat wil zeggen (dat er alleen een ontheffing op de beschermde status van in wild levende inheemse dieren zou mogen worden aangevraagd): als er aantoonbaar sprake is van aanzienlijke schade, als niet-dodende werende en verjagende middelen zijn ingezet maar aantoonbaar onvoldoende effect hebben én als de staat van instandhouding van de betreffende schadesoort voldoende gunstig is. Graag verwijzen wij hierbij ook naar de Nota Faunabeheer van provincie en het 'nee, tenzijprincipe' dat daarin wordt toegelicht, evenals de prioriteit die schadepreventie zou moeten krijgen boven aantalsreductie.	De provincie is voorstander van het inzetten van preventieve maatregelen om faunaschade te voorkomen maar ziet hierin ook een belangrijke rol/taak voor terreineigenaren en beheerders. Ontheffingen voor beheer van beschermde soorten worden enkel verleend als blijkt dat andere meer preventieve maatregelen niet werken. Dit conform onze Nota Faunabeheer waar u terecht naar verwijst. Met dit risico bedoelen we hier dat bijvoorbeeld het isoleren van huizen slecht kan uitpakken voor bepaalde soorten die nestelen in of voor hun voortbestaan afhankelijk zijn van gebouwen. De wettelijke bescherming van soorten blijft overeind en ontwikkelaars of initiatiefnemers moeten te allen tijde voldoen aan de Wet Natuurbescherming. Samen met partijen worden oplossingen bedacht voor zowel verduurzaming van gebouwen en de bescherming van gebouw-bewonende soorten.

	Zorgelijk in 8.3 is tot slot de vaststelling dat 'de wettelijke taak om soorten te beschermen op gespannen voet staat met het toestaan en/of het versnellen van ontwikkelingen als verduurzaming van woningen en energieopwekking' en dat die 'risico's vormen voor voortgang van projecten'. Alsof het zeer vanzelfsprekend is, wordt hier gesteld dat de voortgang van dergelijke projecten altijd voorrang zou moeten hebben boven de wettelijke verplichting om soorten te beschermen. Een stelling die wij als Dierenbescherming niet onderschrijven.	
16	In de begrippenlijst tot slot ontbreken ons inziens definities van fauna, faunabeheer, in het wild levende dieren, inheems en uitheems/exotisch.	We breiden de begrippenlijst uit.
Conclusie:		
Begrippenlijst uitbreiden.		

B. Advies Commissie voor de milieueffectrapportage

Op 14 juli 2022 heeft de Commissie voor milieueffectrapportage haar toetsingsadvies uitgebracht over het milieueffectrapport voor het Beleidskader Natuur 2030.

De Commissie heeft een positief algemeen beeld van het MER en geeft aan dat het MER een goede basis biedt voor verdere uitwerking en uitvoering van het natuurbeleid. De Commissie signaleert bij de toetsing van het MER dat belangrijke informatie ontbreekt. Het aanvullen van die informatie is essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te kunnen wegen bij het besluit over het Beleidskader Natuur 2030.

In haar eerdere tussentijds advies adviseerde de Commissie om in het MER te laten zien in hoeverre de door de rijks- en provinciale overheid aangekondigde transitie in het landelijk gebied en daaraan gekoppelde financiële middelen de verschillende alternatieven kunnen versterken. Ook adviseerde ze om de alternatieven gebiedsgericht uit te werken.

Het nieuwe nationale beleid heeft grote consequenties voor landbouw en natuur in Noord-Brabant. De alternatieven voor het nieuwe natuurbeleid houden hiermee voorsnog geen rekening. De Commissie oordeelt daarom dat het MER niet alle hoeken van het huidige speelveld in beeld brengt, omdat tenminste één alternatief ontbreekt waarin voldoende wordt geanticipeerd op de transitie in het landelijk gebied.

De Commissie adviseert om deze informatie in het MER op te nemen, en dan pas een besluit te nemen over het Beleidskader.

Reactie:

De provincie onderschrijft dat de huidige ontwikkelingen in het landelijk gebied op basis van de (verwachte) wijzigingen in het nationale beleid belangrijke gevolgen zullen hebben voor het provinciaal natuurbeleid. Op dit moment acht de provincie het echter niet realistisch om de te verwachten effecten van het gewijzigde nationale beleid nu al mee te nemen in concrete MER-alternatieven en het Beleidskader Natuur. Het past niet bij het abstractieniveau van het Beleidskader en het traject is nog onvoldoende helder om concrete effecten uit te destilleren.

Er zijn het komende jaar nog een aantal belangrijke mijlpalen op komst met grote invloed op het natuurbeleid. Vanuit het Rijk volgen nog richtinggevendende doelstellingen voor water, natuur & klimaat. De provincie werkt aan de Natuurdoelanalyses voor de Natura 2000- n een visie per gebiedsproces voor de complexe GGA-gebieden. Uiteindelijk zal dit landen in het gebiedsplan dat in juli 2023 gereed moet zijn.

Het huidige beleidskader BrUG loopt dit jaar af. Er is een nieuw beleidskader nodig met een uitvoeringsagenda natuur vanaf 2023. In de uitvoeringsagenda zullen hierboven genoemde zaken een plek krijgen. Het beleidskader en de uitvoeringsagenda kunnen altijd worden aangepast indien dat noodzakelijk of gewenst is.

Het beleidskader geeft de lange termijn ambities voor het gehele provinciale natuurbeleid. Niet alleen voor Natura 2000 en stikstofgevoelige natuur, maar bijvoorbeeld ook voor de afronding van het natuurnetwerk, de Brabantse Agenda Natuurinclusief en natuur in de leefomgeving.

De provincie neemt het advies van de Commissie zeker ter harte en neemt het mee in de besluitvorming. Het wordt meegenomen bij het uitwerken van de uitvoeringsagenda natuur en bovendien ook in de andere provinciale programma's die gaan over de transities in het landelijk gebied.

Het volledige advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage is opgenomen in bijlage B.

C. Advies Brabant Advies

Op 15 juli 2022 heeft Brabant Advies haar advies uitgebracht over het ontwerp Beleidskader Natuur 2030.

Voor het nieuwe natuurbeleid heeft Brabant Advies zeven aanbevelingen gedaan langs drie sporen. Van werken aan draagvlak en meer eigenaarschap van de samenleving tot en met natuur in hart en hoofd van de Brabander:

1. Zorg voor een consistente koers. Verbind natuur met ander beleid zoals stikstofaangepak, water en bodem, klimaat en landbouw. Maak natuur onderdeel van ruimtelijke afwegingen en investeringsbeslissingen. Natuur moet een van de pijlers zijn waarop we schaarse ruimte en middelen inzetten. Betrek inwoners, bedrijven en organisaties vanaf het begin.
2. Werk aan een gebiedsgerichte uitvoeringsstructuur. Maak heldere afspraken per gebied en zorg voor snelle besluitvorming. Verken betere stroomlijning van financiële middelen.
3. Faciliteer hulpstructuren Brabantbreed, ook voor het buiten- en stedelijk gebied, voor iedereen toegankelijk.
4. Benut sturende instrumenten via het Omgevingsbeleid en ga in gesprek met bedrijven over de randvoorwaarden voor hun 'license to operate' en 'license to grow'.
5. Stimuleer nieuwe verdienmodellen mét natuur. Breng de waarde van ecosysteemdiensten in beeld. Zorg dat vergoeding van ecosysteemdiensten een plek krijgt in financieringsstromen. Organiseer lerende netwerken.
6. Benut de kracht van het landschap. Verbind Brabanders via het nabije landschap met natuur. Betrek inwoners zelf bij het nieuwe ontwerp van het buitengebied.
7. Versterk de beweging van vergroening via maatschappelijke organisaties. Ondersteun deze partijen en benadruk het belang van hun inzet. Bevorder kansrijke initiatieven waarbij landschap, natuur en innovatie hand in hand gaan.

Brabant Advies constateert dat in het ontwerp Beleidskader Natuur 2030 veel van de aanbevelingen zijn opgenomen. In het verlengde daarvan en in het licht van actuele ontwikkelingen, geeft Brabant Advies nog enkele aandachtspunten mee:

- Benut de kansen voor versnelling, maar werk óók bottom up verder.
- Ruimte én randvoorwaarden voor landbouw.
- Meer aandacht voor landschap.
- Blijf investeren in natuur.

Reactie

De aanbevelingen zijn op hoofdlijnen geland in het Beleidskader Natuur.

In ambitielijn 1 Robuuste natuur: het werken aan een gebiedsgerichte uitvoeringsstructuur, oa via de groenblauwe GGA en via afspraken met manifestpartners.

In ambitielijn 2 Brabant Natuurinclusief: De verbinding met ander beleid, het gesprek met bedrijven, nieuwe verdienmodellen mét natuur.

In ambitielijn 3 Natuur voor en door Brabanders: faciliteren van hulpstructuren, verbinden via landschap en groen in de buurt, versterken van de beweging van vergroening via maatschappelijke organisaties.

Bij het opstellen van de Uitvoeringsagenda Natuur zullen de praktische aanbevelingen worden uitgewerkt, bijvoorbeeld hoe financiële middelen beter gestroomlijnd kunnen worden ingezet in gebieden.

Het volledige advies van Brabant Advies is opgenomen in bijlage C.

Bijlagen

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Beleidskader Natuur 2030, provincie Noord-Brabant

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

14 juli 2022 / projectnummer: 3583

1 Advies over het MER in het kort

De provincie Noord-Brabant wil het provinciale natuurbeleid actualiseren. Daarom stelt ze een nieuw 'Beleidskader Natuur 2030' op, waarin de provinciale ambities voor de natuur uit de Brabantse omgevingsvisie¹ worden uitgewerkt. De ambitie is dat de natuur in 2050 'robuust, inclusief en verbonden' is en dat de natuur een belangrijke bijdrage levert aan de brede welvaart in de provincie.² De doelen voor het Beleidskader volgen de thema's flora en fauna (soorten en populaties), Natura 2000, Natuurnetwerk Brabant en bossen, en Brabanders betrokken (betrokkenheid van de maatschappij bij de natuur en waardering ervan).

De provincie gebruikt het instrument milieueffectrapportage om keuzes te onderzoeken en te maken over de inhoud van het Beleidskader. Gedeputeerde Staten hebben de Commissie voor de milieueffectrapportage gevraagd te adviseren over het milieueffectrapport (MER). In dit advies spreekt de Commissie zich uit over de juistheid en de volledigheid van het MER.

Wat blijkt uit het MER?

Het MER stelt dat de huidige staat van de natuur en biodiversiteit in Brabant zorgelijk is. Zonder extra beleid wordt in de toekomst een lichte verbetering verwacht, die echter onvoldoende is om de doelstellingen te bereiken. Hetzelfde geldt voor de bodem- en waterkwaliteit, belangrijke randvoorwaarden om de natuur in goede toestand te brengen.

Het MER vergelijkt vier beleidsopties (alternatieven) om deze doelen te bereiken. **Versterken** richt zich op het Natuurnetwerk Brabant, **Verbreden** op de biodiversiteit in het buitengebied en de landbouw en **Verbinden** op de biodiversiteit in stedelijke gebieden en de periferie. **Verankeren** combineert de drie alternatieven. Dit is volgens het MER geen realistisch alternatief, omdat de benodigde middelen (financieel, menskracht) beperkt zijn.

Ieder alternatief laat een verbetering zien voor slechts een deel van de biodiversiteit. Met name Versterken leidt volgens het MER tot betere biodiversiteit in natuurgebieden en grotere natuurgebieden, terwijl vooral Verbreden tot hogere natuurwaarden in agrarisch gebied leidt. Bij Verbinden verbeteren vooral de flora en fauna in de stedelijke omgeving. Bij Verankeren wordt op al deze aspecten winst behaald.

Het MER drukt het doelbereik uit in een bandbreedte, waarbij de onzekerheden groot zijn. Voor alle doelen, en specifiek voor Natura 2000-gebieden, geldt dat ze alleen in het meest gunstige geval worden gehaald. In het voorgenomen beleid blijven alle doelen buiten bereik. Uiteindelijk is de conclusie van het MER dan ook dat er meer en bredere inzet nodig is.

Op milieueffecten verschillen de alternatieven ook. Verbreden en Verankeren hebben vanwege maatregelen in het bodem- en watersysteem meer positieve effecten dan Versterken en Verbinden. Op gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving en op leefbaarheid scoren Verbinden en Verankeren het beste.

¹ Zie [Omgevingsvisie – Provincie Noord-Brabant](#).

² Zie pagina 2 en 3 van het MER.

Wat is het advies van de Commissie?

De Commissie heeft een positief algemeen beeld van het MER. De informatie is toegankelijk en goed gestructureerd. Soms is de informatie abstract, maar dat past bij het detailniveau van het Beleidskader. De staat van de natuur in Noord-Brabant is duidelijk weergegeven en onderbouwd. Hiermee is het MER een goede basis voor verdere uitwerking en uitvoering van het natuurbeleid.

De Commissie begrijpt dat biodiversiteit een breed begrip is, dat bijvoorbeeld in een stedelijke omgeving anders wordt ingevuld dan in een agrarisch gebied of in een Natura 2000-gebied. Ook kan ze goed begrijpen dat de provincie beperkte middelen (financiën, menskracht) tot haar beschikking heeft. Het is verstandig dat het MER daarom verschillende prioriteiten als uitgangspunt voor de alternatieven neemt.

Positief is dat het alternatief Verankeren in beeld is gebracht. Het MER maakt hieruit op dat meer middelen, dwingend natuurbeleid en meer draagvlak voor het beleid wenselijk zijn. Hiermee houdt het MER het Beleidskader een goede spiegel voor. In het MER ontbreekt een alternatief, waarin geanticipeerd wordt op een verdergaande transitie in het landelijk gebied.

De Commissie signaleert bij de toetsing van het MER dat belangrijke informatie ontbreekt. Het aanvullen van die informatie is essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te kunnen wegen bij het besluit over het Beleidskader Natuur 2030. In haar eerdere tussentijds advies adviseerde de Commissie om in het MER te laten zien in hoeverre de door de rijks- en provinciale overheid aangekondigde transitie in het landelijk gebied en daaraan gekoppelde financiële middelen de verschillende alternatieven kunnen versterken. Ook adviseerde ze om de alternatieven gebiedsgericht uit te werken. Recent heeft het kabinet het nieuwe nationale beleid voor het landelijk gebied aangekondigd ('onontkoombare transitie naar een vitaal landelijk gebied').³ Het kabinet legt nieuwe stikstofreductiedoelstellingen vast en stelt nieuwe financiële middelen beschikbaar. Aan de provincies wordt gevraagd om tot en met juli 2023 een gebiedsgerichte uitwerking van het kabinetsbeleid te maken, waarbij onder andere invulling wordt gegeven aan de nationale doelstellingen voor stikstofreductie en de Kaderrichtlijn Water. Het nieuwe nationale beleid heeft grote consequenties voor landbouw en natuur in Noord-Brabant. De alternatieven voor het nieuwe natuurbeleid houden hiermee vooralsnog geen rekening. De Commissie oordeelt daarom dat het MER niet alle hoeken van het huidige speelveld in beeld brengt, omdat tenminste één alternatief ontbreekt waarin voldoende wordt geanticipeerd op de transitie in het landelijk gebied.

De Commissie adviseert om deze informatie in het MER op te nemen, en dan pas een besluit te nemen over het Beleidskader.

In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar oordeel toe en geeft ze aandachtspunten voor het vervolgtraject.

Aanleiding MER

De provincie Noord-Brabant wil met het Beleidskader Natuur 2030 het toekomstbeeld voor de natuur in 2030 beschrijven, de doelstellingen en de wijze waarop de provincie de doelen wil bereiken. Het werkt de Brabantse omgevingsvisie (2018) uit. De provincie gebruikt het instrument milieueffectrapportage om keuzes te maken over de inhoud van het beleid. De provincie heeft de Commissie gevraagd te adviseren over de inhoud van het plan-MER.

³ Zie de Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied, te raadplegen via [Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl).

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval Provinciale Staten van de provincie Noord-Brabant – besluit over het Beleidskader Natuur 2030.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken, die bij het advies zijn gebruikt, zijn te vinden door nummer [3583](#) op www.commissiener.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar oordeel toe en geeft zij adviezen voor de op te stellen aanvulling. Deze adviezen zijn opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Commissie is het uitvoeren ervan essentieel om het milieubelang volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming door Provinciale Staten.

2.1 Breng alternatieven in lijn met nieuw beleid voor het landelijk gebied

De alternatieven in het MER

Het MER brengt vier beleidsopties in beeld. Deze alternatieven leggen ieder de prioriteit op een ander aspect van de biodiversiteit:

- Het alternatief Versterken richt zich op het Natuurnetwerk Brabant, inclusief Ecologische Verbindingszones. Dit alternatief neemt als prioriteit het verwerven en inrichten van het natuurnetwerk, zodat het in 2027⁴ ‘op orde’ is.⁵
- Het alternatief Verbreden richt zich op het vergroten van de biodiversiteit in het buitengebied van Brabant en op de transitie naar een meer natuurinclusieve landbouw. De constatering is dat de biodiversiteit ook buiten de natuurgebieden afneemt. Het Natuurnetwerk Brabant wordt in dit alternatief pas uiterlijk in 2035 gerealiseerd (voortzetting tempo van de laatste jaren).
- Het alternatief Verbinden richt zich op het vergroten van de biodiversiteit in stedelijke gebieden en de periferie daarvan (in of bij parken, openbaar groen, tuinen, energievoorziening en gebouwen).
- Het alternatief Verankeren combineert de doelen en ambities van de drie alternatieven. Dit is volgens het MER geen realistisch alternatief, omdat de benodigde middelen (financiën, menskracht) beperkt zijn.

In het MER ontbreekt een alternatief dat in lijn is met nieuw nationaal beleid

De Commissie adviseerde in april 2022 over het destijds nog op te stellen milieueffectrapport.⁶ Ze adviseerde om in het MER te laten zien in hoeverre de door de rijks-

⁴ Het jaartal 2027 volgt uit het huidige natuurbeleid uit de beleidsnota Brabant: Uitnodigend Groen.

⁵ ‘Op orde’ houdt in: planologisch beschermd, aangekocht of functie gewijzigd, en (zicht op) inrichting als natuurgebied. Dit geldt zowel voor het provinciale als het rijksdeel.

⁶ Zie het tussentijdse toetsingsadvies van de Commissie (april 2022), via [de website](#).

en provinciale overheid aangekondigde transitie in het landelijk gebied en daaraan gekoppelde financiële middelen de verschillende alternatieven kan versterken. Ook adviseerde ze om de alternatieven gebiedsgericht uit te werken.

De Commissie constateert dat het MER een verdergaand alternatief Verankeren uitwerkt. De alternatieven zelf houden inhoudelijk echter nog geen rekening met de door het kabinet vastgestelde startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied, de aankomende transitie in het landelijk gebied en de bijkomende financiële middelen.⁷ Het Rijk heeft per gebied richtinggevende stikstofdoelen en reductiepercentages vastgesteld. Volgens het kabinet is zo snel mogelijk actie nodig van de sectoren industrie, bouw, mobiliteit en landbouw om de doelen te bereiken. De provincies wordt gevraagd gebiedsprogramma's op te stellen, waarin wordt aangegeven hoe deze doelen bereikt worden. Hierin moeten ook herstelmaatregelen voor natuur, KRW-maatregelen en klimaatmaatregelen worden opgenomen.

De opgave in Noord-Brabant is aanzienlijk: de reductiepercentages in de provincie zijn in veel gebieden 47% (transitiegebieden), 70% (rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden) of meer dan 95% (in de Natura 2000-gebieden). Het aangekondigde nationale beleid heeft daarom grote consequenties voor de natuur, de landbouw, het water, de bodem, de leefomgeving en het landschap in Noord-Brabant. De alternatieven (beleidsopties) in het MER anticiperen echter nog niet op het aangekondigde nationale beleid en de transitie in het landelijk gebied en ook nog niet op de aangekondigde financiële middelen. Daarmee anticiperen de in het MER uitgewerkte alternatieven naar het oordeel van de Commissie onvoldoende op de transitie in het landelijk gebied.

De Commissie adviseert daarom om, voorafgaand aan de besluitvorming, het MER aan te vullen met tenminste één alternatief dat anticipeert op de transitie in het landelijk gebied.

De Commissie adviseert om bij de vormgeving van dit alternatief in ieder geval op de volgende manier rekening te houden met het nieuwe nationale beleid:

- **Verdergaande maatregelen in een combinatie van alternatieven.** Het nog uit te werken alternatief kan op basis van het nieuwe nationale beleid met verdergaande maatregelen aangevuld worden. Er gelden immers meer ambitieuze nationale doelen en er komen meer financiële middelen beschikbaar.⁸ Elementen uit de alternatieven Verbreden en Versterken kunnen hierin worden verwerkt. Deze alternatieven zullen waarschijnlijk samen een belangrijke rol kunnen spelen bij het uitwerken van de nationale stikstofdoelen voor de Natura 2000-gebieden.
- **Gebiedsgericht.** Het MER en het Beleidskader brengen geen gebiedsgerichte differentiatie aan.⁹ Het nieuwe nationale beleid vraagt om een heroverweging van deze keuze. Het Rijk heeft namelijk aangegeven dat de wijze van reductie van stikstofdepositie per gebied vormgegeven moet worden. Bij deze gebiedsgerichte uitwerking is verweving van het natuurbeleid met het landschapsbeleid essentieel (evenals bodem en water). In haar

⁷ Zie de Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied, te raadplegen via [Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl), de brief van de Minister voor Natuur en Stikstof van 10 juni 2022 daarbij, te raadplegen via [Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl), de brief van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over perspectief voor agrarische ondernemers van 10 juni 2022, te raadplegen via [Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl), en de hoofdlijnenbrief van de Minister voor Natuur en Stikstof van 1 april 2022, te raadplegen via [Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl).

⁸ Zie hierover ook de gezamenlijke zienswijze van Brabants Landschap, Natuurmonumenten, de Brabantse Milieufederatie en BPG Vereniging landelijk Brabant.

⁹ Het MER geeft aan dat het Beleidskader betrekking heeft op de provincie als geheel, en dat niet naar het schaalniveau van afzonderlijke (natuur)gebieden wordt gekeken. Een gebiedsgerichte uitwerking is onderdeel van het vervolgproces.

advies over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau gaf de Commissie al aan dat gebieden met ecologische waarde vaak ook een landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische waarde hebben.¹⁰ Het huidige MER heeft landschap alleen als effect meegenomen, en niet als doelstelling. Natuur en landschap zijn daarmee ‘losgekoppeld’, terwijl de Commissie ze ziet als natuurlijke bondgenoten, zeker bij de uitvoering van het nieuwe nationale beleid.¹¹ Voor het daadwerkelijk vormgeven van de biodiversiteit buiten natuurgebieden via de gebiedsgerichte uitwerking is een visie op landschap, en de verweving daarvan met de natuurdoelstellingen, essentieel. Analyseer in ieder geval per gebied hoe landschap en natuur elkaar raken, beïnvloeden en kunnen versterken en maak op basis daarvan een afweging hoe deze kansen mee te nemen zijn in het alternatief.

Concluderend: benut het MER juist nu

De Commissie benadrukt dat het MER waardevolle informatie bevat. Het kabinetsbesluit per 10 juni 2022 maakt dat vanaf dat moment de besluitvorming, en dus ook het MER, moet aansluiten op het nieuwe nationale beleid. De Commissie adviseerde de provincie in haar eerdere adviezen om hierop te anticiperen. Het nieuwe nationale beleid vraagt om een provinciale gebiedsgerichte aanpak op de kortst mogelijke termijn. Dat is een andere aanpak dan waar nu in het MER voor is gekozen. Daarom oordeelt de Commissie dat essentiële informatie ontbreekt. Bij het aanvullen van deze informatie is al zeker dat het nieuwe alternatief de doelen meer binnen bereik moet brengen dan de al uitgewerkte alternatieven. En zeker is ook dat maximalisatie en combinaties van alternatieven (financieel) meer in beeld komen. Als het MER tenminste laat zien welke richting de nieuwe gebiedsgerichte aanpak op kan gaan, kan het een belangrijke bijdrage leveren aan de besluitvorming over het Beleidskader Natuur en de transitie in het landelijk gebied.

¹⁰ Zie het van de Commissie (oktober 2021), via [de website](#).

¹¹ Landschap is volgens de Commissie de ‘drager’ waarbinnen aan realisatie van de natuurdoelen gewerkt kan worden.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van het voornemen heeft een virtueel startgesprek met de provincie plaatsgevonden in de vorige fase van dit proces. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

drs. Gert Dekker

drs. Sjef Jansen

dr. Heleen van Londen

mr. Roel Sillevius Smitt (secretaris)

ir. Harry Webers (voorzitter)

dr. Fred Woudenberg

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport wordt opgesteld

Beleidskader Natuur 2030.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. In dit geval gebruikt de provincie het instrument milieueffectrapportage om keuzes te maken over de inhoud van het beleid. Daarom is een plan-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Provinciale Staten van de provincie Noord-Brabant.

Initiatiefnemer besluit

Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant.

Bevoegd gezag m.e.r.-procedure

Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 29 juni 2022 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3583](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

In afschrift aan: Afdeling Strategie & Kennis, A. Broekema

DATUM:

15 juli 2022

KENMERK:

2022.07.15/GW

ONDERWERP:

Advies ontwerp beleidskader natuur planmer

Geacht college,

De provincie Noord-Brabant wil het provinciale natuurbeleid actualiseren. Hiervoor is een 'Beleidskader Natuur 2030' ontwikkeld, waarin de provinciale ambities voor de natuur uit de Brabantse omgevingsvisie zijn uitgewerkt: *'natuurgebieden zijn ingericht, de afname van biodiversiteit is naar een positieve trend omgebogen, waardevolle cultuurhistorische landschappen zijn behouden en er is breed draagvlak voor de nieuwe energie- en klimaatadaptieve landschappen door de ontwerpende aanpak.'*

Op weg naar dit nieuwe natuurbeleid voor de periode 2023-2030 is een ontwerp Beleidskader Natuur uitgebracht. De provincie gebruikt hierbij het instrument milieueffectrapportage (planmer) om keuzes te maken over de inhoud van dit beleidskader. BrabantAdvies is gevraagd hierover een advies uit te brengen.

In het nieuwe beleid ligt de focus op het realiseren van het Natuur Netwerk Brabant (NNB). Daarbij is duidelijk dat voor noodzakelijk natuurherstel ook de condities van het water- en bodemsysteem in zones van de natuurgebieden dienen te verbeteren. De provincie zet daarnaast ook in om het natuurbeleid te verbreden naar andere beleidsdomeinen en natuur meer te verbinden met de Brabander.

Eerder dit jaar brachten we als bouwsteen voor het nieuwe natuurbeleid het [advies 'Van voordeur tot en met Natura2000'](#) uit. Hieronder geven wij een samenvatting van dit advies.

Jarenlang natuurbeleid heeft niet geresulteerd in herstel van biodiversiteit. Om dat te kantelen, is het niet alleen nodig in te zetten op de afgebakende natuurgebieden, maar om natuur onderdeel te maken van ons dagelijks denken en doen: zowel beleidsmatig als vanuit de samenleving. Het gaat om een nieuw narratief met een brede kijk op natuur, vertrekkend vanuit de leefwereld van de Brabander, waarin de voordelen van natuur voor gezondheid, klimaat, economie en recreatie naar voren komen.

Voor dit nieuwe natuurbeleid heeft BrabantAdvies zeven aanbevelingen gedaan langs drie sporen. Van werken aan draagvlak en meer eigenaarschap van de samenleving tot en met natuur in hart en hoofd van de Brabander:

- Zorg voor een consistente koers. Verbind natuur met ander beleid zoals stikstofaanpak, water en bodem, klimaat en landbouw. Maak natuur onderdeel van ruimtelijke afwegingen en investeringsbeslissingen. Natuur moet een van de pijlers zijn waarop we schaarse ruimte en middelen inzetten. Betrek inwoners, bedrijven en organisaties vanaf het begin.
- Werk aan een gebiedsgerichte uitvoeringsstructuur. Maak heldere afspraken per gebied en zorg voor snelle besluitvorming. Verken betere stroomlijning van financiële middelen.
- Faciliteer hulpstructuren Brabantbreed, ook voor het buiten- en stedelijk gebied, voor iedereen toegankelijk.

- Benut sturende instrumenten via het Omgevingsbeleid en ga in gesprek met bedrijven over de randvoorwaarden voor hun 'license to operate' en 'license to grow'.
- Stimuleer nieuwe verdienmodellen mét natuur. Breng de waarde van ecosysteemdiensten in beeld. Zorg dat vergoeding van ecosysteemdiensten een plek krijgt in financieringsstromen. Organiseer lerende netwerken.
- Benut de kracht van het landschap. Verbind Brabanders via het nabije landschap met natuur. Betrek inwoners zelf bij het nieuwe ontwerp van het buitengebied.
- Versterk de beweging van vergroening via maatschappelijke organisaties. Ondersteun deze partijen en benadruk het belang van hun inzet. Bevorder kansrijke initiatieven waarbij landschap, natuur en innovatie hand in hand gaan.

Het doet ons goed dat we in het ontwerp Beleidskader Natuur 2030 veel van onze aanbevelingen terugzien. In het verlengde hiervan en in het licht van actuele ontwikkelingen, geven we nu nog enkele belangrijke aandachtspunten mee. Ook om hiermee de ambities van het natuurbeleid verder te concretiseren.

1. Benut de kansen voor versnelling, maar werk óók bottom up verder

Het wordt elke dag urgenter om natuurherstel en verlies aan biodiversiteit aan te pakken. Essentieel hierbij is dat de provincie samen met haar stakeholders het water- en bodemsysteem in en om de natuurgebieden op orde gaat krijgen. Met de huidige dynamiek van de stikstofaanpak, met steun en druk van het Rijk, ontstaan kansen om de aanpak te versnellen. Dit maakt ook dat het natuurbeleid de komende jaren de prioriteit krijgt die nodig is om de achteruitgang te kantelen.

De stevige hobbel van weerstand moet echter wel worden genomen. Draagvlak voor het natuurbeleid is een uitdaging en goede communicatie daarover is cruciaal. Het is balanceren tussen de benodigde versnelling enerzijds en tijd en ruimte voor gedragen voortgang anderzijds.

Daartoe is het nu heel hard nodig om successen te boeken en te laten zien dat het kan. Dat betekent voor nu de uitvoering doorzetten waar zich kansen voordoen, al zijn ze kleinschalig (voor individuele boeren of herinrichting op kleine schaal). Van die interventies kan de provincie leren voor een verdere praktische invulling van de gebiedsgerichte aanpak. Het is zaak om daar waar energie bij partijen zit ook voortgang te boeken, zeker wanneer dit voor individuele ondernemers snel duidelijkheid kan bieden.

Tegelijkertijd is het ook zaak om scherp te houden dat gebieds(her)inrichting tijd kost. We kunnen lering trekken uit verschillende goede voorbeelden in Brabant, zoals in de Overdiepse polder (in het kader van Ruimte voor rivier), natuurherstel in de Westelijke Langstraat en de resultaten van de reconstructiepijler Gemert-Bakel. Ook buiten de provincie zijn er voorbeelden zoals een aanpak van Natuurlijk Friesland¹, Schiermonnikoog en een pilot Staverden in Gelderland. De sleutel voor succes in deze aanpakken is door bottom up per gebied vertrouwen op te bouwen, vanuit duidelijke - met alle betrokken partijen geformuleerde - uitgangspunten en doelstellingen te kijken wat nodig is en te komen tot keuzes. Het betekent ook het kunnen beschikken over voldoende verschillende en effectieve instrumenten.²

Het is goed te zien dat de provincie een actief grondbeleid gaat voeren, samen met het rijk, gemeenten, waterschappen en andere grondeigenaren zoals ASR. Een groundbank, individuele en kavelruil-arrangementen en mogelijkheden van uitkoop en verplaatsing via landelijke regelingen zijn essentiële onderdelen om tot ontwikkeling en herinrichting te kunnen komen.

De uitvoering zal op individuele ondernemers grote impact hebben.³ Hiervoor blijven ondersteuning en begeleidende maatregelen nodig die ruimte geven aan de sociale impact in gebieden en bij

¹ Zie artikel in ROM Magazine van juni 2022

² Het is goed te zien dat de provincie voortvarend een gebiedsgerichte aanpak water-natuur-landbouw is gestart, bij vijf van de 17 Natura-2000 gebieden met prioriteit. De vraag is of dit niet gelijktijdig Brabantbreed opgepakt zou moeten worden.

³ Leer ook van lessen van de reconstructie van de zangronden. Zie <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/hoe-we-lering-kunnen-trekken-uit-de-reconstructie-zandgronden-voor-de-gebiedsgerichte-aanpak-stikstof/>

ondernemers. Uit de resultaten van de aanpak van VABIMPULS blijkt hoe belangrijk het is voor initiatiefnemers om eigen regie, ruimte en tijd te ervaren.

2. Ruimte én randvoorwaarden voor landbouw

Niet alles kan overal. De druk op de schaarse ruimte maakt duidelijke omgevingskaders vanuit de overheid urgent.⁴ Het bereiken van de natuurdoelen en een daaraan gekoppeld robuust bodem- en watersysteem vraagt om het formuleren van de randvoorwaarden waarbinnen (welke vorm van) landbouw mogelijk is. Denk aan kwetsbare beekdalen, waar extensivering van veeteelt beter past dan intensieve plantaardige teelten. Een gemeente kan met een omgevingsplan randvoorwaarden aangeven voor passend grondgebruik in een bepaald gebied.

In de uitvoering van het natuurbeleid is het zaak om te zorgen voor maximale synergie en samenhang met het landbouwbeleid. Belangrijk onderdeel is daarbij het stimuleren en faciliteren van verdienmodellen voor natuur én voedselproductie.⁵ Het is in onze ogen daarom noodzaak te komen tot een gezamenlijke ontwikkelingslijn van natuur met landbouw en voedsel.

3. Meer aandacht voor landschap

Het is goed te zien dat in het beleidskader het behoud, herstel en de ontwikkeling van landschappen worden benoemd. Inzet voor het landschap dient meerdere doelen, het is goed voor de biodiversiteit en ook goed voor de verbinding van de Brabanders met natuur. Een mogelijkheid daartoe is het stimuleren van groenblauwe dooradering van de stad en het landelijk gebied. Denk aan het formuleren van een ontwikkelprincipe in het Brabants omgevingsbeleid zoals dat 'groen mee groeit' bij iedere ontwikkeling. Dit kan nog een stap concreter worden gemaakt door een ambitie van Brabant te formuleren voor 10% groenblauwe dooradering.⁶ Kijk ook naar mogelijkheden hoe ander provinciaal beleid kan bijdragen aan het versterken van het landschap in alle delen van Brabant. Door ook samenhang te zoeken met het milieu- en gezondheidsbeleid en met cultuurhistorie kan bovendien het belang van de Brabanders duidelijker in beeld komen.

4. Blijf investeren in natuur

Het nieuwe natuurbeleid is ambitieus. Voor het herstel van natuur en biodiversiteit zijn grote investeringen nodig. Daarbij lijken de aangekondigde provinciale bezuinigingen op het budget geen verstandige keuze.⁷ Juist omdat er harde realisatieverplichtingen zijn ten aanzien van het NNB, zal het daarbij (waarschijnlijk) gaan om bezuinigingen op de pijlers verbonden en natuurinclusief. Pijlers die juist moeten zorgen voor verbreding van de natuurinzet. Dat is een lastige boodschap als anderzijds de ambitie is om meer en andere partijen (financieel en in andere vormen) te betrekken voor een bijdrage aan herstel en ontwikkeling van biodiversiteit. Het betekent dat de provincie in ieder geval creatief op zoek moet gaan naar andere oplossingsrichtingen om een beroep te doen op andere beleidsterreinen om tot gezamenlijke win-wins te komen.

5. Maak resultaten zichtbaar door monitoring

Naast de resultaten in het kader van de beleidsdoelen van de provincie gaat het ook om het in beeld brengen van resultaten. Denk aan de effecten van extensieve vormen van landbouw voor minder watergebruik, minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, betere bestuiving van voedselgewassen met als gevolg hogere opbrengst. Maar ook aan de winst van de natuurinzet voor de gezondheid van Brabanders.

⁴ Het Rijk heeft dit ook aangekondigd, zie de ruimtelijke ordeningsbrief van minister Hugo de Jonge.

⁵ Ook het Rijk onderkent dit. Zo geeft Minister Staghout in zijn perspectievenbrief aan dat hij het belangrijk vindt dat het vertrouwen van agrariërs in extensievere vormen van landbouw groeit en dat de overheid aantoonbaar dat naast voedselproductie ook het leveren van publieke diensten een goed verdienmodel oplevert. Op dit terrein lopen veel initiatieven, ook in Brabant zoals natuurinclusieve landbouw, agroforestry, koolstof en biodiversiteit. Om de overstap te maken kan een transitiefonds helpen.

⁶ Dit sluit aan bij ambities van de Europese Unie en bij het Nationaal Programma Landelijk Gebied NPLG.

⁷ We zien dat ook terug in verschillende zienswijzen.

Dit soort gegevens zijn ook relevant voor het in beeld brengen en waarderen van verschillende ecosysteemdiensten, onderdeel van nieuwe verdienmodellen. Hiervoor is monitoring nodig op verschillende schalen, op het niveau van de verschillende natuurgebieden, op provincieniveau maar ook op bedrijfsniveau. Breng daarom verschillende (bestaande) databronnen bij elkaar⁸ en ontwikkel dit verder in nauwe samenwerking met stakeholders.

Wij wensen u succes met de uitwerking van natuurbeleid. Graag blijven wij hierover meedenken.

Met vriendelijke groet,

Pieter van Geel
BrabantAdvies,
voorzitter Provinciale Raad voor de Leefomgeving

⁸ Zoals bijv: <https://www.brabant.nl/actueel/nieuws/natuur-en-landschap/2021/rapportage-de-toestand-van-de-natuur>